อนุสรณ์

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์เอก หลวงวรรณวิจารกิจ ม.ช.,จ.ม.

(น่วม กฤษณะเศรนี)

วันเสาร์ที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๙

294.31883
อ232ว

#4585

คำปรารภ

เจ้าภาพขอขอบพระคุณ คุณ ท. เลี่ยงพิบูลย์ และ นายแพทย์ ประเสริฐ นุตกุล เป็นอย่างสูงที่กรุณาอนุญาตให้นำเรื่องของท่านลงพิมพ์ในหนังสือนี้ เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงวรรณวิจารกิจได้

และขอขอบพระคุณบรรดาญาติ มิตร ท่านที่เคารพ นับถือ ที่ได้ช่วยเหลือมีอุปการะคุณ และร่วมเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม และให้เกียรติมาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพนี้ด้วยเป็นอย่างสูง

หากมีสิ่งใดผิดพลาด บกพร่องขอประทานอภัย.

เจ้าภาพ

เลขหมู่ 294.31883
๑ 2320
เลขทะเบียน 017000

13462

รองอำมาตย์เอก หลวงวรรณวิจารกิจ

(น่วม กฤษณะเศรนี)

กรมหมื่นนราเทเวศน์ (หม่อมเจ้าชายปาน)

(ในรัชกาลที่ ๑ ต้นสกุล ปาลกะวงศ์)

นายขำ — นางจีบ

หม่อมเจ้าเอี่ยม — หม่อมแจ่ม

นายสาย กฤษณะเศรนี — ม.ร.ว. หญิงแสง ปาลกะวงศ์

ร.อ.อ. หลวงวรรณวิจารกิจ (น่วม), ร.อ.อ. หลวงสดมภ์ทวีปกฤตย์ (ม้วน), นายทอง กฤษณะเศรนี, นายนาค กฤษณะเศรนี, นายเติม กฤษณะเศรนี, นางบุญเที่ยง ศุภวนิช, นางบุญแถม

นางวรรณวิจารกิจ (ฮะ)

นายเนิ่น นายเนียน นายเสนี่ย์ (พูน) นายสนั่น น.ส. นาตยา นายสรอย นางสมใจ นายสกล นายชนินทร์ นายบุญจสิน

ขอให้นามสกุลของ นายสาย บิดา กับ ขุนวรรณวิจารกิจ (นวม) ตามที่ขอมานั้นว่า "กฤษณะเศรนี" (เขียนเปนตัวอักษรโรมันว่า "Krishnasreni") อันเปนมงคลนาม

ขอให้สกุลกฤษณะเศรนี มีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงอยู่ในกรุงสยามชั่วกัลปาวสาน

พระที่นั่งพิมานปฐม

วันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

ภาพถ่ายเมื่อครั้งเป็นนายหมวดเอก เสือป่า

พ.ศ. ๒๔๖๗

ถ่ายพร้อมกับครอบครัว ที่จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งนายอำเภอแม่กลอง

๗ เม.ย. ๗๔

ถ่ายพร้อมกับลูก ๆ ที่บ้านราชบุรี

๕ พ.ค. ๐๕

ถ่ายในงานวันทำบุญอายุครบ ๘๔ ปี   ๒๒ เม.ย. ๑๐

มอบรางวัลให้กับหลานที่รำอวยพรในงานทำบุญอายุครบ ๙๐ ปี   ๑๔ ต.ค. ๑๖

กล่าวขอบคุณ ลูก – หลาน และ บรรดาญาติ พี่น้อง
ที่ไปร่วมงานทำบุญอายุ ๙๐ ปี

๑๔ ต.ค. ๑๖

ตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วัดอมรินทราราม (วัดตาล)

๒๒ ม.ค. ๑๘

ประวัติ

รองอำมาตย์เอก

หลวงวรรณวิจารกิจ (น่วม กฤษณะเศรนี)

หลวงวรรณวิจารกิจ (น่วม กฤษณะเศรนี) เป็นบุตรนายสาย และ ม.ร.ว. หญิงแสง ปาลกะวงศ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๗ ณ บ้านวัดพญาไม้ ตำบลโคกหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี มีน้องร่วมบิดามารดาเดียวกันอีก ๖ คน คือ

หลวงสดมภ์ทวีปกฤตย์ (ม้วน กฤษณะเศรนี) ถึงแก่กรรม

นายทอง กฤษณะเศรนี ถึงแก่กรรม

นายนาค กฤษณะเศรนี ถึงแก่กรรม

นายเติม กฤษณะเศรนี ถึงแก่กรรม

นางแถม ชัยสุวรรณ ภริยานายบุญ (บุญเสริม) ชัยสุวรรณ

นางบุญเที่ยง ศุภวณิช ภริยานายโพยม (พยอม) ศุภวณิช

หลวงวรรณวิจารกิจทำการสมรสกับ นางฮะ เบื้องสูง มีบุตรชายหญิงรวม ๑๐ คน คือ

นายเนิ่น กฤษณะเศรนี

นายเนียน กฤษณะเศรนี

นายเสนีย์ (พูน) กฤษณะเศรนี

นายสนั่น กฤษณะเศรนี

น.ส. นาตยา (นุ้ย) กฤษณะเศรนี

นายสรอย กฤษณะเศรนี (ถึงแก่กรรม)

นางสมใจ (สุดใจ) กฤษณะเศรนี

นายสกล กฤษณะเศรนี

นายชนินทร กฤษณะเศรนี

นายบุญจสิน กฤษณะเศรนี

และมีหลานเป็นหลานปู่ หลานตา ๔๒ คน กับมีเหลน ๑๓ คน

การศึกษา ตามชนบทในครั้งนั้นยังไม่มีโรงเรียนดังเช่นปัจจุบัน ต้องอาศัยศึกษาเล่าเรียนกับพระกับเจ้าที่วัดในละแวกบ้าน ตามแบบอย่างการศึกษาเล่าเรียนในสมัยนั้น ได้เรียนหนังสือเรียนเลขที่วัดพญาไม้ ตำบลโคกหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จนอ่านออกเขียนได้

เมื่อมีอายุครบอุปสมบท ได้ทำการอุปสมบทที่วัดอัมรินทราราม (วัดตาล) ตำบลโคกหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี หลังกรมการทหารช่าง จังหวัดทหารบกราชบุรี ปัจจุบันนี้ ๑ พรรษา แล้วลาสิกขาบท

การรับราชการ วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๓ สมัครเข้ารับราชการเป็นเสมียนที่อำเภอดำเนินสดวก จังหวัดราชบุรี แต่เนื่องจาก อยู่ไกลกับบ้านที่อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ไม่สะดวก จึงลาออกเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ปีเดียวกันนั้น ซึ่งขณะนั้นเพิ่งมีอายุได้ ๑๖ ปีเศษ

พ.ศ. ๒๔๔๔ สมัครเข้ารับราชการใหม่ เป็นเสมียนจัตวา แผนกมหาดไทย มณฑลราชบุรี

พ.ศ. ๒๔๔๖ เสมียนตรี ห้องมหาดไทย มณฑลราชบุรี

พ.ศ. ๒๔๔๗ เสมียนเอก

๑ มิถุนายน ๒๔๔๘ ปลัดซ้าย อำเภอบ้านแหลม เมืองเพชรบุรี

๑ ตุลาคม ๒๔๔๘ รองปลัดมณฑลราชบุรี

๑ เมษายน ๒๔๔๙ อักษรเลขมณฑลราชบุรี

๑ ธันวาคม ๒๔๕๖ เลขานุการมณฑลราชบุรี

๒๖ กันยายน ๒๔๖๑ นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๑ ตุลาคม ๒๔๖๖ นายอำเภอบ้านโป่ง

๘ กันยายน ๒๔๖๗ นายอำเภอวังขนาย (อ. ท่าม่วง) จังหวัดกาญจนบุรี

๒๐ เมษายน ๒๔๗๑ นายอำเภอเมืองกาญจนบุรี

๒๓ มีนาคม ๒๔๗๑ นายอำเภอแม่กลอง (อ. เมือง) จังหวัดสมุทรสงคราม

๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นายอำเภอท่าตะเภา (อ. เมือง) จังหวัดชุมพร

๑ เมษายน ๒๔๗๗ ออกจากราชการ รับพระราชทานบำนาญ

ยศและบรรดาศักดิ์ ๑๙ มีนาคม ๒๔๕๕ ได้รับประทวนเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เป็นขุนวรรณวิจารกิจ ศักดินา ๖๐๐ ไร่

๒๐ ธันวาคม ๒๔๖๑ รับยศเป็นรองอำมาตย์โท

๒๔ ธันวาคม ๒๔๖๓ รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น หลวงวรรณวิจารกิจ ตำแหน่งนายอำเภอในมณฑลราชบุรี ศักดินา ๘๐๐ ไร่

๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๒ รับยศเป็นรองอำมาตย์เอก

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ

เมษายน ๒๔๕๒	เหรียญรัชมังคลาภิเษกเงิน
ตุลาคม ๒๔๕๕	เหรียญบรมราชาภิเษกเงิน
๑๓ มีนาคม ๒๔๖๑	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๕ ว.ป.ร. ทอง กรอบครอบโสร่งเงิน
๒ มกราคม ๒๔๖๖	ตราเบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
๒๘ กันยายน ๒๔๖๙	เหรียญบรมราชาภิเษกเงิน รัชกาลที่ ๗
๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๓	ตราเบญจมาภรณ์ช้างเผือก
๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๗๔	ตราจัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
๑ ธันวาคม ๒๔๙๕	เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๙

ราชการพิเศษ พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้ไปช่วยราชการในการสร้างพลับพลาที่ประทับรับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ในการเสด็จพระราชดำเนินซ้อมรบเสือป่าที่ค่ายหลวง อำเภอบ้านโป่ง ครั้งแรกจนเสร็จเรียบร้อย

พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลในการขุดคลองท่าผา และเจ้าหน้าที่จ่ายเงินค่าอาหารแก่คนเกณฑ์ ที่ทางราชการ เกณฑ์มาขุด คลองในครั้งนั้น เป็นที่เรียบร้อย

รายการกิจการเสือป่า เข้าเป็นสมาชิก วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๕๔ เป็นสมาชิกประเภทสำรอง กองร้อยที่ ๒ จังหวัดราชบุรี มณฑลราชบุรี

๑๑ มกราคม ๒๔๖๒ นายหมู่เอก กองร้อย ๒ จังหวัดราชบุรี มลฑลราชบุรี

๘ ตุลาคม ๒๔๖๓ นายหมู่ใหญ่ กองร้อย ๗ จังหวัดราชบุรี มณฑลราชบุรี

๑๓ ตุลาคม ๒๔๖๔ นายหมวดตรี กองร้อย ๗ จังหวัดราชบุรี มณฑลราชบุรี

๑๑ ตุลาคม ๒๔๖๕ นายหมวดโท กองร้อย ๗ จังหวัดราชบุรี มณฑลราชบุรี

๑๖ ตุลาคม ๒๔๖๖ นายหมวดเอก กองร้อย ๔ จังหวัดราชบุรี มณฑลราชบุรี

๑ กันยายน ๒๔๖๗ นายหมวดเอก กองร้อย ๑๑ จังหวัดกาญ-จนบุรี มณฑลราชบุรี

นามสกุล "กฤษณะเศรนี"

หลวงวรรณวิจารกิจ เป็นบุตรคนแรกของ นายสาย และ ม.ร.ว. หญิง แสง ปาลกะวงศ์ ไม่มีหลักฐานว่านายสายผู้เป็นบิดาจะใช้นามสกุลว่าอย่างใด แต่ปรากฏในใบขนานนามสกุล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชทาน เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖ ตามที่หลวงวรรณวิจารกิจเป็นผู้ขอนั้นว่า "กฤษณะเศรนี" จึงเป็นนามสกุลที่ใช้สืบกันมา โดยมีหลวงวรรณวิจารกิจ และนายสายบิดาเป็นต้นสกุล อันเป็นนามสกุลหนึ่งที่รู้จักกันแพร่หลายในจังหวัดราชบุรี มีลูก, หลาน, เหลน, เป็นผู้สืบสกุลมาจนถึงทุกวันนี้เป็นจำนวนไม่น้อย และนับว่าหลวงวรรณวิจารกิจ เป็นผู้เริ่มใช้นามสกุลนี้เป็นคนแรก หรือเรียกได้ว่าเป็นต้นตระกูล "กฤษณะเศรนี"

หลวงวรรณวิจารกิจ เป็นผู้มีนิสัย สุภาพ อ่อนน้อม และซื่อสัตย์ เอาใจใส่ปฏิบัติการงานในหน้าที่เป็นที่พอใจ รักใคร่และไว้วางใจของผู้บังคับบัญชาทุกท่าน มีผู้กล่าวว่า เมื่อยังรับราชการเป็นอักษรเลข และเลขานุการมณฑลราชบุรีอยู่นั้น เป็นคนที่มีลายมือเขียนหนังสือสวย และชำนาญในการใช้พิมพ์ดีด (สมิทพรีเมียร์) พิมพ์หนังสือได้รวดเร็วและถูกต้องอย่างไม่มีตัวจับ ทั้งเป็นคนสุภาพ มีระเบียบจึงเป็นที่โปรดปรานของหม่อมเจ้าสฤษดิเดช สมุหเทศาภิบาลในสมัยนั้นเป็นอย่างมาก

หลวงวรรณวิจารกิจ เป็นผู้ที่ปฏิบัติงานด้วยความเที่ยงธรรม มีเมตตาจิตต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกชั้น ทุกอำเภอในจังหวัดที่รับราชการมาได้ประกอบกิจการงานในหน้าที่ ดำเนินวิธีการปกครองให้บังเกิดความเจริญรุ่งเรือง มีความสงบสุขแก่ท้องถิ่นในหน้าที่ของตนตลอดมา ทางด้านการปราบปรามก็ปรากฏว่า เคยร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจยิงต่อสู้กับคนร้ายสำคัญ ๆ ขนาดที่เรียกว่า "อ้ายเสือ" จนคนร้ายถึงแก่ความตาย เมื่อรับ

ราชการเป็นนายอำเภอวังขนาย (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอท่าม่วง) จังหวัดกาญจนบุรี ในสมัยนั้นเกิดโจรผู้ร้ายในท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี กำเริบเสิบสานจนทางราชการต้องตั้งกองปราบเป็นพิเศษ ทำการปราบปรามก็ได้ร่วมกับ พันตำรวจโท หลวงกล้ากลางสมร (ขอประทานโทษถ้าหากจะกล่าวยศและบรรดาศักดิ์ในขณะนั้นผิดพลาด) ทำการปราบปรามจนคนร้ายสงบราบคาบ ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข

กิจการงานที่ได้กระทำไว้ และเห็นควรนำมากล่าวไว้ด้วยคือ เมื่อครั้งเป็นนายอำเภอปากท่อ ได้ร่วมกับนายอำเภออื่น ๆ ในมณฑลราชบุรีบางท่านเป็นหัวหน้าควบคุม การสร้าง พลับพลาที่ ประทับ รับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ตลอดจนบ้านพักเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ และข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จ ในการเสด็จแปร พระราชฐานไปประทับแรมที่หาดเจ้าสำราญ จังหวัดเพชรบุรี และอยู่ควบคุมจนเสด็จพระราชดำเนินกลับ

ครั้งเป็นนายอำเภอบ้านโป่ง ก็ได้ร่วมกับนายอำเภออื่น ๆ ทำหน้าที่ดูแลจัดการรับเสด็จ ที่ทรงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับแรมที่ค่ายหลวง บ้านโป่ง ในการประลองยุทธเสือป่าและลูกเสือ ซึ่งในครั้งนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานเสมาทองคำ "ร.ร. ๖" แก่หลวงวรรณวิจารกิจด้วย

ทางด้านครอบครัวนั้น หลวงวรรณวิจารกิจมีใจรักและห่วงใยในภาวะของครอบครัวอยู่เสมอมาเนื่องด้วยมีบุตรชายหญิง ที่ต้อง รับภาระเลี้ยง

ดูตลอดจนให้การศึกษาเล่าเรียนอยู่ถึง ๑๐ คน ต้องอดออมถนอมใช้เงินเดือนเท่าที่ได้รับทำนุบำรุงเลี้ยงดูครอบครัว ส่งเสียบุตรให้ได้รับการศึกษาเท่าที่บุตรทุกคนจะพึงรับเอาได้ จนปัจจุบันบุตรชายหญิงทุกคนมีอาชีพเป็นหลักแหล่งมีฐานะดีทั้งทางราชการและงานส่วนตัวเป็นหลักฐานทั่วกัน ซึ่งลูกทุกคนจะต้องจารึกไว้ตลอดชั่วชีวิตก็คือ หลวงวรรณวิจารกิจเป็นพ่อที่ทำตัวเป็นพ่อที่ดีของลูก ๆ เสมอต้นเสมอปลาย เป็นที่รักเคารพบูชาของลูก ๆ และวงศาคณาญาติเป็นอย่างดีตลอดมาจนถึงที่สุดแห่งชีวิต

หลังจากอำลาชีวิตทางราชการ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๗ แล้ว หลวงวรรณวิจารกิจได้กลับมาใช้ชีวิตส่วนตัวเป็นข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงมหาดไทยอยู่ที่ภูมิลำเนาเดิม บ้านเหนือวัดตาล ตำบลโคกหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี กับครอบครัวริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งซ้าย จน พ.ศ. ๒๔๘๑ นางวรรณวิจารกิจ (ฮะ) ภรรยาถึงแก่กรรม หลวงวรรณวิจารกิจต้องรับภาระหนัก อบรม เลี้ยงดู บุตร ที่ยังมี อายุน้อย อยู่ ในวัยเล่าเรียนต่ออีก ๓ – ๔ คน จนบุตรเติบใหญ่บ้างแล้ว จึงได้เข้าทำงานที่บริษัทราชบุรี จังหวัดพาณิชย์ จำกัด อีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ในหน้าที่สมุห์บัญชีของบริษัท ซึ่งทางการ จังหวัด ราชบุรีได้ ก่อ ตั้งขึ้น ตามโครงการของรัฐบาลสมัยนั้น โดยพระนิกรบดี (จอน สาริกานนท์) อดีตข้าหลวงประจำจังหวัดราชบุรีผู้คุ้นเคยชอบพอกันมาก่อน แต่ครั้งยังรับราชการอยู่ที่จังหวัดสมุทรสงครามเป็นผู้ชักชวนขอร้องให้มาทำ หลวงวรรณวิจารกิจได้ปฏิบัติงานมาด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นที่เคารพนับถือ

รักใคร่ของบรรดาพนักงานและผู้จัดการบริษัทเป็นอย่างดีตลอดมาจน พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้ลาออก โดยการขอร้องของพวกลูก ๆ ที่ต้องการให้พักผ่อนในยามชรา เพื่อใช้ชีวิตอย่างสุขสบาย ไม่ต้องมีกังวล ห่วงใยในเรื่องการงาน รวมระยะเวลาที่ทำงานอยู่ในบริษัทราชบุรีจังหวัดพาณิชย์ จำกัด ถึง ๑๐ ปีเศษ ทุกวันนี้บริษัทราชบุรีจังหวัดพาณิชย์ จำกัด ก็ยังดำเนินกิจการอยู่ด้วยดี

หลวงวรรณวิจารกิจ ได้ทำการ สมรส ใหม่ กับ นางสางสุวรรณ ทรัพย์ประเสริฐ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ อยู่กินร่วมกันจนตลอดชีวิต โดยไม่มีบุตรกับนางสุวรรณ

ราว พ.ศ. ๒๔๙๗ – ๒๔๙๘ ทางการ ตัดถนนเพชรเกษม และต้องการที่ดินสร้างสะพานข้ามแม่น้ำแม่กลอง (สะพานศิริลักษณ์) ที่ดินบริเวณบ้านหลวงวรรณวิจารกิจ และน้อง ๆ ที่ปลูกเรียงรายอยู่ในที่ริมแม่น้ำแม่กลองอันเป็นผืนแผ่นดินที่บิดามารดา และญาติ พี่น้อง อยู่กันมาแต่ครั้งเก่าแก่ถูกเวนคืน หลวงวรรณวิจารกิจต้องรื้อถอนบ้านเดิมมาปลูกในที่ดินที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นที่อยู่อาศัยตลอดมา

หลวงวรรณวิจารกิจ เป็นผู้มีความเคารพบูชา ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ประกอบกิจการบุญสุนทาน ทุกวันพระจะไปถือศีลอุโบสถที่วัดอัมรินทราราม (วัดตาล) ซึ่งอยู่ใกล้บ้านที่เคยอุปสมบทมา และเป็นผู้มีความเมตตากรุณาเผื่อแผ่แก่เพื่อนบ้านใกล้เคียง บำเพ็ญตนเป็นที่เคารพนับถือของเพื่อนบ้านญาติพี่น้อง ยามว่างได้ใช้เวลาพักผ่อน ปลูกผักทำสวนครัว ปลูกต้นผลไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ ไว้รอบบ้าน เมื่อครั้ง

ทางราชการจัดให้มีการประกวดสวนครัวเลี้ยงสัตว์ ก็ได้เข้าประกวดได้รับรางวัลเข็มตราไก่ ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น บรรดาลูก ๆ ทั้ง ๑๐ คน ต่างเติบโตแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพของแต่ละคนตามต่างจังหวัด ยามว่างก็พากันมาเยี่ยมเคารพดูแลทุกข์สุขอยู่เป็นประจำ เมื่อถึงวันครบรอบปีวันเกิดบรรดาบุตรหลานญาติพี่น้องจะมาร่วมกันจัดงานทำบุญวันเกิดให้เสมอมา ถือว่าเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของตระกูลที่บรรดาลูกหลานวงศ์ญาติ จะมา ร่วม ชุมนุมทำ ความ เคารพ อวยพร พร้อมหน้ากัน

ปกติหลวงวรรณ วิจารกิจ เป็น คนแข็งแรง ขยัน ขันแข็ง ในการทำงาน ไม่อยู่ว่าง วัยอายุ ๘๐ ปี ยังขุดดินดายหญ้าบริเวณบ้านได้ด้วยตนเอง แทบไม่มีใครเชื่อว่าคนอายุปูนนั้นจะแคล่วคล่องว่องไวทำงานได้อย่างนั้น และเป็นคนกระเหม็ดกระแหม่ใช้จ่ายในทางที่ถูกที่ควร เวลาไปรับเงินบำนาญที่ศาลากลางจังหวัดราชบุรี จะเดินไปทั้งขาไปและขากลับ เป็นระยะทางร่วม ๔ กิโลเมตร ลูกหลานจะเอารถรับ–ส่งก็ไม่เอา บอกว่าที่เดินไปเป็นการออกกำลัง และได้มีเวลาเยี่ยมเยียนพบปะทักทายคนรู้จักชอบพอกัน ต่อเมื่ออายุ ๙๐ ปีปลาย สุขภาพกำลังวังชาเริ่มลดถอย มีอาการอ่อนเพลีย เหนื่อยง่าย ไม่มีแรง แต่ก็ไม่ถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อ ยังไปไหนมาไหนได้ และไม่มีอาการหลงใหล จนล่วงเลยมาอีก ๒ ปี เริ่มกระเสาะกระแสะด้วยโรคชรา กลางเดือนธันวาคม ๒๕๑๗ ป่วยมีอาการอ่อนเพลีย

มาก ได้เข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลเมืองราชบุรีเป็นครั้งแรก บุตรหลาน ญาติมิตรไปเยี่ยมเยือนก็บอกว่าไม่เป็นอะไร อยากกลับไปบ้าน อยู่โรงพยาบาล ๖–๗ วัน ขอกลับ แพทย์เห็นว่าไม่มีโรคอื่นแทรกและไม่เป็นอะไรแล้ว อนุญาตให้กลับได้ จึงกลับมาบ้าน

ต่อมาราววันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๑๘ มีอาการป่วยเหนื่อยและอ่อนเพลียมากผิดสังเกต ได้เข้ารับการรักษาตัวยังโรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่ง รู้สึกว่า ป่วยครั้งนี้ มีอาการหนักกว่าครั้งแรก บุตรหลานที่อยู่ห่างไกลและญาติมิตรที่ทราบข่าวพากันมาเยี่ยมมิได้ขาด อาการป่วยไม่ดีขึ้น จนวันอาทิตย์ที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๑๘ เวลาเช้าตรู่เกือบ ๐๖.๐๐ น. หลังจากที่พยาบาล ใช้น้ำอุ่น และผ้าเช็ดตามหน้าตา และตามตัว ให้แล้วก็นอนหลับตาอย่างปกติ แต่แล้ววิญญาณของท่านก็ลอยลับออกจากร่างถึงแก่กรรมด้วยอาการอันสงบ ไม่กระวนกระวายผิดสังเกตแต่อย่างใด ซึ่งแพทย์มีความเห็นว่า เส้นเลือดหัวใจอุดตัน ยังความเศร้าโศกสลดใจให้แก่บุตรหลาน ญาติพี่น้องและผู้รู้จักคุ้นเคยทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง รวมอายุได้ ๙๒ ปี ๓ เดือน ๒ วัน

ไว้อาลัยแด่คุณหลวงวรรณวิจารกิจ

คุณหลวงวรรณวิจารกิจ ท่านเป็นข้าราชการกรมมหาดไทย ชนิดเรียกได้ว่าเป็นลูกหม้อกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้นคนหนึ่ง เมื่อท่านรับราชการเป็น นายอำเภอแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม (เดี๋ยวนี้เปลี่ยนเรียกว่า อำเภอเมือง คำว่าแม่กลองเลยหายไป) ขณะนั้นส่วนตัวผมดำรงตำแหน่งปลัดขวา อำเภอแม่กลอง หรือเรียกว่าเป็นที่สองรองจากท่าน (สมัยนั้นเรียกปลัดอำเภอว่า ปลัดขวาและปลัดซ้าย) คุณหลวงวรรณวิจารกิจ ท่านเป็นคนสุภาพเรียบร้อย พูดจาอ่อนหวาน มีเมตตากรุณา มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม เป็นที่รักใคร่นับถือแก่บรรดา เสมียนพนักงานและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทุกคน จนได้ชื่อว่าเป็นคุณพ่อของบรรดาพ่อค้าวานิช และราษฎรในอำเภอแม่กลอง และในหน้าที่นายอำเภอของท่านก็ได้ปฏิบัติด้วยความเรียบร้อย ก้าวหน้าเสมอ จนท่านได้รับความไว้วางใจจากเจ้าเมือง ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา (แต่ก่อนนั้นเรียกว่าเจ้าเมือง เดี๋ยวนี้เปลี่ยนจากเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด) แม้ในท้องที่ของท่านเกิดโจรผู้ร้ายขึ้นครั้งใด ท่านมักออกติดตามจับกุมด้วยตัวของท่านเองเสมอ และชอบออกไปประชุมพบปะกับราษฎรเป็นกันเองไม่ถือเนื้อถือตัว จึงเป็นที่นิยมรักใคร่ นับว่าเป็นข้าราชการฝ่ายปกครองที่ดีได้ผู้หนึ่ง ท่านรับราชการอยู่อำเภอแม่กลองประมาณ ๕ ปี จึงย้ายไปที่อื่น มีคนเสียดายอาลัย

รักตามไปส่งเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อออกจากราชการแล้ว ท่านมาอยู่บ้านเหนือวัดตาล ข้างกรมทหาร อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เมื่อหลานของท่านได้มาแจ้งให้ผมทราบ ว่าท่านได้ถึงแก่กรรมด้วยความชราเพราะอายุกว่า ๙๐ ปี แล้ว นับว่าท่านเป็นผู้มีอายุยืนมากผู้หนึ่ง ถึงกระนั้นก็ยังเป็นที่อาลัย แก่ญาติมิตรสหาย และผู้ที่คุ้นเคยตลอดจนลูกหลาน เพราะคนดีก็ย่อมมีผู้เสียดาย แต่เมื่อระลึกได้ว่าความตายย่อมเป็นสัจจธรรมประการหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ทุกรูปทุกนาม ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงพ้นหรือผัดผ่อนเวลาได้แล้ว ก็พึงทำได้เพียงแต่ตั้งปณิธานไว้ในโอกาสนี้ คือ ขอให้ดวงวิญญาณของท่าน คุณหลวงวรรณวิจารกิจ ผู้ล่วงลับไปแล้วได้ไปสถิต ณ สถานที่อันเป็นสุขในสัมปรายภพนั้นเถิด.

กระผม ขุนบวรประชานันท์

(โนรี ศรียาภัย)

คำไว้อาลัย

ม.ร.ว. หญิง สาย วงศาโรจน์ มารดาดิฉันกับน้อง ๆ เป็นน้องของคุณป้า ม.ร.ว. หญิง แสง กฤษณะเศรนี มารดาคุณพี่หลวงวรรณวิจารกิจ ดิฉันกับน้อง ๆ จึงเป็นญาติฝ่ายสกุลวงศาโรจน์ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวดองกันกับญาติฝ่ายสกุลกฤษณะเศรนี

ดิฉันและน้องสาวได้แยกสกุลโดยการสมรส เป็น พริ้งเพริศ และชื่นสกุล ส่วนน้องชายมีแต่บุตรหญิง ปัจจุบัน บิดามารดาและน้อง ๆ ของดิฉันถึงแก่กรรมแล้ว ยังอยู่แต่ดิฉันและบุตรหลาน ตั้งแต่เยาว์วัยมา ญาติฝ่ายดิฉันทั้งบิดามารดาตลอดจนบุตรหลานกับญาติฝ่ายคุณป้าและคุณพี่หลวงวรรณ ฯ ต่างรักใคร่นับถือไปมาหาสู่สนิทสนมกันตลอดมา คุณพี่หลวงวรรณ ฯ เป็นญาติผู้ใหญ่เป็นที่เคารพของญาติพี่น้องทุกฝ่าย เมื่อคุณพี่หลวงวรรณ ฯ ต้องจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ย่อมบังเกิดความเศร้าสลดอาลัยแแก่ดิฉันและบุตรหลานทั้งหลายด้วย.

ขอบุญกุศลที่คุณพี่หลวงวรรณ ฯ ได้บำเพ็ญไว้ จงเป็นผลดลบันดาลให้คุณพี่ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

ปลีก พริ้งเพริศ

บ้านคลองวัดประดู่

อ. อัมพวา จ. สมุทรสงคราม

แด่คุณพี่ที่รักและเคารพ

ดิฉันคิดอยู่เสมอว่า การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นสิ่งธรรมดาที่เราจะหนีไม่พ้น แต่เมื่อถึงคราวเข้าจริงแล้ว เราก็ตัดไม่ได้ คุณพี่เริ่มไม่สบาย ดิฉันรู้สึกใจไม่ดีเลย ทุก ๆ คราวที่ท่านไม่สบายไปเยี่ยมท่านก็พูดคุยดีทุกครั้ง เจ็บครั้งนี้พอดิฉันไปเยี่ยม คุณพี่เห็นดิฉันรีบชักผ้าห่มคลุมหน้าแล้วร้องไห้ ทำให้ดิฉันใจไม่ดีเลย คล้ายกับเป็นลางสังหรณ์ และท่านก็ไม่พูดด้วยสักคำเดียว พอตกบ่ายลูก ๆ ก็พาส่งโรงพยาบาล อาการก็ไม่ดีขึ้นเลย จนวาระสุดท้ายท่านก็ได้จากพวกเราไปด้วยอาการสงบ

คุณพี่เป็นพี่ชายคนใหญ่ของดิฉัน ๆ เป็นน้องคนสุดท้อง ตลอดเวลาที่เราเป็นพี่น้องกัน ตั้งแต่ดิฉันจำความได้ คุณพี่เป็นพี่ที่ได้ให้ความอุปการะโดยตลอดสมกับที่เป็นพี่คนใหญ่ ท่านเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะความจำแม่นยำ ถึงท่านจะอายุมาก ทำอะไรเป็นคนมีระเบียบละเอียดถี่ถ้วนไม่เบียดเบียนใคร และเป็นผู้ที่เกรงใจคน ก่อนจะทำอะไรต้องเกรงใจน้องต้องปรึกษาน้อง ๆ ก่อนเสมอ พระคุณและความดีอันนี้ ดิฉันจะไม่มีวันลืมเลย

ฉะนั้นการที่ได้สูญเสียพี่ที่รักและเคารพไปเช่นนี้ ทำให้ดิฉันและหลานทุก ๆ คน เศร้าสลดใจอย่างมาก เพราะหมดคุณพี่ไป เราก็ไม่มี

พี่อีกแล้วที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เป็นร่มโพธิ์ ร่มไทรแก่ดิฉันและหลาน ๆ ตลอดชีวิตของคุณพี่ ท่านประกอบแต่คุณงามความดี.

สุดท้ายนี้ ดิฉันขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพี่ที่รักและเคารพจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

จากน้องคนเล็ก

บุญเที่ยง ศุภวนิช

ระลึกและอาลัย

ต้นสกุลฝ่ายมารดา (ม.ร.ว. หญิง แสง) ของคุณอาหลวงวรรณวิจารกิจผู้ตาย, สืบจากหม่อมเจ้าเอี่ยมและหม่อมแจ่ม ในกรมหมื่นนราเทเวศร์ (พระองค์เจ้าชายปาน) ต้นสกุลปาลกะวงศ์

ผมผู้เขียนเป็นหลานคุณปู่ ม.ร.ว. แดง (สว่าง) ปาลกะวงศ์ ซึ่งเป็นพี่ชาย ม.ร.ว. หญิง แสง ลำดับญาติ ผมเป็นหลานท่านผู้ตาย

โดยฐานะผมเป็นญาติฝ่ายสกุล ปาลกะวงศ์ และเป็นหลานคุณอาหลวงผู้ตายได้อุปการะเลี้ยงดูครั้งเป็นเด็กให้ความ กรุณา ปรานี ตลอด มาจนวาระสุดท้ายของชีวิตท่าน ผมจึงดีใจที่ได้เขียนคำไว้อาลัยแก่คุณอาหลวงในหนังสือนี้ เป็นการเทอดทูนพระคุณท่านเป็นอนุสรณ์ไว้

ชีวิตผมผูกพันกับคุณอาหลวง โดยที่คุณแม่ของผมตาย ตั้งแต่ผมไร้เดียงสา คุณปู่คุณย่าของผมนำผมมาฝากฝั่งกับคุณอาหลวง และคุณอาฮะอาสะใภ้เพื่อเล่าเรียนหนังสือที่ราชบุรี เมื่ออายุผมได้ประมาณ ๕ ปีเศษ ขณะนั้นคุณอาหลวงเป็นเลขานุการมณฑลราชบุรี อยู่บ้านพักของหลวงในบริเวณที่ตั้งจวนสมุหเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี เชิงสะพานรถไฟจุฬาลงกรณ์ฝั่งตลาดประมาณ ๖๒ ปีมาแล้ว บริเวณที่ตั้งจวนสมัยนั้น ปัจจุบันปลูกเป็นบ้านพักอัยการ, และจ่าจังหวัดและบางส่วนตัดเป็นถนนชื่อสำราญอารมณ์

คุณอาทั้งสองเลี้ยงดูผมเสมอด้วยลูกท่าน ผมนอนกับพี่เนินและน้อง ๆ ลูกของท่าน ๒–๓ คน และพี่เธียร ลูกคุณอาหลวงสดมภ์ทวีปกฤตย์อีกคนหนึ่ง

ต่อมาคุณอาย้ายไปเป็นนายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ผมต้องไปอยู่ในความอุปการะของญาติอื่น แต่ทุกคราวที่โรงเรียนหยุดเรียน ผมชอบไปหาคุณอาทั้งสอง ปกติคุณอาหลวงท่านขรึม ๆ ไม่ค่อยพูดจา แต่ทำไมผมจึงชอบไปหา บอกไม่ถูกเหมือนกัน

กาลเวลาผ่านไป พ่อผมเป็นปลัดขวา คุณอาหลวงเป็นนายอำเภอบ้านโป่ง ผมเป็นเสมียนฝึกหัด ผมกินนอนที่บ้านนายอำเภอมากกว่าที่บ้านปลัดขวา จะว่าแปลกก็ไม่ประหลาดอะไรนัก เพราะความเป็นญาติหนึ่ง บ้านใกล้ชิดติดกันหนึ่ง แต่ที่สำคัญที่สุด คุณอาทั้งสองและพี่ ๆ น้อง ๆ ไม่แสดงความรังเกียจ

ผมเป็นทหารและยึดเป็นอาชีพ พอมียศมีเงินเดือน คุณอาหลวงและคุณอาผู้หญิงเป็นเฒ่าแก่ไปสู่ขอเมียให้ผม ซึ่งได้อยู่กินกันมาด้วยความผาสุกจวบจนบัดนี้ นับว่าท่านมีส่วนอุปการะชีวิตผมในส่วนสำคัญของชีวิตที่ว่ากันว่า มีเมีย (ผัว) ดีเป็นศรีแก่ตัว

ขอแทรกเกียรติประวัติของท่าน เมื่อครั้งท่านดำรงตำแหน่งนายอำเภอแม่กลองไว้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการบูชาคุณ ณ ที่นี้ด้วย กล่าวคือ ท่านผู้ร่วมพิชิตขุนโจรใจฉกาจชื่อ (ขุนช้าง) ซึ่งมี ประวัติ เป็นนักปล้นนักสังหารชีวิตมนุษย์มากต่อมาก เป็นที่หวาดกลัวของผู้คนในจังหวัดสมุทรสงครามและใกล้เคียงจนสิ้นชื่อ สิ้นชีวิตที่วัดบางวันทอง แควอ้อมราชบุรีด้วยผู้หนึ่ง แล้วท่านก็ย้ายไปเป็น นาย อำเภอ ท่าตะเภา (อำเภอเมือง) จังหวัดชุมพร

พ.ศ. ๒๔๗๗ คุณอา หลวง ออก จาก ราชการ วัน พระราชทานบำนาญพร้อมกับคุณอา หลวงสดมภ์ ทวีปกฤตย์ น้องชาย ซึ่งเป็น นาย อำเภออีกผู้หนึ่ง คุณอาหลวงกลับมาอยู่บ้าน " กฤษณะเศรนี " ที่ตำบลโคกหม้ออำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ภูมิลำเนาเดิม มีความสุขกับคุณอาผู้หญิงและลูก ๆ ตามประสาข้าราชการบำนาญ และได้เข้าทำงานเป็นสมุห์บัญชีบริษัทราชบุรีจังหวัดพาณิชย์ จำกัด คงเป็นด้วยคุณงามความดีของท่านแต่อดีต ต่อมาคุณอาผู้หญิงป่วยถึงแก่กรรม คุณอาหลวงได้จัดการฌาปนกิจศพพร้อมกับคุณ อาทองสุข ภรรยา คุณอาหลวงสดมภ์ ฯ มารดาครู สมัยที่วัดตาล (อมรินทราราม) ผมได้มีส่วนสนองพระคุณอาสะใภ้ผู้ มีพระคุณครั้งนี้ด้วย โดยนำคนมา ช่วย สร้าง เมรุเผา และกิจการ อื่น ๆ ตลอดงานเมรุเผาประกอบด้วยผ้าสีขาว ออกแบบเป็นทรงตึกฝรั่งใหญ่โต ฝีมือใครจำไม่ได้ หมดผ้าขาวหลายสิบพับ

ตลอดเวลาที่ผมอยู่ราชบุรี คุณอาผู้ภายทั้งสองห่วงใยความเป็นอยู่ของผมและลูกเมียมาก หมั่นมาเยี่ยมเยียนไต่ถามทุกข์สุข ให้คำแนะนำตักเตือนการครองรักครองเรือนเสมอ ๆ เกิดคุณประโยชน์ต่อผม ผมย้ายจากราชบุรีไปอยู่กรมในกระทรวงกลาโหม วันผมเดินทางจาก ราชบุรีคุณอาหลวงอุส่าห์ ไปส่งผมถึงกรุงเทพ ฯ ผมเรียนจบแล้ว ไม่ได้ ย้ายกลับ

ราชบุรี แต่ได้พบปะท่านเป็นประจำในงานพิธีต่าง ๆ ของญาติพี่น้องในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด บางครั้งผมและครอบครัวไปเยี่ยมท่านที่บ้านราชบุรี ท่านคงรู้คอหลานชอบกรุ๊บกรั๊บ ท่านกุลีกุจอต้อนรับ "อามีตราขาว.... (หรือยี่ห้ออื่น).... โซดาก็มี! โดยมารยาท ผมอิดเอื้อนก่อนพอเป็นพิธี แต่แล้วหลานก็สำราญไปทุกครั้ง เจ้าประคุณ คุณอาของหลาน

แรงรัก . แรงเคารพนับถือช่วยดลใจให้ผมและน้องสวัสดิ์ พริ้งเพริศ ได้ไปเห็นใจท่านที่โรงพยาบาลราชบุรี เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๑๘ ในขณะที่ท่านนอนป่วยอยู่ เป็นการพบปะครั้งสุดท้ายของชีวิตอาและหลาน วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๑๘ ท่านก็จากโลกนี้ไปโดยอาการสงบ

พระคุณของคุณอาหลวงที่มีต่อผมเป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งช่วยให้ชีวิตผมอยู่เย็นเป็นสุขตลอดมาจนบัดนี้ การตอบแทนพระคุณท่าน ผมทำได้เพียงกราบไหว้ และ ปรารถนาดีให้ ท่าน อยู่ เย็น เป็นสุข ทั้งกายและใจเมื่อท่านทรงชีวิต บัดนี้ท่านละโลกไปแล้ว ขอปรารถนาให้ดวงวิญญาณของท่านไปสู่แดนสุคติ ผมได้บำเพ็ญกุศลผลบุญประการใดแม้แต่น้อยขออุทิศส่วนผลดีไปถึงท่านด้วย

ประการสุดท้าย ปรารถนาขอให้ผมได้เป็นหลานของคุณอาหลวงทุกชาติภพด้วย เทอญ.

ในนามของญาติฝ่ายสกุล "ปาลกะวงศ์" ขอแสดงความเศร้าสลดเสียใจร่วมกับญาติฝ่ายสกุล "กฤษณะเศรนี" ที่ต้องสูญเสียญาติผู้ใหญ่อันเสมือนหนึ่งหลักชัยของลูกหลานครั้งนี้ด้วยอย่างยิ่ง กับขอคารวะต่อดวงวิญญาณของหลวงวรรณวิจารกิจ (น่วม) ผู้ล่วงลับด้วยความเคารพนับถืออย่างสูง

พ.ต. จรัส ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

บ้านสำเภาทอง ๑๒๓ / ๑๐ ซอยสวัสดิ์กิจ

บางเขน นนทบุรี

๑๙ เม.ย. ๑๙

ต้นตระกูล "กฤษณะเศรนี"

คุณลุง หลวงวรรณวิจารกิจ เป็นผู้ให้กำเนิดนามสกุล "กฤษณะเศรนี" โดยเป็นผู้ขอพระราชทานนามสกุลต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระราชทานนามสกุลให้ว่า "กฤษณะเศรนี" เขียนเป็นอักษรโรมันว่า "**KRISHNA-SRENI**" อันเป็นมงคลนาม เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

ดังนั้นผู้สืบเชื้อสายมาจาก คุณปู่สาย และคุณลุงหลวงวรรณวิจารกิจ จึงมีโชคได้ร่วมใช้นามสกุลนี้กันมาจนบัดนี้ และนับกาลเวลายิ่งนานออกไป ผู้ใช้นามสกุลนี้ก็จะแพร่ขยายกว้างออกไปมาก แม้แต่ในขณะนี้ ผู้ใช้นามสกุลนี้ บังเอิญไปพบผู้ใช้นามสกุลเดียวกัน ยังไม่ทราบว่าเกี่ยวข้องเป็นญาติกันอย่างไร ต้องไปเปิดทำเนียบดูจึงรู้ว่าเป็นใคร เกี่ยวข้องเป็นญาติกันอย่างไร

นามสกุล "กฤษณะเศรนี" เป็นนามสกุลพระราชทาน ต่อมา มีผู้ใช้นามสกุลว่า "กฤษณะเศรณี" เพื่อให้ตรงกับพจนานุกรม คือ จากคำว่า "เศรนี" เปลี่ยนเป็น "เศรณี" ดังนั้น ผู้ใช้นามสกุลว่า "กฤษณะเศรนี" กับ ผู้ใช้นามสกุล "กฤษณะเศรณี" จึงเป็นบุคคลในตระกูลเดียวกัน

เมื่อปี ๒๕๑๖ คุณลุงมีอายุครบ ๙๐ ปี เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองที่คุณลุงมีอายุยืนยาวมาถึง ๙๐ ปีแล้ว และเป็นการแสดงความเคารพ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ บรรดาลูกหลานทั้งหลายของคุณลุงจึงพร้อมใจกันจัดงานขึ้นในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ ที่บ้านของคุณลุง เชิงสะพานศิริลักษณ์ ราชบุรี และเป็นการบังเอิญเหลือเกินซึ่งในวันเดียวกันนี้ ทางกรุงเทพ ฯ ก็มีเหตุการณ์ทางการเมือง นักศึกษา ประชาชน ชุมนุมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และถนนราชดำเนินเรียกร้องให้รัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แม้ลูกหลานของคุณลุงที่อยู่ต่างจังหวัดเดินทางโดยผ่านกรุงเทพ ฯ มาราชบุรีไม่สะดวก แต่ก็พยายามมาสรงน้ำเคารพคุณลุงกันตอนกลางวัน เสร็จแล้วใครมีหน้าที่ต้องปฏิบัติราชการก็รีบกลับไปก่อน

ในตอนเย็นและค่ำ เป็นการพบปะสังสรรค์ระหว่าง ญาติ มิตร และลูกหลานของคุณลุง มีการร่วมรับประทานอาหาร มีดนตรี และรำอวยพร ซึ่งจัดขึ้นและแสดงกันโดยลูกหลานของคุณลุงทั้งสิ้น

งานนี้นอกจากเป็นงานทำบุญอายุของคุณลุงแล้ว สิ่งประทับใจที่ลืมไม่ได้ก็คือ คุณลุงเปิดโอกาสให้ลูกหลานได้พบปะวิสาสะกันอย่างสนุกสนานโดย มีคุณลุงเป็นประธานอาการเบิกบาน และยิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาซักถามความเป็นอยู่ของลูกหลาน เหลนโดยทั่วกันตลอดเวลาในวันนั้น ซึ่งก็หวังกันว่า คุณลุงจะมีอายุยืนยาวต่อไปจนผ่านครบ ๘ รอบ คืออายุ ๙๖

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ บรรดาลูกหลาน เหลน จักได้ทำการเฉลิมฉลองอายุคุณลุงและพบปะสังสรรค์กันเป็นครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง แต่ความหวังอันนี้ได้สิ้นสุดลงเมื่อคุณลุงได้จากไปโดยไม่กลับ เมื่อคุณลุงมีอายุได้เพียง ๙๒ ปี ดังนั้น งานฉลองอายุคุณลุงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ จึงเป็นงานสุดท้ายที่คุณลุงเปิดโอกาสให้ลูกหลานและเหลน

สมัยที่คุณลุงยังรับราชการเป็นนายอำเภออยู่นั้น ผมยังเด็กอยู่ พบคุณลุงทีไรคุณลุงจะพูดล้อและหลอกให้ผมเกิดความกลัวอยู่เสมอ ผมไม่กล้าสู้หน้าคุณลุง เห็นคุณลุงอยู่ที่ไหน ผมจะหาโอกาสหลบออกห่างไปเลย ไม่กล้าพบปะพูดคุยกับคุณลุง แต่เมื่อผมโตขึ้นคุณลุงเกษียณอายุออกจากราชการรับบำนาญมาอยู่ที่บ้านราชบุรี ผมมีความคิดสูงขึ้นแล้วจึงเข้าหาคุณลุง ไม่กลัวคุณลุงเหมือนตอนเด็ก ตอนนี้พูดคุยกับคุณลุงได้อย่างสบาย คุณลุงใจดี ไม่น่ากลัวเหมือนแต่ก่อนเลย ดังนั้น แทบทุกครั้งที่ผมไปเยี่ยมคุณแม่ที่บ้านราชบุรี ผมจะไม่ลืมแวะไปเยี่ยมคุณลุง เพราะคุณลุงเป็นญาติผู้ใหญ่คนเดียวที่ยังเหลืออยู่

คุณลุงเป็นผู้ให้กำเนิดนามสกุล เป็นต้นตระกูล ซึ่งบรรดาลูก หลาน เหลนของคุณลุงจักต้องระลึกในพระคุณโดยไม่มีวันลืม การจากไปของคุณลุง จึงเป็นการจากไปแต่เพียงสังขาร แต่พฤติกรรมทั้งหลายที่คุณลุงได้สร้างสมไว้ในระหว่างที่คุณลุงมีชีวิต ในระหว่างที่คุณลุงปฏิบัติหน้าที่

ราชการเป็นนายอำเภอในหลายจังหวัด ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต จนเป็นที่เคารพ รักใคร่ของราษฎรในอำเภอนั้น ๆ การบุญ การกุศล ที่คุณลุงได้สร้างสะสมไว้ในพระศาสนา และในการสาธารณะไว้มาก กุศลผลบุญเหล่านี้ย่อมไม่ศูนย์ไป จักยังผลให้คุณลุงได้เสวยความสุข สันติ ในสัมปรายภพชั่วนิจนิรันดร.

สนอง กฤษณะเศรณี

อดีต ส.ส. ปทุมธานี

แด่...คุณลุงหลวงวรรณวิจารกิจ

แด่ "คุณลุง" หลวงวรรณวิจารกิจ (น่วม กฤษณะเศรนี)

ตั้งแต่ผมจำความได้ ผู้ที่มีความสัมพันธ์ทั้งด้านจิตใจและส่วนตัวมากที่สุดท่านหนึ่งในบรรดาญาติผู้ใหญ่ทั้งหลายก็คือ "คุณลุง" ในสมัยท่านดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองสมุทรสงคราม ผมมีอายุเพียง ๕ – ๖ ขวบ ผมตามคุณแม่จากบ้านราชบุรีไปเยี่ยมคุณลุงเป็นประจำ ผมทราบแต่เพียงว่าคุณลุงเป็นพี่ชายของคุณแม่ แต่บรรดาศักดิ์ของท่านผมมีความเกรงกลัวแต่ก็ซ่อนความภาคภูมิใจไว้ส่วนหนึ่ง ได้เห็นคุณลุงมีบริวารมากมาย รวมทั้งเพื่อนฝูงของ คุณลุงต่างก็ให้ ความเคารพรัก และ เป็น กันเอง ประดุจญาติสนิท ไม่เคยเห็นคุณลุงวางตัวแบบข้ากับเจ้าบ่าวกับนาย ยิ่งกว่านั้นยังหลอกล้อเพื่อนฝูง ลูกหลาน บริวารของท่านเป็นที่สนุกสนาน แต่ก็ไม่เคยเห็นว่าจะมีใครกล้าล่วงเกินคุณลุงแต่อย่างใด ทั้งนี้และทั้งนั้นผมคิดว่า "คุณลุง" เป็นผู้ที่มีพรสวรรค์สมกับเป็นนักปกครอง อย่างแท้ จริง ตลอดชีวิตราชการอันยาวนานของท่าน ผมจำได้ว่าหลังบ้านพักนายอำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีโรงสังกะสีขนาดใหญ่อยู่ ๑ หลัง ในโรงนี้เต็มไปด้วยมะพร้าว กล้วย อ้อย ลูกจาก จะกินอย่างไรก็ไม่หมด พอถึงฤดูทอดกฐินทุกปี "คุณลุง" จะต้องนำสิ่งของเหล่านี้บรรทุกเรือมอญโยงต่อกัน ๕ – ๖ ลำ เป็นขบวนทางน้ำจากสมุทรสงคราม ทอดกฐินตามวัดต่าง ๆ เรื่อยมา

จนถึงวัดข้างบ้านราชบุรี ในขบวนเรือโยงมีลิเกแสดงตลอดทาง ราษฎรสองฟากแม่น้ำตลอดระยะทางจะพายเรือมาเกาะเรือโรงดูลิเกกัน บนเรือก็จะมีข้าวห่อแจกให้กิน ทั้งคนบนเรือและผู้ที่มาเกาะข้างเรือ พร้อมทั้งโยนลูกจาก มะพร้าว เป็นทะลายแจกเป็นทานให้คนที่มาเกาะเรือโยงดูลิเกเป็นที่สนุกสนานมาก ต่อมา "คุณลุง" ย้ายไปเป็นนายอำเภอเมืองชุมพรมันไกลเหลือทน ผมเลยหมดโอกาสที่จะไปเยี่ยมท่านได้ แต่คุณลุงก็ยังมีน้ำใจเผื่อแผ่ กวนทุเรียนและส่งผลไม้มาฝากน้อง ลูกหลานทางบ้านราชบุรีมิได้ขาด จนกระทั่งออกจากราชการกลับมาอยู่บ้านราชบุรี ตอนนี้ผมโตมากแล้ว รู้สึกว่าบ้านราชบุรีมีชีวิตชีวาและสนุกที่สุดในชีวิตเด็กของผม เพราะทั้งลูกของคุณลุงและหลาน ๆ รวมแล้วได้ทีมฟุตบอลล์ ๒ ทีมพอดี ในวันว่างโรงเรียนหยุดจะมีการลงแขกบ่อกมะขาม ซึ่งภายในบริเวณบ้านมีมะขามใหญ่อยู่หลายต้น พวกเราก็มีหน้าที่ทั้งเขย่าเก็บและขนลำเลียงเข้าใต้ถุนบ้าน แล้วก็ช่วยกันแกะเปลือก รางวัลที่ได้รับเป็นที่ชื่นชอบของพวกเราก็คือ น้ำกะทิเม็ดแมงลัก หรือขนมจีน สมัยก่อนงานฉลองรัฐธรรมนูญเป็นงานใหญ่มาก พวกเราหลาน ๆ จะได้รับแจกสตางค์คนละ ๑๐ สตางค์ ไปเที่ยวกัน เงิน ๑๐ สตางค์สมัยก่อนมันมากมายน่าดู คิดแล้วก็ประมาณ ๑๕๐ – ๒๐๐ บาท สมัยนี้ ฉะนั้น จะกินเท่าไรก็ไม่ค่อยจะหมด สิ่งที่คุณลุงได้ถือปฏิบัติเสมอภาคไม่ว่าลูกหรือหลานนี้แหละ จึงทำให้พวกเราทุกคน (หลาน ๆ) แยกเกือบไม่ออกว่า เราเป็นลูกหรือเป็นหลานกันแน่ เมื่อเราโตขึ้นต่างก็แยกกันไปประกอบอาชีพต่าง ๆ เกือบทั่ว

ประเทศ คุณลุงก็แสดงความอาทรถึงลูกหลาน โดยส่ง ส.ค.ส. ไม่ได้ขาด โดยเฉพาะผมเองตอนรับราชการอยู่ที่จังหวัดนครปฐม คุณลุงจะไปเยี่ยมเป็นประจำ ผมมีความเต็มตื้นในความปรานีที่คุณลุงมีต่อผม เหมือนกับที่ผมมีความรู้สึกต่อพ่อแม่อย่างไรก็อย่างนั้น ตอนที่ผมย้ายไปรับราชการที่จังหวัดจันทบุรี ตอนนี้คุณลุงชรามากแล้ว บ่นอยากไปเยี่ยมที่จังหวัดจันทบุรี แต่ก็ไม่สามารถจะไปได้ แต่ผมก็ไม่เคยว่างเว้นที่จะต้องมาเยียมท่านเป็นประจำ นอกเหนือไปจากเดือนเมษายนของทุก ๆ ปี มีพี่ป้า น้า อา ลูกหลาน ได้นัดจัดงานรดน้ำขอพรจากคุณลุงเป็นประจำ ในระยะหลัง ๆ นี้ความห่วงใย ความกังวล ได้ฝังอยู่ในจิตใจผมตลอดเวลา เพราะคุณลุงสุขภาพทรุดโทรมลงทุกวันไปตามอายุขัย ผมไม่อยากเห็นโทรเลขไม่ว่าของใครทั้งสิ้น แต่แล้วก็ต้องพบจนได้ โดยน้าเที่ยงได้โทรเลขไปบอกว่า "คุณลุง เสียแล้ว" ทั้ง ๆ ที่ได้ปลงและเตรียมใจไว้แล้วว่า เรื่องการตายเป็นของธรรมดา ซึ่งไม่มีใครหนีพ้น แต่ก็อดที่จะโศกเศร้าเสียใจไม่ได้ทั้งนี้ก็เพราะว่า การจากไปของคุณลุงคราวนี้ เป็นการไปลับ คุณงามความดีความเมตตาอารีที่ท่านได้สร้างไว้ มันแน่นอยู่ในจิตใจของลูกหลานพี่น้องทุกคนยากที่จะลืมได้ ยิ่งกว่านั้นคุณลุงซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของบรรดาลูกหลานญาติพี่น้อง ต้องจากไปในคราวนี้ ทำให้พวกเราไม่มีโอกาสที่จะได้พบปะกันอย่างเช่นทุกปีที่ผ่านมาทำให้พวกเราต้องเหินห่างกันไป โอกาสเช่นนั้นคงจะหาได้ยากในอนาคต

"ทำไมคนเราเมื่อเกิดมาเป็นคน จึงมีสภาพไม่เหมือนกัน" มีจน มีรวย เป็นยาจก เป็นโจรบางคนมีความทุกข์ยากลำบากแสนเข็ญ บางคนมีความสุขสบาย แต่มีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน ไม่ว่าไพร่หรือผู้ดี ก็คือ "ความทุกข์" เรื่องนี้เห็นจะไม่ต้องขยายความนะครับ ทั้งนี้และทั้งนั้น พระพุทธองค์ท่านตรัสว่า ผู้ที่ยังเวียนว่ายตายเกิดก็คือ ผู้ที่ยังไม่หมดกรรม ใครสะสมความชั่วร้ายไว้มากไม่ว่าชาติก่อนหรือชาตินี้ก็จะได้รับผลสนองไปตามกฎแห่งกรรม หนักบ้าง เบาบ้างไปตามเวรานุเวร ที่ ได้กระทำไว้ แต่ถ้าผู้ใดได้สร้างสมแต่คุณงามความดี ไม่ว่าชาติก่อนหรือชาตินี้ ก็ย่อมจะได้รับผลตอบสนองในทางที่ดีเช่นกัน ผมเชื่อว่า วิญญาณนั้นมีจริง ร่างกายของเราเป็นแต่เพียงที่อาศัยของวิญญาณ เมื่อร่างที่วิญญาณอาศัยอยู่ โดยวิญญาณ (หมายถึงความนึกคิด จิตใจ) เป็นผู้บงการให้ร่างกายให้ร่างกายปฏิบัติ เมื่อร่างกายถูกใช้นาน ๆ เข้าก็ย่อมจะต้องเสื่อมโทรม ชำรุด และหมดสมรรถภาพไปในที่สุดเช่นเดียวกับเครื่องยนต์เหมือนกัน แล้ววิญญาณซึ่งมีสภาพเป็นอนู หรือ ที่เรียกว่า กายละเอียดก็จะไปอยู่อีกมิติหนึ่ง มีความเป็นอยู่เหมือนเรา ๆ นี่แหละ จากผลของการค้นคว้าไม่ว่าทั้งในประเทศไทยเราหรือต่างประเทศ ผมคิดว่าถ้าพวก เราไม่ รีบใช้ ร่างกาย จน หมดสมรรถภาพ จน วิญญาณไม่ อาจอาศัยอยู่ ได้พวกเราอาจจะได้เห็นได้พบว่า คนที่ยังมีชีวิตอยู่กับคนที่ตายไปแล้วจะพูดคุยกันได้ โดยการปรับคลื่นรับส่งให้ตรงกัน ดังเช่นวิทยุ หรือโทรทัศน์ เป็นต้น

ฉะนั้น การจากไปของคุณลุงในครั้งนี้ ก็คล้ายกับคุณลุงได้เดินทางไปอยู่อีกมิติหนึ่ง ซึ่งถ้าเรายังมีลมหายใจอยู่เราจะไปอย่างคุณลุงไม่ได้ ถ้าเราหมดลมหายใจลงเมื่อใด เราก็อาจจะได้พบกับคุณลุงอีก เว้นแต่ถ้าเราไม่พยายามสร้างบุญกุศล หรือ ประพฤติดี ประพฤติชอบอย่างคุณลุง ก็คงไม่มีโอกาสได้พบคุณลุง เปรียบเสมือนคุณลุงไปอยู่อังกฤษ แต่เราไปอยู่เขมร เป็นต้น เท่าที่ผมได้ระบายความรู้สึกออกมายืดยาวนี้ ก็เพื่อจะเน้นให้ทุกท่านได้ทราบว่า ตลอดชีวิตของคุณลุง มีแต่ดีกับดีเท่านั้น และกุศลแห่งความดีที่คุณลุงได้สั่งสมไว้แต่ต้น คงจะทำให้คุณลุงได้มีความสุขสบาย มีบริวารมากมายในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

ประจักษ์ ชัยสุวรรณ

เทศบาลเมืองจันทบุรี

๑๑ มี.ค. ๑๙

ไว้อาลัยแด่คุณลุง

เหตุที่ข้าพเจ้า บุตร – ธิดา ของหลวงสดมภ์ ทวีปกฤตย์ (ม้วน กฤษณะเศรนี) ได้มีโอกาสกล่าวคำไว้อาลัยแด่คุณลุงหลวงวรรณวิจารกิจ ในหนังสือนี้ก็ด้วยความดำริของพี่ เนิ่น กฤษณะเศรนี ซึ่งเป็นบุตรของคุณลุงที่เห็นว่า คุณลุงนั้นมีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นต่อบรรดาพี่น้องร่วมสายโลหิต ของท่าน ทุกคน จึงควรที่จะให้ท่านเหล่านั้นได้มีโอกาสกล่าวคำไว้อาลัย ในมรณกรรมของท่านไว้ ใน โอกาสนี้ แต่ด้วยเหตุที่ท่านเหล่านั้นต่างก็สิ้นอายุขัยและแก่ชราลงเป็นลำดับยังแต่ผู้สืบสาย โลหิตของท่านเท่านั้นที่ควรจะเป็นผู้กล่าวคำไว้อาลัยแทนบิดามารดาของตน ฉะนั้นข้าพเจ้าทั้งหลายผู้เป็นบุตรธิดาหลวงสดมภ์ ฯ ที่เป็นน้องร่วมสายโลหิตของคุณลุงหลวงวรรณ ฯ ซึ่งล่วงลับไปช้านานแล้วจึงขอน้อมรับและสนองเจตนารมย์ของพี่เนิ่นด้วยความคารวะ

ออกจะเป็นการไม่ยุติธรรมแก่คุณลุง ถ้าหากจะถือว่าคำกล่าวสดุดีที่มีอยู่ในหนังสือนี้เป็นความดีงามเท่าที่มีอยู่ในหนังสือนี้เป็นความดีงามเท่าที่มีอยู่ในเกียรติประวัติของคุณลุง เพราะบุคคลผู้มีชีวิตอันยาวนานถึง ๙๒ ปี นั้นย่อมมีเกียรติประวัติที่คนรุ่นลูกหลานไม่อาจทราบได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คงจะเลือนหายไปพร้อมกับชีวิตของท่าน ฉะนั้นเรื่องที่จะเขียนต่อไปนี้ จึงมิใช่คำสดุดีหรือคำไว้อาลัย แต่เป็นเพียงสิ่งประทับใจที่ยังอยู่ในความทรงจำของหลาน ๆ ผู้ซึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายยิ่งสำหรับในสังคมปัจจุบันได้แก่ความสุภาพอ่อนโยนของคุณลุงและวงพี่น้องของท่านกล่าวคือ คุณลุงมีพี่น้อง

หลายคน ทุกคนเรียกท่านว่าคุณพี่ ส่วนท่านเองเรียกน้อง ๆ ของท่านว่าพ่อนั้น แม่นี่ น้องคนใดที่มีบรรดาศักดิ์ ท่านก็เรียกตามบรรดาศักดิ์นั้น ๆ มิได้เคยขึ้นคำ อ้าย อี มึง กู แก่ใคร ไม่ถือที่รักมักที่ชังแก่น้องคนใด ในวงสนทนา ระหว่าง พี่น้อง ของท่าน ก็พูดจา กันด้วย ความไพเราะ ไม่หยามดูหมิ่น ต้องเคารพในเหตุผลและความคิดซึ่งกันและกัน มีความอดทนต่อสิ่งที่ไม่พึงใจ ท่านและน้อง ๆ ของท่านต่างมีความสามัคคีสมัครสมานกันเป็นอย่างดีน้องของท่านต่างก็นับถือยกย่องเทอดทูนด้วยความเคารพรักใคร่ อันเป็นการแสดงถึงการได้รับการอบรมมาดีสมกับที่ท่านได้สืบเลือดเนื้อเชื้อไขมาจากผู้มีสกุลรุนชาติ และเป็นแบบอย่างแก่ลูกหลานวงศ์สกุล

ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และอำนาจกุศลกรรมที่คุณลุงได้บำเพ็ญมาและ กุศลผลบุญ ที่บุตรหลาน และ ญาติมิตร ได้ บำเพ็ญ อุทิศให้จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณลุงได้สถิตเสถียรในสัมปรายภพนั้นเทอญ

หลาน

จำลอง กฤษณะเศรนี

ไว้อาลัยแด่คุณป้า

กลางเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ พวกเราลูก ๆ ที่อยู่ในกรุงเทพ ฯ และจังหวัดอื่น ๆ ได้รับการติดต่อทราบว่า คุณป้าป่วย เข้ารักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลเมืองราชบุรี พวกเราต่างวิตก คิดว่าคงมีอาการป่วยมาก เพราะเป็นครั้งแรกในชีวิต ของคุณป้าที่ต้อง เข้าพักรักษาตัวในโรง พยาบาล ทราบภายหลังว่า คุณป้าป่วยเป็นไข้หวัดก่อน เมื่อกินยาและฉีดยานอนพัก ๒ – ๓ วันก็หาย แต่ภายหลังเกิดมีอาการอ่อนเพลียผิดปกติ จึงต้องเข้าโรงพยาบาลรักษาในครั้งนี้ เมื่อพวกเราไปเยี่ยมที่โรงพยาบาลต่างก็โล่งใจที่เห็นคุณป้าไม่มีอาการใดแสดงว่าป่วยถึงขนาดหนัก คุณป้ายิ้มแย้มพูดจาทักทายพวกเราบอกว่าไม่เป็นอะไร คุณป้าอยู่โรงพยาบาล ๕ – ๖ วัน แพทย์บอกให้กลับไปบ้านได้ ก็กลับมาบ้าน

ต่อมาวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ พวกเราได้รับการติดต่อทราบจากทางบ้านราชบุรีอีกว่า คุณป้าไม่สบาย ต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลอีกแล้ว พวกเราทุกคนพากันไปเยี่ยม เห็นอาการป่วยของคุณป้าครั้งนี้ ต่างหนักใจ ที่ได้เห็นอาการผิดกับครั้งแรก แทนที่คุณป้าจะยิ้มแย้มทักทายพวกเรา กลับมองดูเฉย ๆ ไม่พูดว่าอะไร มีอาการอ่อนเพลียเหนื่อยและนอนซึม หลับตาอยู่ตลอดเวลา อาการเป็นดังนี้มาจนวันอาทิตย์ที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เวลาเกือบ ๐๖.๓๐ นาฬิกา พวกเราก็ต้องสูญเสียคุณป้าไปอย่างไม่มีวันกลับ พวกเราไม่คิดเลยว่า คุณป้าจะจากพวกเราไปในเร็ววันเช่นนี้ เพราะเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ พวกเรา

และญาติพี่น้องลูกหลาน ญาติมิตรก็ยังได้ร่วมสนุกสนานรื่นเริงในการจัดงานทำบุญฉลองอายุครบ ๙๐ ปีของคุณป๋า เห็นคุณป๋ามีร่างกายแข็งแรงชื่นบานดี จึงหวังกันว่าจะได้มีโอกาสจัดงานฉลองครบ ๘ รอบ (อายุ ๙๖ ปี) ให้คุณป๋าอีกครั้งหนึ่ง แต่คุณป๋าก็มาจากเราไปเสียก่อนแล้ว แม้พวกเราจะคิดว่า เป็นธรรมดาที่คนเราเกิดมาแล้วก็ต้องตาย แต่พวกเราก็ยังไม่วายที่จะโศกเศร้าเสียใจ อาลัยถึง

พระคุณของคุณป๋าที่ให้การอบรมเลี้ยงดูแก่ลูกมา จนมีฐานะความเป็นอยู่สุขสมบูรณ์ ตามควรแก่อัตตภาพอย่างที่เป็นอยู่ในเวลานั้น มากมายประเสริฐสุดพ้นที่จะพรรณนา เราพูดได้ว่า คุณป๋านั้นเป็นพรหมของลูกของพวกเราอย่างแท้จริง

คุณป๋าจากพวกเราไปแล้ว คงไว้แต่คุณงามความดีและเกียรติยศชื่อเสียงที่ปรากฏอยู่ ซึ่งพวกเราลูก ๆ จะได้รักษาไว้ให้คงอยู่ตลอดไปเช่นเดียวกับที่คุณป๋าได้กระทำมาแล้ว

ลูกขอน้อมจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของคุณป๋า ซึ่งเป็นสุดที่รักที่เคารพบูชาของลูกจงสู่สวรรค์พิมานในสัมปรายภพ สมบูรณ์พูนสุขในทิพย์สมบัติจงทุกประการ.

ลูก

คิดถึงคุณป๋า

วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๑๘ เป็นวันที่คุณป๋า จากพวกเราลูก ๆ ไป เราไม่เคยหายคิดถึงคุณป๋าเลยคิดถึงทุกวันทุกคืน คิดถึงมากเมื่อกลับไปบ้านราชบุรี คุณป๋าเป็นทั้งพ่อและแม่ของลูก เพราะคุณแม่จากพวกเราไปตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๑ น้อง ๆ ยังเล็กอยู่อีก ๓ – ๔ คน จากลูก ๑๐ คน คุณป๋าให้การศึกษาแก่ลูกทุกคนเท่าที่แต่ละคนจะกอบโกยเอาได้

แม้จะมีอายุมากถึง ๙๐ กว่าปี คุณป๋าก็ยังมีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่เจ็บป่วย ระยะหลัง ลูก ๆ เติบโตแยกบ้านกันไปประกอบอาชีพและมีภาระหน้าที่ของแต่ละคน แต่ลูก ๆ ก็ไม่ได้ทอดทิ้งคุณป๋า ได้มาเยี่ยมเยียนเป็นประจำ คุณป๋าจะดีใจ เมื่อเห็นลูก ๆ มา คุณป๋าคงว้าเหว่และเหงาที่ลูกไม่ได้อยู่ใกล้ชิด เว้นแต่พี่สนั่นคนเดียวที่อยู่ใกล้ วันเสาร์ อาทิตย์ วันหยุดราชการ คุณป๋าจะดีใจ เตรียมตัวเฝ้าคอยดูที่ประตูรั้วบ้านว่าลูกคนใดจะมา ถ้าทราบว่าลูกคนใดจะมา ก็เตรียมอาหารที่หลับที่นอนไว้คอยท่า คุณป๋าจะคอยจนกว่าจะหมดเวลา ถ้าลูกไม่มา คุณป๋าก็เหงาหงอย

หลังจากที่คุณแม่ถึงแก่กรรมไปแล้ว คุณป๋าจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คุณแม่แทบทุกปีในเดือนเมษายน เพื่อรวมลูกหลาน ญาติพี่น้องมาพบปะพร้อม ๆ กัน ซึ่งพวกเราพร้อมทั้งครอบครัวแทบทุกคนจะพากันมา คุณป๋าจะสั่งเตรียมอาหารและที่นอนของ ๆ แต่ละคนด้วยตนเอง บางครั้งก็จะจัด

ให้เอง คุณป้าห่วงที่สุดเรื่องที่นอนของลูกหลาน ถ้าพวกลูกมาพร้อมกันหลาย ๆ คน คุณป้าก็จะจัดไว้เป็นที่ ๆ บอกว่า ที่นั้นของคนนั้น ที่นี่ของลูกของครอบครัวนี้ กว่าจะเข้านอน คุณป้าจะต้องดูต้องถามถึงลูกทีละคนว่า ใครนอนที่ไหน ได้ที่นอนเครื่องสำหรับนอนครบหรือเปล่า กินข้าวแล้วหรือยัง เรียงตัวไปจนครบ แล้วจึงจะเข้านอน พวกเราจะนอนฟังเสียงคุณป้าถาม แล้วตอบรับ หลังจากวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๑๘ มาแล้ว เรากลับบ้าน ก็ไม่ได้ยินเสียงนี้อีกเลย เพราะเราไม่มีคุณป้าแล้ว

ระหว่างที่รับราชการ คุณป้าเป็นที่รักใคร่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา เป็นที่รักนับถือของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกและหลานตลอดมา

คุณป้าเป็นผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทำบุญใส่บาตรรักษาศีลตามกาลสม่ำเสมอ แม้จะอยู่ในวัยชรา เมื่อถึงฤดูกาลเข้าพรรษา คุณป้าก็ยังเข้าวัดรักษาศีลอุโบสถได้ทุกวันพระตลอดฤดูกาล

คุณป้าล้มป่วยด้วยอาการเป็นไข้หวัดธรรมดา แต่เนื่องมาจากอายุมาก ร่างกายไม่สามารถต้านทานโรค มีอาการอื่นแทรก ลูก ๆ นำส่งเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลได้นาน ๑ อาทิตย์ ก็ถึงแก่กรรมโดยสงบ เมื่อเวลาเช้าตรู่ของวันอาทิตย์ที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๑๘ รวมอายุ ๙๒ ปีเศษ ยากที่จะหาคนอายุยืนอยู่กับลูกหลานได้นานถึงปานนี้ ถ้าไม่มีโรคแทรก คุณป้าก็คงจะอยู่เป็นมิ่งขวัญของพวกเราต่อไปได้อีกนาน

การที่เราต้องสูญเสียคุณป้าไปในครั้งนี้ เป็นการสูญเสียครั้งใหญ่ที่สุด หลังจากที่ได้สูญเสียคุณแม่ไป พวกเราต้องขาดร่มโพธิ์ร่มไทรที่พึ่งพิง ขาดความอบอุ่น และมีความว้าเหว่เหลือเกิน ก่อนนี้ถึงแม้เราจะขาดแม่ ก็ยังมีพ่อ พออบอุ่น แต่ต่อนี้ไปเราก็ไม่มีทั้งพ่อและแม่ที่จะให้ความรักความอบอุ่นและห่วงใย แก่พวกเราอีกแล้ว

ขอผลบุญกุศลที่คุณป้าได้สร้างสมไว้ จงนำให้ดวงวิญญาณของคุณป้า ไปสิงสถิตในสัมปรายภพ อันเป็นสุคติ ตลอดไป.

จากลูก

นาตยา กฤษณะเศรนี

คุณตาทวด

กลางเดือนมกราคม ๒๕๑๘ นกทราบจากคุณแม่ว่า คุณตาทวดที่บ้านราชบุรีป่วยต้องเข้าโรงพยาบาล วันเสาร์ที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๑๘ คุณพ่อคุณแม่พานกกับลูกน้ำจากบ้านที่ดอนเมืองไปเยี่ยมที่โรงพยาบาลจังหวัดราชบุรี พบคุณตา คุณยายบอกให้คุณพ่อ คุณแม่เข้าไปเยี่ยมดูอาการคุณตาทวดที่ในห้องพยาบาล นกกับน้องลูกน้ำเป็นเด็ก ไม่ควรเข้าไปในห้องนั้น น้องลูกน้ำไม่ยอมร้องไห้ ดิ้นรน เอะอะใหญ่บอกว่าจะเข้าไปหาคุณตาทวด ใครห้ามก็ไม่ฟัง กลับส่งเสียงร้องไห้มากขึ้น ที่สุดคุณตาก็ต้องอุ้มน้องลูกน้ำเข้าไปที่เตียงคุณตาทวดนอน นกเลยตามเข้าไปกราบคุณตาทวดที่เตียงด้วย คุณตาทวดได้แต่มองดูเฉย ๆ นอนซึม ไม่พูดอะไรเลย ผิดกับก่อน ๆ ที่นกกับพวกเราเด็ก ๆ ไปหาคุณตาทวด ๆ จะดีใจยิ้มแย้มทักทายพวกเราเสมอ เย็นวันนั้นเราก็พากันกลับบ้าน

รุ่งขึ้นวันอาทิตย์ เวลาบ่าย ๆ คุณแม่ได้รับทราบคุณตาทวดได้เสียเสียแล้ว เมื่อตอนเช้ามืด และบอกให้นกทราบ นกใจหาย และเสียใจมากที่คุณตาทวดต้องมาจากนกและพวกเราไปเสียแล้ว นกยังพอจำได้ ที่เห็นรูปคุณตาถ่ายไว้ตอนที่คุณตาทวดอุ้มนก เมื่อเล็ก ๆ กับรูปนกและน้องกุ้งลูกน้ำแดงไปเยี่ยมคุณตาทวดที่ราชบุรี คุณตาทวดใจดี รักเด็กรักพวกเรา

ทุกคน ไม่เคยดุว่าพวกเราเลย นกและพวกเราทุกคน ก็รักคุณตาทวดมาก เสียดายที่นกและพวกเรายังมีอายุน้อย ไม่มีอะไรจะทดแทนคุณตาทวดที่มีใจรักและใจดีแก่พวกเราได้ เพราะคุณตาทวดมาจากพวกเราไปเสียก่อนแล้ว นกและพวกเราน้อง ๆ ขอให้คุณตาทวดจงไปสู่สวรรค์ชั้นฟ้าเบื้องบนนั้น เทอญ.

เหลนตา มานิดา ประจง

(ลูกนก)

อนุโมทนา

เจ้าภาพมีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือชุด "กฎแห่งกรรม" เพื่อแจกเป็นบรรณาการแก่ผู้ให้เกียรติไปร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์เอก หลวงวรรณวิจารกิจ (น่วม กฤษณะเศรนี) ณ วัดอมรินทราราม อ. เมือง จ. ราชบุรี ในวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๑๙

ข้าพเจ้าอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์ และขอขอบคุณ ท่าน เจ้าภาพ ที่ได้ ให้ เกียรติ แก่ หนังสือ ชุดนี้ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ในงานครั้งนี้

หากมีบุญกุศลใดเกิดขึ้นจากหนังสือชุดนี้ ข้าพเจ้าขอให้บุญกุศลทั้งหมดจงดล บันดาลให้ วิญญาณ ของ รองอำมาตย์เอก หลวงวรรณวิจารกิจ (น่วม กฤษณะเศรนี) จงไปสู่สุคติภพสมตามความปรารถนาของท่านเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

ท. เลียงพิบูลย์

๕๕๒ ถนนเพชรบุรี

กรุงเทพมหานคร

ชุด "กฎแห่งกรรม" (บางเรื่อง)

ของ

ท. เลียงพิบูลย์

เรื่อง

บทเรียนแห่งชีวิต และ ครั้งหนึ่งในชีวิต

บทเรียนของชีวิต

เรื่องที่นำมาเสนอต่อไปนี้เป็นประสบการณ์ ที่ข้าพเจ้าเห็นว่าควรอย่างยิ่งจะนำมาเผยแพร่ หากจะเป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนมนุษยธรรม ให้ความเมตตาปรานีซึ่งกันและกัน จากสาระของเรื่องนี้แล้วแม้เพียงส่วนน้อย ก็จะเป็นที่ปิติยินดีแก่ข้าพเจ้าอย่างที่สุด หากถ้อยคำสำนวนของข้าพเจ้าจะขาดความสละสลวยไม่เป็นที่สบใจของท่านก็ขอให้อภัยด้วย และขอเรียนด้วยความจริงใจว่า ข้าพเจ้ามิได้มีความประสงค์ที่จะอวดโฆษณาความดีด้วยเรื่องของตนเองเลย.

.....วันนั้น เป็นวันที่จำได้อย่างแม่นยำว่า ข้าพเจ้ากับเพื่อน ๆ กำลังจะเดินทางไปประเทศญี่ปุ่นทางเครื่องบินเวลา ๑๓.๐๐ น. เผอิญทางบริษัทการบินที่เราจะโดยสารไป แจ้งเลื่อนกำหนดเวลาเครื่องบินออกจากสนามบิน เป็นเวลาเที่ยงคืนในวันเดียวกัน ข้าพเจ้าจึงมีเวลาว่างเหลืออยู่โดยไม่มีอะไรจะทำ เพราะไม่ได้กะวางรูปงานการไว้ ขณะนั้นกลับถึงบ้านก็เวลาบ่ายมากแล้ว หลังจากข้าพเจ้ากลับจากสนามบินเมื่อทราบการเลื่อนเวลา รู้สึกว่าอยากจะรับประทานก๋วยเตี๋ยวอิสลามขึ้นมา พอจะออกไปจากบ้านก็มีเพื่อนผู้หนึ่งมาหา เขาไม่ทราบว่าข้าพเจ้ากำลังจะเดินทางไป

ประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากข้าพเจ้ามิได้บอก เพราะไม่ค่อยได้พบกัน จึงชวนให้ไปหาก๋วยเตี๋ยวอิสลามรับประทานกัน ณ ที่สวนสาธารณะแห่งหนึ่ง ขณะที่เรากำลังรับประทานอยู่นั้น มีเด็กชายคนหนึ่งอายุประมาณ ๗ – ๘ ขวบ แต่งกายมอซอเดินเข้ามาหาข้าพเจ้า ยกมือไหว้แล้วอ้อนวอนขอเงินว่า จะเอาไปซื้อยารักษาโรคให้พ่อที่กำลังป่วยอยู่ ได้ฟังน้ำเสียงของเด็กน้อยแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกสนใจพร้อมกับเกิดความเอ็นดูขึ้นมา เพราะเห็นรูปร่างลักษณะหน้าตาประพิมประพายคล้ายกับบุตรของข้าพเจ้า เมื่อยังเยาว์มีอายุคราวเดียวกัน

ข้าพเจ้าจึงถามว่า

"พ่อของหนูป่วยเป็นโรคอะไร ? จึงเที่ยวมาเดินขอเงินซื้อยา" เด็กนั้นมีใบหน้าเศร้าหมองจะร้องไห้ ตอบข้าพเจ้าว่า

"พ่อผมป่วยมาหลายวันแล้วครับ เงินก็ไม่มีจะซื้อยารักษา เพราะพ่อป่วยถีบสามล้อไม่ไหว" เพื่อนของข้าพเจ้าวางชามก๋วยเตี๋ยวเชิงตัดบทว่า

"อย่าเชื่อมัน ขอเงินแบบนี้เคยพบบ่อย ๆ ลูกไม้ที่จะขอสตางค์เราเท่านั้น ถ้าเรามีศรัทธาก็ให้ ไม่ศรัทธาก็ไล่มันไปเสีย รำคาญจริงคนกำลังจะกินก็มาเซ้าซี้อยู่ได้"

ข้าพเจ้าไม่เอาใจใส่ต่อคำพูดของเพื่อน เพราะมีใจเอ็นดูเด็กเป็นทุนอยู่แล้ว จึงถามต่อไปอีกว่า

"ที่หนูพูดมานี้เป็นความจริงหรือเปล่า ?"

"เป็นความจริง ผมไม่กล้าโกหกท่านครับ เด็กตอบ

ข้าพเจ้าจึงหันไปถามแม่ค้าก๋วยเตี๋ยวอิสลามเพื่อความแน่ใจว่า เคยพบเห็นเด็กคนนี้มาเที่ยวขอสตางค์แถวนี้บ่อยไหม แม่ค้าพินิจดูใบหน้าเด็กครู่หนึ่งก็บอกว่า ยังไม่เคยเห็น ถ้าเป็นแถวนี้ก็ต้องรู้จักทุกคน ข้าพเจ้ารู้สึกสนใจและเกิดความเชื่อขึ้น จึงไล่เรียงต่อไปว่า

"หนูพาฉันไปบ้านดูอาการป่วยของพ่อหนูได้ไหม"

"เด็กน้อยรีบรับคำตกลงทันที ข้าพเจ้าจึงหันไปชวนเพื่อนไปด้วยกันว่า พอรับประทานเสร็จแล้วอยากจะให้เป็นเพื่อนกันตามเด็กไปดูว่าพ่อของเด็กป่วยมากจริงอย่างที่แกเล่าหรือไม่ ถ้าเป็นจริงก็เป็นโอกาสที่เราจะได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์กำลังทุกข์ยาก เพื่อนผู้นั้นขอตัวว่า ติดธุระไม่สามารถจะร่วมทางไปด้วยได้ ดังนั้นเมื่อชำระเงินค่าก๋วยเตี๋ยวแล้วเขาก็รีบลาไปทันที ส่วนข้าพเจ้านั้นตกลงใจไว้แล้วว่า อยากจะพบพ่อของเด็กที่ว่ามีอาการป่วยให้ประจักษ์ พอจะออกเดินก็นึกขึ้นมาได้ว่าเด็กนั้นอาจยังไม่ได้รับอาหาร จึงหยุดแล้วถามแกว่า "หนูกินอะไรมาแล้วหรือยัง ถ้ายังก็สั่งได้ ฉันจะออกสตางค์ให้"

"ผมไม่เป็นไรครับ แต่ผมอยากจะได้ก๋วยเตี๋ยวไปฝากพ่อสักห่อหนึ่ง" เด็กน้อยตอบ

ข้าพเจ้าเพ่งดูเด็กน้อยด้วยความรู้สึกสงสารเอ็นดูทวีขึ้น เด็กน้อยนี้เปี่ยมไปด้วยความกตัญญูสูง ในยามหิวโหย แม้ตนเองจะมีโอกาสได้กินก่อนก็ยังมีจิตคิดห่วงพ่อ แทนที่จะคิดถึงตนเองก่อน ในสายตาของข้าพเจ้า

เห็นว่าเด็กก็มีความหิวไม่น้อย จึงร้องสั่งให้แม่ค้าทำก๋วยเตี๋ยวแห้งให้สองห่อ แต่เด็กแย้งขึ้นทันทีว่า

"ขอให้พ่อผมห่อเดียวก็พอครับ"

"เอาเถอะ ๆ ฉันให้หนูห่อหนึ่ง แล้วฝากให้พ่อห่อหนึ่ง หนูก็หิวไม่ใช่หรือ" เด็กตอบอย่างเหนียมว่า "ใช่ครับ ผมคิดแต่ว่าอยากจะให้พ่อได้กินก่อน เพราะพ่อไม่สบายและหิวมาก" ได้ฟังคำพูดของเด็กอายุ ๗ – ๘ ขวบคนนี้แล้ว ทำให้ข้าพเจ้าสท้อนใจและแน่ใจยิ่งขึ้นว่าคงจะไม่พูดเท็จอย่างที่เพื่อนข้าพเจ้าเข้าใจ จึงปลอบใจเด็กว่า

"ไม่เป็นไรหรอกหนู สั่งให้เขาทำสองห่อแล้ว เอาไปกินคนละห่อเถิด"

ข้าพเจ้าจอดรถที่ปากซอยแห่งหนึ่งซึ่งไม่สามารถจะนำรถเข้าไปได้ เด็กพาเดินผ่านสถานที่แห่งหนึ่ง ชี้มือพลางบอกว่า

"ก่อนนี้พ่อผมเอารถสามล้อฝากไว้ที่นี่ครับ ต้องเสียค่าฝากรถรายเดือน"

โรงรับฝากรถแห่งนี้มี มีรูปลักษณะคล้ายโรงนาใหญ่ฝาโรงใช้ไม้ระแนงตีเป็นลูกกรงโปร่ง เห็นในโรงนั้นมีรถสามล้อจอดอยู่หลายคัน คันหนึ่งมีลังไม้รองใต้เพลาแต่ไม่มีล้อ คงจะถอดออกแล้วยกขึ้นเพื่อซ่อมแซม เห็นชายมีอายุคนหนึ่งกำลังใช้ฆ้อนตอกอะไรง่วนอยู่ในโรงนั้น พอแกเหลือบเห็นเด็กแต่ไม่ทันเห็นข้าพเจ้าเดินผ่านเขาไปก็ร้องถามเด็กว่า

"ไอ้หนู พ่อมึงเป็นอย่างไรบ้าง ค่อยยังชั่วแล้วหรือยัง"

"ยังนอนซมอยู่จ้ะน้า วันนี้นอนไม่พูดไม่จาตลอดวัน" เด็กร้องตอบไป ชายผู้นั้นรำพันออกมาอย่างเห็นใจ

"เออ แย่จริง ไอ้หนู พ่อเองมาเจ็บไข้อย่างนี้ หากินก็ไม่ได้ เงินทองก็ไม่มี แย่จริง ๆ" พอเหลือบมาเห็นข้าพเจ้าเดินตามเด็กมาก็ชงักคำพูด

แล้วเราก็มาถึงซอยเล็กแห่งหนึ่งที่รถสามล้อเข้าไม่ได้ มีบ้านหลังคาจากปลูกเป็นหย่อม ๆ ไม่เป็นระเบียบ ลักษณะเป็นที่อยู่ของกรรมกรผู้หาเช้ากินค่ำ เด็กนำข้าพเจ้าเดินตรงไปที่บ้านหลังหนึ่ง ทางเข้าบ้านนี้มีแต่พงหญ้า มีทางเดินเฉพาะตัว เคราะห์ดี ที่เวลานั้นเป็นฤดูแล้ง จึงพอเดินได้สะดวก หากเป็นฤดูฝนผู้คนในละแวกนั้นต้องลุยโคลนเข้าบ้านกันเป็นแน่

ข้าพเจ้าเดินตามเด็กเข้าไปในบ้านหลังหนึ่ง หรือจะเรียกให้สมรูปบ้านก็ต้องเรียกกระต๊อบหรือกระท่อม

พอเปิดประตูกระท่อมอันง่อนแง่นออก ก็เห็นเตาไฟชำรุดตั้งอยู่ใกล้ ๆ ข้างฝากระท่อม มียางนอกและยางในรถจักรยานเก่า ๆ ที่ชำรุดอย่างละสองเส้นแขวนอยู่ บนพื้นใกล้ฝากระท่อมมีลังไม้ฉำฉา ๒ – ๓ ใบ เป็นที่วางถ้วยชามและสิ่งของจิปาถะ ถัดจากครัวออกไปก็เป็นพื้นไม้มีเสื่อเก่าๆ ปูอยู่ผืนหนึ่ง บนเสื่อนั้นเองมีร่างของชายผอมบางผู้หนึ่งนอนอยู่ จะหลับหรือไม่ก็ไม่ทราบได้ เห็นนอนนิ่งอยู่ไม่มีอาการไหวติงเลย แม้เราเข้าไปจนใกล้ชิดก็ยังไม่รู้สึกตัว

"พ่อผมครับ แกเป็นไข้นอนอยู่อย่างนี้มาหลายวันแล้ว"

เสียงลูกชายพูดเชิงแนะนำให้ข้าพเจ้าทราบ ข้าพเจ้าพยักหน้ารับโดยไม่กล่าวสิ่งใด รู้สึกว่าสภาพของชายที่นอนป่วยและบรรยากาศของกระท่อมอันน่าสังเวชนั้น ทำให้ข้าพเจ้าสลดใจยิ่ง จึงกระซิบถามเด็กว่า

"ทำไมหนูจึงไม่ให้ใครนำพ่อไปรักษาที่โรงพยาบาล" เด็กน้อยตอบว่า

"พ่อไม่ยอมไปครับ พ่อบอกว่าพ่อเป็นห่วงผม"

ข้าพเจ้าได้ถามว่าอยู่ด้วยกันกี่คน ก็ทราบว่าเด็กอยู่กับพ่อเพียง ๒ คนเท่านั้น ส่วนแม่นั้นไปเป็นลูกจ้าง เพื่อนำเงินมาจุนเจือลูกและผัวที่กำลังป่วยอยู่ในขณะนั้น อารมณ์ของข้าพเจ้าเต็มไปด้วยความเวทนาสองพ่อลูก กาลเวลาก็ไม่อำนวยข้าพเจ้าพอที่จะอยู่ช่วยเหลือเพราะอีกไม่กี่ชั่วโมงข้างหน้านี้ ข้าพเจ้าจะต้องออกเดินทางไปต่างประเทศแล้ว คิดอยู่สักครู่หนึ่งก็ตกลงใจว่า จะต้องจัดให้แพทย์ รักษาบำบัด อาการป่วยให้ชายผู้นี้ก่อนอื่น แล้วกำชับเด็กนั้นว่า

"นี่หนู หนูต้องรีบไปหาหมอที่ตำบลและชื่อร้านตามที่ฉันเขียนไว้นะ หนูจะต้องรีบไปให้ได้ ฉันจะเขียนให้เดี๋ยวนี้"

ข้าพเจ้าล้วงเอาสมุดพกจากกระเป๋าเสื้อติดตัวมา แล้วเขียนลงหลังนามบัตรเป็นจดหมายถึงแพทย์ผู้หนึ่งเป็นเพื่อนสนิทคุ้นเคยกันมาก มีใจความว่า ขอให้หมอรีบจัดการมาช่วยรักษาคนเจ็บให้ด้วย มีสิ่งใดที่จะช่วยเหลือได้ขอให้ช่วยทุกอย่างทุกประการ เพราะข้าพเจ้าต้องออกเดินทางไปประเทศญี่ปุ่นในคืนวันนั้น ค่าใช้จ่ายจะเป็นเงินจำนวนเท่าใดข้าพเจ้าจะจัด

การชำระให้เมื่อกลับมาถึงเมืองไทยภายหลัง เขียนเสร็จแล้วก็มอบให้เด็ก และไม่ลืมที่จะย้ำทบทวนชื่อหมอและตำบลที่อยู่ ของหมอให้เด็กนั้น จำไว้จนเข้าใจดี พร้อมกับมอบเงินจำนวนหนึ่งให้เด็กแล้วบอกว่า

"หนูอย่าให้พ่อกินก๋วยเตี๋ยวเลย ต้มข้าวต้มให้กินดีกว่า จะได้ไม่แสลงไข้" เด็กน้อยยกมือรับไหว้ รับเงินจากข้าพเจ้าแล้วถามว่า

"ท่านครับ หมอที่ผมจะไปหาคนนี้ เขาจะรับรักษาให้พ่อผมหรือครับ ผมและพ่อไม่มีเงินค่ายารักษาให้ ผมกลัวว่าเขาจะไม่รับรักษาให้" ข้าพเจ้ายืนยันรับรองว่า

"หนูอย่ากลัวเลย หมอคนนี้เป็นหมอที่ดี เห็นใจคนจน ไม่ว่าจะเป็นคนมั่งมีหรือคนจน หมอรับรักษาให้เหมือนกันหมด ยิ่งไปกว่านั้นฉันก็เป็นเพื่อนสนิทของเขา ค่ายารักษาเท่าไร ฉันรับออกเงินให้ทั้งหมด ฉันรับรองว่าหมอคนนี้ดีจริง ๆ หนูต้องไปพบกับตัวหมอให้ได้นะ"

เด็กก็พยักหน้ารับคำข้าพเจ้า

"ครับ ผมจะไป"

คนป่วยก็ยังคงนอนนิ่งอยู่ เด็กจะคิดอย่างไรไม่ทราบ เดินตรงเข้าไปทำท่าจะปลุกให้ตื่น ข้าพเจ้ารีบยึดตัวเด็กห้ามไว้ไม่ให้ปลุกกระซิบบอกว่า คนป่วยกำลังนอนหลับอยู่ไม่สมควรปลุกให้ตื่นขึ้นมา จะเป็นการทรมานคนป่วยโดยไม่จำเป็น

ข้าพเจ้ายืนเพ่งพิจารณาดูสภาพความคับแค้นของคน ประเภท ที่หาเช้ากินค่ำในยามเคราะห์ร้าย ที่ต้องป่วยล้มหมอนนอนเสื่ออย่างที่กำลังอยู่

ตรงหน้าขณะนี้ ข้าพเจ้าไม่ค่อยจะได้มีโอกาสได้เห็นสภาพของจริงเช่นนี้มาก่อนเลย เมื่อประสบเข้าเช่นนี้ก็รู้สึกเต็มตื้นด้วยความเวทนา คิดคำนึงว่าในยามนี้ ถ้าเราช่วยเหลือเขาเท่าที่จะช่วยได้ จะเป็นบุญกุศลยิ่งใหญ่กว่าการทำบุญบำเพ็ญทานในยามปกติมากทวีคูณทีเดียว ผลาอานิสงส์จะทำให้เราเกิดปีติประสาทะภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในยามวิบากเช่นนี้

ก่อนที่จะกลับ ข้าพเจ้าไม่ลืมหนูน้อยนั้น ถึงเรื่องต้มข้าวต้มให้พ่อรับประทานกับไปหาหมอ และปลอบว่า

"เสียใจที่ฉันจำเป็นต้องเดินทางคืนนี้ ฉันจะกลับมาอีกในเวลาไม่นานหรอก เมื่อกลับมาแล้วฉันจะมาเยี่ยมหนูไม่ต้องกลัว ถ้าพบหมอพาหมอมารักษาแล้ว ทุกอย่างก็จะเรียบร้อย"

ดวงตาอันไม่เดียงสาของเด็กน้อยอันมีน้ำตาคลอ เสทือนใจ ข้าพเจ้าทำให้รำพึงไปว่า "หนูเอ๋ย ทำไมเจ้าจึงมีรูปร่างเหมือนลูกของฉันเมื่อเล็ก ๆ อย่างนี้หนอ"

ต่อจากนั้นข้าพเจ้าก็เดินทางไปประเทศญี่ปุ่นในคืนวันนั้น ข้าพเจ้านอนใจว่า ป่านนี้เด็กคนนั้นต้องนำจดหมายของข้าพเจ้าไปให้นายแพทย์และพ่อของเด็กคงได้รับความช่วยเหลือเป็นที่เรียบร้อย สมดังที่ข้าพเจ้าปรารถนาแล้ว จวบจนกระทั่งวันหนึ่งหลังจากที่ข้าพเจ้ากลับจากญี่ปุ่นถึงเมืองไทยแล้วได้โทรศัพท์ไปถามข่าวคราวจากนายแพทย์ผู้นั้นว่า เมื่อวันที่ข้าพเจ้าเดินทางไปประเทศญี่ปุ่น ได้ให้เด็กถือนามบัตร จดหมาย ของข้าพเจ้าหนึ่งฉบับส่งถึงหมอขอให้ช่วยรักษาคนป่วยหนึ่งคนนั้น เดี๋ยวนี้คนป่วยนั้น

มีอาการเป็นอย่างไรบ้าง เสียงของหมอในโทรศัพท์นั้นรู้สึกว่าอึก ๆ อัก ๆ ชอบกล แล้วตอบว่า ไม่ทราบ ไม่เคยได้รับนามบัตรหรือจดหมายอะไรจากข้าพเจ้าตามที่ว่านั้นเลย ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกแปลกใจมาก จะซักถามหมออย่างไร หมอคงไม่ทราบเรื่องเพราะไม่ได้รับจดหมาย ข้าพเจ้าเลยต้องนิ่งไม่ได้พูดอะไรต่อไปอีกเลย

เย็นวันนั้น พอข้าพเจ้าว่างงานแล้วก็รีบตรงไปยังบ้านของเด็กน้อยบุตรของคนขับรถสามล้อที่ป่วยทันที ข้าพเจ้ารู้สึกงงงันไปหมดเมื่อไปถึงที่บ้านหรือกระท่อมหลังนั้น ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปหมด ผู้ที่อยู่ในบ้านก็เป็นบุคคลที่ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นหรือรู้จักในคราวก่อนเลย ที่ข้าพเจ้าเห็นว่าเปลี่ยนแปลงไปนั้นคือ ก่อนนี้บ้านของเด็กไม่มีตุ่มน้ำ แต่เดี๋ยวนี้มีตุ่มใหญ่ตั้งอยู่สองใบ สีตุ่มยังดูใหม่อยู่ ถัดมาก็มีชามอ่างใบใหญ่ใส่น้ำเต็ม มีหญิงวัย ๔๐ ปีกำลังจับเด็กอายุประมาณ ๑ ขวบ อาบน้ำในอ่างใหญ่ใบนั้น ทุกอย่างได้เปลี่ยนแปลงผิดแปลกไปเช่นนี้ ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความไม่แน่ใจว่าความทรงจำของข้าพเจ้าลวงหรือเปล่า หรือเข้าบ้านผิดเสียกระมัง แต่ข้าพเจ้าแน่ใจว่าเข้าซอยไม่ผิดแน่ เพราะที่ปากซอยยังมีโรงฝากรถสามล้อปรากฏอยู่ อดใจอยู่ไม่ไหวจึงเอ่ยถามหญิงที่กำลังอาบน้ำเด็กว่า ชายที่กำลังนอนป่วยอยู่ในบ้านหลังนั้นเมื่อเดือนก่อน เดี๋ยวนี้ไปอยู่ที่ไหน หญิงผู้นั้นแสดงความสนเท่ห์กลับย้อนมาถามข้าพเจ้าว่า

“คุณเป็นญาติกับแกหรือเปล่าคะ”

ข้าพเจ้าบอกแกว่าไม่ใช่ แกจึงเล่าให้ฟังต่อไปว่า คนอยู่เดิมที่ป่วยนั้นถึงแก่กรรมไปแล้ว แกเพิ่งจะย้ายมาอยู่ใหม่ ข้าพเจ้าจึงซักต่อไปถึงเด็กบุตรของผู้ตาย ก็ได้ทราบว่ามีญาติมารับเอาตัวไปเลี้ยง จะไปอยู่ที่ไหนก็ไม่ทราบได้ ข้าพเจ้าได้รับทราบด้วยความสลดใจ ขณะที่กำลังเดินกลับออกจากที่นั้น ก็พอดีสวนทางกับชายที่เคยทักกับเด็กน้อย เมื่อตอนที่ข้าพเจ้ามาด้วย แกจำข้าพเจ้าได้พอจะออกปากถามแกก็ชิงถามก่อนว่า

"คุณใช่ไหมครับที่มากับหนูน้อยเย็นวันนั้น แล้วให้เงินกับจดหมายไปรับหมอ" ข้าพเจ้ารับว่าใช่ แกก็เลยเล่าให้ฟังต่อไปว่า เจ้าหนูน้อยนั้นตั้งใจจะไปรับหมอในวันรุ่งขึ้น กำลังจะต้มข้าวให้กิน แต่พ่อของเด็กก็มีอาการหนักสิ้นใจถึงแก่กรรมในคืนวันนั้น ไม่ทันได้รับการรักษาเยียวยาเลย ศพของผู้ตายก็ทำไปตามมีตามเกิด ภรรยาผู้ตายก็นำเด็กผู้เป็นบุตรไปฝากให้อยู่กับญาติไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน ส่วนตัวเองเป็นลูกจ้างรับใช้อยู่แถวบางกะปิ เมื่อทราบเหตุการณ์ผันแปรไปอย่างนั้นก็ลาชายผู้นั้นกลับในใจครุ่นคิดเป็นห่วงเด็กกับอนาคต แต่ก็คลายใจเมื่อคิดได้ว่าเด็กก็มีญาติอุปการะอยู่แล้ว คงจะไม่ลำบากอย่างไร

เวลาผ่านไปประมาณ ๓ เดือน วันหนึ่งข้าพเจ้าขับรถไปธุระที่บ้านเพื่อนผู้หนึ่ง กำลังจะหมุนพวงมาลัยรถเลี้ยวซ้ายที่ทางแยกถนนสายหนึ่ง มีรถเก๋งคันใหญ่หนึ่งคันวิ่งมาด้วยความเร็วสูง วิ่งแฉลบเข้าชนท้ายรถจักรยานสามล้อคันหนึ่ง ที่กำลังโก่งตัวถีบอยู่ข้างถนนเต็มแรง คนที่กำลังขับขี่รถสามล้ออยู่ไม่ทันรู้ตัว ถูกชนกระแทกกระเด็นตัวลอยจากรถไปฟาด

กับพื้นถนนล้มม้วนตัวลงนอนนิ่งอยู่กับที่ ขณะนั้นไม่เห็นมีตำรวจจราจรอยู่ ณ ที่เกิดเหตุเลย ข้าพเจ้าจึงชลอรถแล่นเพื่อดูเหตุการณ์อยู่ห่าง ๆ ที่คนขับรถชนสามล้อผู้นั้นยังมีมรรยาทและศีลธรรมอยู่ เขาจอดรถไว้ข้างทาง แล้วก็รีบมาประคองอุ้มสามล้อผู้เคราะห์ร้ายขึ้นนั่งทรงตัวให้ตรง แต่ก็ไม่มีผล คอของชายผู้ขับขี่สามล้อนั้นพับไปพับมาเหมือน กับว่า หมุนได้ รอบแล้วก็พับนิ่งอยู่ที่หน้าอก เข้าใจว่ากระดูกก้านคอต้องหัก

ข้าพเจ้าไม่ได้หยุดรถ ค่อย ๆ ชลอแล่นดูจนเห็นผู้คนหลั่งไหลมาจากสารทิศต่าง ๆ พากันมุงล้อมแน่นจนไม่เห็นตัวคนเจ็บ สักครู่ก็ผ่านไปพบตำรวจจราจรผู้หนึ่งจึงแจ้งให้ทราบว่าเกิดเหตุ รถชนคนที่ทางแยก ขอให้รีบไปสอบสวนเหตุการณ์ ตำรวจผู้นั้นไม่รอช้า รีบบึ่นจักรยานประจำตัวไปที่เกิดเหตุทันที

ภาพอันน่าสยดสยองที่อุบัติต่อหน้าต่อตาอย่างใกล้ชิดนั้น ทำให้เกิดความสลดสังเวชใจมาก แต่ข้าพเจ้ามุ่งหมายที่จะไปบ้านเพื่อนของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิม จึงขับรถมุ่งหน้าต่อไปจนถึงแล้วจอดรถไว้ข้างทาง ทางเดินที่จะเข้าไป บ้านเพื่อนเป็นซอยเล็ก ๆ กว้างพอขนาดสามล้อ แล่นได้คันเดียว ในซอยนั้นมีบ้านของผู้ขับขี่สามล้ออยู่หลายหลัง ขณะนั้นมีคนกำลังทำความสะอาดสามล้ออยู่ หลายคัน เด็ก ๆ ก็ทำหน้าที่ หิ้วกระป๋องน้ำบ้าง บางคนก็ถอดวงล้อออกซ่อม ถอดยางนอกปะยางในบ้าง คะเนดูแล้วกะว่าต้องมีรถสามล้อประมาณหกเจ็ดคันเป็นอย่างน้อย เมื่อผ่านพ้นบ้านของชาวสามล้อสักครู่หนึ่งก็ถึงบ้านเพื่อนของข้าพเจ้า เคาะประตูเรียกสักอึดใจก็มี

คนมาเปิดประตูให้ พอได้ถามถึงเพื่อนก็ได้รับทราบว่าไม่อยู่บ้าน ไปกิจ-ธุระที่จังหวัดใกล้เคียง ประมาณว่าจะกลับราวเย็นวันนั้นแน่ ข้าพเจ้าก็ลากลับพร้อมกับสั่งไว้ว่าจะมาหาอีกในเช้าของวันรุ่งขึ้น ขอให้เขาอยู่รอพบข้าพเจ้าให้ได้ เพราะมีกิจธุระจำเป็น

รุ่งเช้าข้าพเจ้าก็ไปหาเพื่อนผู้นั้นตามที่สั่งนัดไว้ เช้าวันนั้นบรรยา-กาศของหมู่บ้านแถบที่ก่อนจะถึงบ้านเพื่อนข้าพเจ้า ทำให้เกิดความรู้สึกฉงนแปลกใจมาก เมื่อวานนี้ผ่านมาเห็นแต่ละคนทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ล้วนแล้วแต่มีอากัปกิริยาร่าเริง พูดจาเสียงเอะอะครึกโครม ในวันนี้มีแต่เสียงคร่ำครวญเสียงร้องไห้รำพันต่าง ๆ นานา เหมือนกับมีใครที่ประสบกับความตายไปแล้วฉะนั้น เสียงเหล่านั้นทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกสลดหดหู่ใจยิ่งนัก วานนี้แท้ ๆ ข้าพเจ้ายังได้เห็นได้ยิน เสียงหัวเราะต่อกระซิก ของบุคคล เหล่านั้นไม่มีท่าทีว่าจะเกิดเหตุมีคนป่วยเจ็บล้มตายอย่างไรเลย เหตุกระทันหันเช่นนี้ข้าพเจ้าเข้าใจว่า น่าจะมีผู้หนึ่งผู้ใดต้องสิ้นชีวิตลงอย่างปัจจุบันทันด่วนเป็นแน่

เมื่อข้าพเจ้าได้พบกับเพื่อนพูดตกลงกันด้วยกิจธุระเสร็จสิ้น ก็ถือโอกาสถามเพื่อนว่า ทำไมคนข้างบ้านนั้นจึงมีอาการทุกข์โศกกันอย่างที่เห็นเช่นนั้น เพื่อนตอบว่า

"เมื่อวานนี้ตอนเย็น พอผมกลับจากจังหวัดนครปฐมถึงบ้านก็เป็นเวลาพลบแล้ว ทราบว่ามีตำรวจมาเที่ยวสอบถามหาบ้านของคนขับขี่รถสามล้อผู้หนึ่งซึ่งอยู่ใกล้เคียง เมื่อพบแล้วก็แจ้งให้ทราบว่า คนขับรถสามล้อนั้นถูกรถยนต์ชนถึงแก่ความตายเสียแล้ว เพราะศีรษะฟาดกับพื้น

ถนนจนกระดูกคอหักตายคาที่ ตำรวจแจ้งว่าได้นำเอาศพไปไว้ที่โรงพยา-บาลกลาง (เวลานั้นยังไม่มีโรงพยาบาลตำรวจ) บรรดาลูกเมียและเพื่อนฝูงพอทราบข่าวก็พากันไปเยี่ยมศพ ต่างคนต่างก็พากันเศร้าสลดร้องห่มร้องไห้กันตั้งแต่เมื่อคืน

"คนตายเป็นคนที่น่าสงสารมาก" เพื่อนข้าพเจ้าเล่าต่อ "เป็นคนขี่สามล้อที่มีมารยาทดี พูดจาเรียบร้อย เป็นคนรักครอบครัว ผจญงานหนักเพื่อการต่อสู้กับการดำรงชีวิตอยู่ของตน และครอบครัวอย่างน่านับถือ แกมีบุตรชายหญิง ๔ คน คนเล็กกำลังกินนม ซ้ำยังกำลังเป็นไข้อยู่ด้วย นอกจากบุตรภรรยาก็ยังมีมารดาตาบอดทั้งสองข้างอีกหนึ่งคน แกต้องสิ้นชีวิตเสียอย่างนี้ก็เหมือนเรือที่ขาดใบขาดหางเสือ และอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดสังเวชหนักก็คือ เมื่อตายแล้วเจ้าหน้าที่ตรวจค้นดูภายในรถว่าจะยังคงมีสิ่งใดเหลืออยู่บ้าง คุณทราบไหมว่าตำรวจพบอะไร... ใต้เบาะรถมียาน้ำแดงแก้ไข้เด็กอยู่หนึ่งขวด เข้าใจว่าคงจะรีบนำเอามาให้ลูกรับประทานเพื่อแก้ไข้"

ข้าพเจ้าซักต่อไปว่า ศพคนตายนั้นเขาจะจัดการกันอย่างไร เพื่อนก็บอกสำหรับตัวเขาเอง ตั้งใจว่าจะเรี่ยไรชาวบ้านออกเงินคนละเล็กคนละน้อยตามสติกำลังเอาไปทำศพ เพราะผู้ถึงแก่กรรมนี้แม้จะเป็นเพียงกรรมกรสามล้อก็จริง แต่มีชาวบ้านรักใคร่มากเพราะเป็นคนดี เมื่อฌาปนกิจเรียบร้อยแล้ว มีเงินเหลืออยู่เท่าใดก็จะมอบให้แก่ลูกเมียของผู้ตายต่อไป ข้าพเจ้าได้ทราบเช่นนั้นก็ถือโอกาสมอบเงินจำนวนหนึ่งสมทบช่วยเหลือด้วย

ความเวทนาสงสารในชะตากรรมของครอบครัวผู้เคราะห์ร้ายนั้น แล้วถามอีกว่า

"ทางฝ่ายผู้ที่ขับรถชนคนตายนั้นล่ะ เขาว่าอย่างไร ขับรถชนคนตายทั้งคน เขาตอบว่า

"ยังไม่มีใครทราบเลยว่าจะเป็นกันอย่างไรต่อไป เรื่องก็อยู่ในระหว่างพิจารณาสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ"

"สามล้อคันนี้ถูกชนที่ตรงสี่แยก....นั่นใช่ไหม" ข้าพเจ้าถามอย่างนึกสังหรณ์ใจขึ้นมา

เพื่อนข้าพเจ้าตอบว่า ดูเหมือนจะใช่ ข้าพเจ้าจึงเล่าให้ฟังว่าข้าพเจ้าเป็นผู้เห็นเหตุการณ์อย่างใกล้ชิดยิ่งกว่าใคร เพราะฉะนั้นถ้าหากฝ่ายผู้เสียหายต้องการประจักษ์พยาน ข้าพเจ้าก็ยินดีจะให้การตามสัตย์จริงเพื่อมนุษยธรรม

วันนั้นดูจะเป็นวันที่ไร้ความสดชื่น จะมองไปทางไหนก็มีแต่ความเหี่ยวแห้งหดหู่ใจ เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าแต่ผู้เดียวที่เห็นอุบัติเหตุอย่างใกล้ชิด ได้เห็นและทราบเบื้องหลัง อันแร้นแค้น ของครอบครัวผู้เคราะห์ร้าย อีกหลายชีวิตที่ผูกพันอยู่กับแรงงานของสามล้อนี้ จะต้องประสบกับความเปล่าเปลี่ยวหมดหวัง และหมดที่พึ่งพา ลูกที่จะต้องมีอาหาร มีการศึกษา แม่มีตามืดบอดและชราภาพ เหตุการณ์เหล่านี้รบกวนความรู้สึกของข้าพเจ้าอย่างหนัก และนำมาซึ่งความสลดใจ ชั่วเพียงระยะไม่กี่เดือนที่แล้วมา ข้าพเจ้าต้องเผชิญกับเรื่องของคนอาภัพและโชคร้ายถึง ๒ ครั้ง

อย่างใกล้ชิด ไม่สามารถจะหักห้ามความรู้สึก อันสะเทือนใจและสงสาร ผู้เคราะห์ร้ายนั้นได้จนกระทั่งรำลึกได้ว่า ความทุกข์และความไม่เที่ยงธรรมนั้นเป็นภาวะของโลก เป็นมูลเหตุที่ก่อให้เกิดวิบัติและวิปโยค สุดแต่วิถีแห่งชะตากรรมของแต่ละชีวิต ไม่มีผู้ใดสามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นได้

หลังจากเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นไม่สู้นานนัก ข้าพเจ้าขับรถไปตามถนนหลวงด้วยความเร็วพอควร คือไม่เร็วเกินไป เพราะข้าพเจ้าไม่ชอบขับรถเร็ว ตามทางด้านซ้ายห่างจากข้าพเจ้าประมาณ ๒ – ๓ ช่วงคันรถยนต์ มีรถจักรยานสามล้อคันหนึ่งวิ่งนำอยู่ข้างหน้ารถของข้าพเจ้า ขณะนั้นคนขับรถสามล้อแกเห็นคนจีนชราคนหนึ่ง กับชายรุ่นหนุ่มอีกคนหนึ่งยกมือเรียกรถสามล้ออยู่ทางด้านขวามือ มือของแกไวกว่าความคิดที่จะดูข้างหน้าข้างหลังให้เรียบร้อยก่อน แกก็เลี้ยวปร๊าดออกไปด้วยความที่อยากจะได้เงินค่าโดยสาร ไม่คิดถึงอันตรายที่กำลังมาข้างหลัง รถสามล้อตัดหน้ารถของข้าพเจ้าอย่างกระชั้นชิด ข้าพเจ้าเหยียบเบรคห้ามล้ออย่างสุดแรงโดยรวดเร็วที่สุด ล้อรถยนต์หยุดนิ่งลากไปบนพื้นถนนดังสนั่นไปทั่วบริเวณนั้น ทำให้ผู้คนที่กำลังสัญจรไปมาทั้งสองฟากถนน พากันมองมาที่รถของข้าพเจ้าเป็นจุดเดียว รถยนต์เฉียดท้ายรถสามล้อไปได้อย่างหวุดหวิด คนขับรถสามล้อคันนั้นตกใจมาก หันหน้ามามองข้าพเจ้าด้วยสีหน้าอันซีดเซียวด้วยความรู้สึกกลัว และสำนึกได้ว่าได้ทำผิดประมาทเลินเล่อ ในส่วนข้าพเจ้า

นั้น หากโดยปกติธรรมดาแล้วจะถึงหัวเสีย ตะโกนหรือตะคอกคำพูดอันรุนแรงไม่สุภาพออกไปก็ได้ เพราะความประมาทของเขาแท้ ๆ จะทำให้ข้าพเจ้ากลายเป็นฆาตกรบนท้องถนนหลวงและอาจจะต้องเศร้าสลดใจไปชั่วชีวิตก็ได้ หรืออย่างดีก็เพียงต้องพยายามอดกลั้นโทสะไว้ในใจเท่านั้น แต่ในคราวนี้มีแต่ความเมตตาสงสารไม่มีความโกรธแค้นเกิดขึ้น ไม่ได้กล่าวถ้อยคำใดให้เป็นที่สะเทือนใจชายที่ขับรถสามล้อนั้น ข้าพเจ้ายิ้มกับเขาด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วยไมตรีจิตอันขาวสะอาดคิดสงสารว่าแกเป็นคนจนปรารถนาที่จะได้เงินไปใช้จ่าย เพื่อเลี้ยงชีวิตตัวเองและครอบครัว ฉะนั้นการยิ้มของข้าพเจ้าจึงเป็นเครื่องปลอบประโลมให้แกคลายความวิตกกังวลที่สุดก็มีใบหน้าสดชื่นและยิ้มออกมาได้ ภายในดวงตาคู่นั้นมีแววประหลาดล้ำ ซึ่งผ่านออกมาจากส่วนลึกของหัวใจที่กำลังเปี่ยมล้นไปด้วยความรู้คุณและปีติ ท่านคงไม่ทราบดอกว่าข้าพเจ้ามีความสุขใจอย่างยิ่งในครั้งนี้ ข้าพเจ้าเป็นสุขเพราะชนะใจตัวเองไม่ให้โกรธ ทั้งนี้ก็ด้วยเมตตาจิตอันเกิดจากการสงสารแก่คนขับรถสามแล้ว และครอบครัวทั้งสองรายที่พบมาก่อน รายแรกไม่สามารถช่วยให้คนขับสามล้อที่ประสบความป่วยไข้พ้นความตายได้ และรายที่ ๒ ได้พบเห็นแก่ตาตนเองอย่างใกล้ชิด กรณีที่คนขับรถสามล้อคอหักตายเพราะถูกรถยนต์ชน ประกอบกับได้รู้เห็นเบื้องหลังต่าง ๆ อย่างละเอียดอยู่ในความทรงจำ จึงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้ามอง

เห็นคนขับสามล้อทุกคนเป็นผู้ที่ควรเวทนาสงสารเป็นทุนอยู่ในใจ และเห็นใจในความยากจน เพราะถ้าเขามั่งมี เขาก็คงไม่ปรารถนายึดอาชีพอันแสนจะเหน็ดเหนื่อยอย่างนี้เป็นแน่

จริงอยู่แม้คนขับรถสามล้อบางคนมีฐานะดี หรือบางคนก็มีนิสัยไม่สู้ดี แต่ส่วนมากก็เป็นคนสุภาพมานะบากบั่น ตั้งหน้าหาเลี้ยงตนและครอบครัวโดยสุจริต ข้าพเจ้าก็พึ่งทราบครั้งนี้เอง ว่าข้าพเจ้าได้รับบทเรียนที่มีค่ายิ่งในชีวิตแล้วคือ "ความสงสารและการให้อภัย" ความสงสารนั้นเป็นเครื่องประหารความโกรธ ความสงสารเกิดขึ้น ณ ที่ใดความโกรธย่อมสิ้นสูญไป สิ่งนี้มีคุณค่าแก่ชีวิตของข้าพเจ้าอย่างยิ่ง เพราะขณะที่ขับรถในท้องถนนมีแต่ความสบายใจ ไม่มีความหงุดหงิดขุ่นมัวเหมือนเมื่อก่อน โดยข้าพเจ้าได้พยายามนำเอาความรู้สึกดังกล่าวที่มีแก่คนขับสามล้อนั้นมาใช้กับคนขับรถยนต์ทั่วไป ส่วนมากได้แก่รถแท็กซี่แซงซ้ายแซงขวาตัดหน้า และก็มีรถแท็กซี่ที่สุภาพเรียบร้อยตั้งหน้าหากินโดยสุจริตไม่ยอมแซง และมีความซื่อสัตย์ต่อผู้โดยสาร แม้ว่าผู้โดยสารจะลืมของมีค่าไว้ในรถก็อุตส่าห์นำไปคืนถึงบ้านหรือไม่ทราบบ้านก็นำไปประกาศหาเจ้าของ รถแท็กซี่บางคันขับผิดกฎจราจร ข้าพเจ้าคิดว่าเขาคงหาเงินแข่งกับเวลาเพื่อไปเลี้ยงครอบครัว ข้าพเจ้าก็แก้ไขความรู้สึกในทางดีตกไปแล้ว เพราะใจข้าพเจ้ามีแต่ความสงสารให้แก่บุคคลเหล่านั้น ส่วนความผิดต่อข้อบังคับ

การจราจร เป็นหน้าที่ของตำรวจจะจัดการเพื่อความปลอดภัย การให้ความสงสารและให้อภัยเป็นเรื่องของข้าพเจ้าโดยเฉพาะ สำหรับรถส่วนบุคคลบางคันก็ขับผาดโผนแบบเดียวกับรถยนต์แท็กซี่ ข้าพเจ้าก็ให้ความเห็นใจว่า อาจมีธุระสำคัญรีบร้อนให้ทันรถไฟ หรืออาจมีคนป่วยหนักกำลังรอความช่วยเหลือ สิ่งเหล่านี้อาจเป็นไปได้ เมื่อนึกอย่างนี้ก็สบายใจและก็ยิ้มออกมาได้ การยิ้มย่อมเป็นความสุขด้วยกันทุกฝ่าย การขุ่นมัวในจิตใจก็หายไปสิ้น.

ครั้งหนึ่งในชีวิต

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะเขียนเรื่อง "ครั้งหนึ่งในชีวิต" นี้ อยากจะเรียนให้ท่านผู้อ่านทราบว่า ข้าพเจ้าเคยได้พบชายลึกลับผู้หนึ่ง ซึ่งมีผิวกายเป็นสีนาก รูปร่างล่ำสันงดงามนุ่งขาวห่มขาว กิริยาท่าทางสง่าน่าเลื่อมใส ข้าพเจ้าได้เรียกชายผู้นี้ว่า "ท่านลุง" ชายผู้นี้มีบทบาทพัวพันในชีวิตของข้าพเจ้า ๒ ครั้ง คือครั้งแรกที่เมืองลพบุรี และอีกครั้งหนึ่งที่โรงพยาบาล แต่ข้าพเจ้าก็มาได้ทราบนามจริงของท่านไม่แม้กระทั่งบัดนี้

"ท่านลุง" ได้นำข้าพเจ้าไปประสบกับสิ่งที่เร้นลับ และมหัศจรรย์ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าไม่ยอมเชื่อสิ่งใดที่ไม่มีเหตุผล ทั้งนี้เพราะเมื่อเด็ก ข้าพเจ้ายึดถือคำของ "ท่านใหญ่" พระองค์หนึ่งซึ่งเคยสอนไว้ว่า "ให้พิจารณาดูเหตุผลก่อนที่จะเชื่อสิ่งใดลงไป" แต่แล้วข้าพเจ้าก็พบกับเหตุการณ์อันแปลกประหลาด จนยากที่จะตัดสินใจยอมรับว่าเป็นความจริงหรือไม่ท่ามกลางอารยะธรรมสมัยใหม่ และความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

หมดสมัยที่จะเชื่อถืออย่างงมงาย แต่สิ่งเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถจะพิสูจน์หรือคลี่คลายเรื่องวิญญาณหรือภูตผีปีศาจให้แน่ชัดลงไปได้ ยังเป็นสิ่งลึกลับที่ไม่มีใครอธิบายได้ และคงเป็นความลึกลับต่อไป

ครั้งนั้น "ท่านลุง" ได้ให้ข้าพเจ้าสัญญากับท่าน "จะไม่นำสิ่งที่ได้มาพบเห็น เมื่อข้าพเจ้าป่วยอยู่โรงพยาบาลไปบอกเล่ากับผู้หนึ่งผู้ใดจนกว่าจะถึงเวลา ข้าพเจ้าจะมีครบทั้งในเวลานั้นอายุของข้าพเจ้าเพิ่งจะผ่านการครบบวชไม่กี่ปี สัญญานี้เป็นสัญญาที่ข้าพเจ้ายังมองไม่เห็นโอกาสที่จะเปิดเผยเล่าเรื่องลี้ลับมหัศจรรย์นี้ได้ แต่เมื่อเวลาวันเดือนค่อย ๆ ผ่านไปเป็นปี ปีแล้วปีเล่า จนบัดนี้เวลานั้นก็ได้มาถึงแล้ว ได้เกิดมีครบตามข้อผูกพัน สัญญานั้นก็หมดสิ้นไป ข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะเปิดเผยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเองที่โรงพยาบาล ให้ท่านทราบเพื่อให้ "ครั้งหนึ่งในชีวิต" สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ก่อนเขียนเรื่องนี้ ข้าพเจ้าไม่ลืมที่จะจุดธูปเทียนบูชาระลึกถึงพระพุทธรูปทองคำลึกลับที่ให้ข้อเตือนใจ นึกถึงหลวงพ่อที่ให้ความคุ้มครองในการเจ็บป่วยในครั้งนี้ และอีกท่านหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าจะลืมเสียมิได้คือ "ท่านลุง" ชายประหลาด ผู้ซึ่งให้ความปรานีได้กรุณาอธิบายให้ความรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบมา ข้าพเจ้าก้มลงกราบนิ่งกับพื้นหน้าพระสำรวมจิตใจให้สงบอธิษฐานขออนุญาตจากท่านว่า ขอให้ท่านจงดลบันดาลให้สมองของข้าพเจ้าปลอดโปร่งนึกถึงเรื่อง "ครั้งหนึ่งในชีวิต" การเขียนครั้งนี้ขอเรียนว่า มิได้มีเจตนาจะเสียดสีสังคมหรือเพื่อนฝูงผู้หนึ่งผู้ใด หรือท่าน

ที่เคารพนับถือเลย เขียนขึ้นตามที่ได้ประสบมาและตามความเป็นไปในอดีตหากท่านผู้ใดได้รับความกระทบกระเทือนจิตใจจากการอ่านเรื่องนี้แล้ว ข้าพเจ้าจำเป็นต้องขออภัยที่มิได้มุ่งหมายจะให้เป็นเช่นนั้น เพียงแต่มุ่งจะชี้ให้เห็นถึงผลความดีและกรรมชั่วครั้งหนึ่งในชีวิตที่ผ่านมาแล้ว และการที่นำเอานามจริงของท่านที่เคารพบางท่านเข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ด้วย โดยมิได้ขออนุญาตจากท่านเจ้าของนามก่อน ก็ต้องขออภัยมาในที่นี้ด้วย หวังว่าเมื่อท่านได้อ่าน "ครั้งหนึ่งในชีวิต" แล้วท่านคงจะกรุณาให้อภัยข้าพเจ้า จะขอเริ่มเรื่องดังต่อไปนี้

เมื่อปีมะเส็ง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ข้าพเจ้าตั้งใจจะออกเดินทางจากกรุงเทพ ฯ ไปภาคเหนือโดยขบวนรถไฟสายกรุงเทพ ฯ – ปากน้ำโพ และเริ่มพักแรมที่ลพบุรีเป็นแห่งแรก ต่อจากนั้นก็จะพักเป็นระยะ ๆ ไป จนถึงสถานีปลายทางคือเชียงใหม่แล้วก็จะกลับกรุงเทพ ฯ โดยขบวนรถด่วนเชียงใหม่ – กรุงเทพ ฯ เมื่อขึ้นไปบนรถไฟสายกรุงเทพ ฯ ปากน้ำโพ ในวันออกเดินทางข้าพเจ้าก็ได้พบกับคุณหนอบนรถไฟ เมื่อทักทายกันแล้วก็ได้ทราบว่าคุณหนอก็จะไปเชียงใหม่ และลงพักแรมที่ลพบุรีเช่นเดียวกัน แต่คุณหนอจะแวะลงสถานีบ้านหมี่ เพราะมีธุระที่โรงหนังในตลาด ส่วนข้าพเจ้านั้นไม่ได้ตั้งใจแต่เดิม แต่เมื่อตกลงจะร่วมเดินทางกันแล้วควรจะแวะลงเป็นเพื่อนด้วย ซึ่งทั้งไม่เสียเวลานานนัก เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้ว พอรถหยุด ถึงสถานีลพบุรี เราก็หยุดลงพักที่โรงแรมแห่งหนึ่งหลังสถานีรถไฟ เมื่อติดต่อเช่าห้องพักกันคนละห้อง

และเก็บเข้าของกระเป๋าเดินทางไว้แล้ว เราก็ออกไปเดินเที่ยวที่ตลาดแวะเยี่ยมเยียนร้านค้าที่คุ้นเคย พอสมควรเวลาเราก็กลับไปยังโรงแรมที่พักเพื่ออาบน้ำและทานอาหารค่ำ หลังอาหารเราก็สนทนากันอีกเล็กน้อยแล้วจึงแยกกันเข้าห้อง เพื่อพักผ่อนหลับนอนเอาแรง รุ่งเช้าจะได้ออกเดินทางโดยรถไฟจากลพบุรีต่อไป คืนวันนั้นข้าพเจ้าจำได้ว่าเป็นคืนวันเพ็ญ เป็นวันสำคัญของศาสนาพุทธ ท้องฟ้าแจ่มใสปราศจากเมฆหมอกดวงจันทร์ทอแสงส่องสว่างนวลเย็นตา แสงจันทร์ส่องเข้าในห้องทางหน้าต่างที่เปิดไว้รับลม ทำให้ดูนวลสว่างทั่วพื้นห้องเห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้เองที่ทำให้ข้าพเจ้านอนไม่หลับ ต้องลุกขึ้นมายืนพิงหน้าต่างในห้องพักโรงแรมชมจันทร์ สิ่งที่มองเห็นเบื้องหน้าคือบริเวณลพบุรียามราตรีท่ามกลางแสงจันทร์ คิดว่าคงทำให้สว่างไสวไปทั้งเมือง มองดูสบายใจยิ่งนัก จิตใจของข้าพเจ้าเวลานั้นเพลิดเพลินและเบิกบานใจเป็นที่สุดแสงอันนวลกระจ่างของดวงเดือน ทำให้ข้าพเจ้าสามารถมองได้ไกลออกไปเห็นโบราณสถานซึ่งปรักหักพังได้อย่างชัดเจน เห็นเงาไม้เสาจำนวนมากยันค้ำจุนส่วนบนมิให้พังลงมาก่อนจะซ่อมแซม ข้าพเจ้าอดไม่ได้ที่จะนึกวาดมโนภาพถึงครั้งอดีตโบราณกาล จิตใจก็เลื่อนลอยเข้าไปอยู่ในยุคที่รุ่งเรืองของเมืองลพบุรี สมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในสมัยนั้นลพบุรีคงเป็นเมืองที่สง่างามเด่นเป็นที่เชิดหน้าชูตาชาวเมือง และสะดุดตาในความงามของผู้พบเห็น เพราะมีทั้งศิลปวัตถุของขอมและของไทย อีกทั้งของตะวันตก บ้านเมืองคงเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยสะอาด

เพราะได้ชาวต่างประเทศมาวางผังเมือง ความเป็นอยู่ของประชาชนคงจะเต็มไปด้วยความสนุกสนาน เพราะมีองค์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชปกครองแผ่นดินและเป็นมิ่งขวัญของชาวเมืองลพบุรี ข้าพเจ้ายิ่งนึกฝันไปก็ยิ่งเพลิดเพลิน จนกระทั่งเดือนเริ่มคล้อยต่ำลงทุกที ยามดึกอากาศก็ยิ่งทวีความเยือกเย็นขึ้นเป็นลำดับ ข้าพเจ้าไม่อยากจะนอนเสียดายความงามของดวงจันทร์ที่แจ่มกระจ่างราวกลางวัน แต่เมื่อคิดได้ว่าเราต้องออกเดินทางแต่เช้าตรู่จึงจำใจต้องเข้านอนและในไม่ช้าก็หลับไป

ข้าพเจ้ามารู้สึกตัวว่าได้มายืนที่ประตูเมือง ท่ามกลางดวงเดือนอันสุกสกาว มองเห็นปราสาทราชวังอยู่ข้างหน้างดงามภายใต้แสงจันทร์จนยากที่จะบรรยายเป็นตัวอักษรได้ ตามทางถนนเรียงรายไปด้วยพันธุ์ไม้ที่ปลูกไว้สองฟากเป็นระเบียบ จะว่าเป็นเมืองลพบุรีก็ไม่มีเค้าว่าจะใช่เลยเพราะสวยงามคนละแบบ กว่าที่ข้าพเจ้า เคย นึก วาดภาพ เมืองลพ บุรีเอาไว้มาก น่าประหลาดที่ตามถนนจะหาผู้คนหรือสัตว์ ไม่ ได้เลย คงมีแต่ข้าพเจ้าคนเดียวยืนชมปราสาทราชวังซึ่งอยู่เบื้องหน้าอย่างเพลิดเพลิน ได้ยินเสียงเพลงคล้ายมโหรีขับกล่อม ลอย มา แผ่ว ๆ จาก ปราสาท ช่างไพเราะอย่างที่ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินได้ฟังที่ ไหนมาก่อนเลย ทำให้ จิตใจเคลิบเคลิ้มไป มารู้สึกตัวต่อเมื่อมีมือมาจับแขน หันไปดูก็เห็นชาย ผู้ หนึ่งนุ่งขาวห่มขาวผิวเนื้อเป็นสีนาก ไม่เหมือนสีเนื้อของคนธรรมดา มองดูแปลกตาน่าพิศวง ขณะที่มองดูท่านเพลิดเพลินอยู่ ข้าพเจ้าได้ ยินชาย ผู้ นั้นเอ่ยขึ้นว่า

"มา ไปกับลุงเถิดหลานชาย" แล้วท่านผู้นั้นฉุดมือข้าพเจ้าออกเดิน ข้าพเจ้าเดินตามท่านไปราวกับต้องมนต์สะกด พอรู้สึกตัวจึงถามว่า

"ท่านลุงจะพาผมไปไหน" ชายผู้นั้นหันมายิ้มปล่อยมือข้าพเจ้าตอบว่า

"ลุงจะพาไปหาพระ" ข้าพเจ้าเดินตามท่านไปอย่างว่าง่าย เพราะคำว่าไปหาพระข้าพเจ้าถือว่าเป็นมงคล และนำไปสู่ทางแห่งความดี คงจะไม่มีอันตราย พระย่อมนำความร่มเย็นและเป็นที่พึ่งทางใจของทุก ๆ คนที่อยู่ในร่มเงาแห่งพุทธศาสนา สังเกตดูรู้สึกว่าชายผู้นี้รูปร่างล่ำสันสูงใหญ่ยังอยู่ในวัยฉกรรจ์ ยังไม่แก่พอที่ข้าพเจ้าสมควรจะเรียกว่าลุงเลย แต่ท่านเองเป็นผู้นำให้ข้าพเจ้าเรียกลุง ถ้าข้าพเจ้าเรียกคงจะเรียกท่านไม่เกินว่า พี่ อา หรือน้าเป็นแน่ ขณะข้าพเจ้ากำลังนึกเปรียบเทียบอายุของท่านกับข้าพเจ้าอยู่ก็ต้องสะดุ้งเพราะท่านได้หันมาบอกว่า

"อย่ามัวนึกว่าลุงไม่แก่อยู่เลย เสียเวลา ความจริงอายุของลุงมากมายนับไม่ได้ทีเดียวรีบเดินเข้าเถิดประเดี๋ยวเดือนจะตก"

ข้าพเจ้ามิได้พูดอะไรอีกนอกจากรีบเดินตามท่านไป เบื้องหน้ามองเห็นภูเขาตั้งตระหง่านอยู่ไกลลิบ ๆ แต่เราช่างเดินกันรวดเร็วเสียนี่กระไร เพียงครู่เดียว เราก็ทิ้งภูผาใหญ่นั้นไว้เบื้องหลัง เราผ่านทั้งป่าละเมาะ ทุ่งหญ้าและลำธารแสงจันทร์สว่างมองเห็นทางได้ชัดเจน และแล้วข้าพเจ้าก็มองเห็นโบสถ์สูงใหญ่และสวยงามอยู่ตรงหน้า ท่ามกลาง

แสงเดือน ข้าพเจ้าเดินติดท่านลุงเข้าไปในโบสถ์ มองเห็นพระพุทธรูปทองคำเหลืองอร่ามทั้งองค์ ยืนเป็นประธานอยู่กลางโบสถ์พระหัตถ์เบื้องขวายื่นแบออกมาเบื้องหน้า เข้าใจว่าเป็นปางห้ามญาติ ท่านลุงผู้นั้นคลานเข้าไปตรงหน้าพระพุทธรูป แล้วนั่งลงกราบสามครั้งข้าพเจ้าก็คลานตามไป แล้วก้มลงกราบอยู่ข้าง ๆ ท่านลุง ในโบสถ์อันกว้างใหญ่นั้นไม่มีสิ่งที่มีชีวิตเคลื่อนไหวได้เลย นอกจากข้าพเจ้าและท่านลุง ภายในโบสถ์สว่างไสวไปทั่วบริเวณแต่มองดูจนทั่วไม่เห็นมีประทีปโคมไฟอยู่เลย พอข้าพเจ้าเงยหน้าขึ้นมองดูพระพักตร์พระพุทธรูปองค์นั้นก็เห็นท่านกำลังยิ้มและทันใดนั้นเองข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงออกมาจากโอษฐ์ของพระองค์ท่านเป็นเสียงที่นิ่มนวลและอ่อนโยน แต่ทรงไว้ซึ่งอำนาจ น้ำเสียงกังวานจับใจว่า

"อันบุคคลใดสร้างกรรมดี ความดีนั้นจะตามสนอง หากสร้างกรรมชั่ว ความชั่วก็ย่อมสนองเช่นเดียวกัน" พอเสียงพูดนั้นหยุดลงก็มีเหมือนเสียงพระจำนวนมาก ร้องขึ้นพร้อมกันว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" เสียงนั้นดังกังวาน

ข้าพเจ้าตกใจเพราะเสียงดังสะท้อนก้องกังวานกลับมาทั่วโบสถ์ ดังเป็นระยะว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ๆ ๆ ๆ ๆ เป็นละลอกคลื่นและค่อย ๆ จางหายไป ข้าพเจ้าตกตลึงเพราะไม่เคยเห็นพระพุทธรูปตรัสได้และไม่เคยได้ยินเสียงสะท้อนดังเช่นนี้มาก่อน แม้จะเคยได้ยินมาบ้างก็ไม่

สะท้อนกังวานนานเช่นนั้น และแล้วข้าพเจ้าก็ได้ยินอีกเป็นเสียงธรรมดาเหมือนพระพุทธรูปองค์เดียวว่า

"จงทิ้งความชั่ว และสร้างแต่ความดี" ข้าพเจ้ามีความชั่ว ความชั่วอะไรแน่ ข้าพเจ้ากำลังอ้าปากถาม เสียงนั้นก็บอกมาอีกว่า

"เอาไปคิดดู เอาไปคิดดู" ข้าพเจ้าหันมาถามท่านลุงเพื่อจะถามท่านว่า ข้าพเจ้ามีอะไรที่ชั่วบ้าง แต่ยังไม่ทันจะถาม ท่านลุงรีบบอกเสียก่อนว่า

"เอาไปคิดดูตามที่ท่านบอก" และครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้พบกับท่าน เมื่อข้าพเจ้าลืมตาตื่นขึ้น จนย่ำรุ่งแล้ว จึงรู้ว่าตัวเองยังนอนอยู่ที่โรงแรมที่พัก แต่กระนั้นหูก็ยังได้ยินเสียงสะท้อนในโบสถ์อยู่แว่ว ๆ พอดีได้ยินเสียงข้างห้องดังกุก ๆ กัก ๆ ก็ทราบว่าคุณหนอได้ตื่นขึ้นก่อนแล้วหลังจากเราได้ขึ้นมาบนรถไฟเรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าก็เล่าเรื่องความฝันให้คุณหนอฟังบางตอน

"จะไปเชื่ออะไรกับความฝัน" คุณหนอบอก

ข้าพเจ้าก็นิ่งมิได้พูดอะไรอีก แต่ในใจนั้นนึกถึงเหตุผลของความฝันครั้งนี้ เปรียบเทียบดูแล้วเห็นว่าผิดกว่าความฝันครั้งก่อน ๆ มาก อยากจะพูดว่าข้าพเจ้าเคยฝันทั่ว ๆ ไปนั้น โดยมากเป็นความฝันที่เลือนราง จับต้นชนปลายไม่ถูกหรือไม่ได้เรื่องได้ราว บางครั้งพอตื่นขึ้นลืมเหตุการณ์ที่ฝันหมด ความรู้สึกเหมือนว่าเวลาฝันเพียงเราเห็นเงาในน้ำไม่ชัดเจนแจ่ม

แจ้ง แต่ความฝันของข้าพเจ้าที่ได้พบท่านลุงนั้นแปลกกว่าธรรมดา เหมือนมองดูเห็นภาพในกระจกเงา แม้จะไม่เท่ากับเวลาตื่น แต่ก็รู้สึกว่าแจ่มแจ้งและจำได้อย่างแม่นยำกว่าความฝันธรรมดา อาจกล่าวได้ว่าความฝันเช่นนี้ในชีวิตของข้าพเจ้าที่ผ่านมามีเพียงไม่กี่ครั้ง รู้สึกว่าตัวเองเป็นคนช่างคิดอยู่สักหน่อย เมื่อนั่งมาในรถมีเวลาว่างก็คิดถึงแต่เสียงสะท้อนที่ก้องกังวานไปทั่วโบสถ์ เมื่อตัวเราตะโกนออกไปว่า "ดี" เสียงสะท้อนก็ดังกลับมาว่า "ดี" และดังนานกว่าที่เราพูดเพียงคำเดียวถ้าเราตะโกนว่า "ชั่ว" เสียงนั้นก็ดังสะท้อนกลับมาว่า "ชั่ว" เช่นเดียวกับเราตะโกนดังเสียงนั้นก็กังวานมากเราตะโกนค่อยเสียงนั้นก็กังวานน้อย เพียงแต่เสียงก็ยังมีการสะท้อนเช่นนี้ ถ้าหากว่าการกระทำกรรมดีหรือกรรมชั่วคงจะส่งผลสะท้อนดุจเดียวกัน จากประสบการณ์และความนึกคิดในครั้งนั้นเอง ข้าพเจ้าจึงได้นำมาเป็นชื่อหนังสือเล่มแรก ที่ข้าพเจ้าเขียนขึ้นว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ซึ่งบรรดาเพื่อนฝูงและท่านที่เคารพนับถือหลายท่านได้ให้ความเห็นว่า เป็นชื่อที่ไม่สมกับเรื่องภายในหนังสือ ควรจะเปลี่ยนชื่อเสียใหม่เพราะทำให้ผู้ที่เห็นแต่หน้าปกอ่านชื่อเรื่องแล้วไม่ชวนให้อยากอ่าน เพราะเข้าใจว่าเป็นการสอนให้ทำดี เพราะคนส่วนมากไม่ชอบให้ใครสอน ข้าพเจ้าเคยอธิบายเพียงย่อ ๆ แต่บัดนี้ท่านย่อมเห็นแล้วว่าชื่อนี้ข้าพเจ้าได้มาอย่างไร และหนังสือ "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" นี้ได้สร้างความพอใจและความสบายใจให้แก่ข้าพเจ้าแล้ว การเดินทางไปภาคเหนือครั้งนั้นเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นที่พอใจทุกประการจนกระทั่งกลับกรุงเทพฯ

เมื่อกลับมาถึงกรุงเทพ ฯ ข้าพเจ้าก็หาได้ลืมความฝันที่ลพบุรีไม่ พยายามสำรวจตัวเองว่าข้าพเจ้า กระทำหรือ กำลังจะ กระ ทำสิ่ง ใดที่ เรียกว่า ความชั่ว แต่ก็นึกไม่ออก แม้ข้าพเจ้าจะไม่ได้ทำบุญสิ่งใดเป็นชิ้นเป็นอัน แต่ก็ไม่เคยสร้างบาป เคยแต่ช่วยเหลือเพื่อนฝูงยามเดือดร้อนเท่าที่จะช่วยได้ ทั้งไม่เคยทำให้ใครต้องเดือดร้อนเพราะข้าพเจ้า แม้เพื่อนฝูงบางคนจะทำให้ข้าพเจ้าผิดหวัง ก็พร้อมที่จะอภัยให้เสมอ ส่วนบาปกรรมอื่น ๆ ก็ยังมองไม่เห็น ดังนั้นข้าพเจ้าจึงพยายามที่จะไม่ยอมให้ความชั่วร้ายใด ๆ เกิดแก่จิตใจของข้าพเจ้าได้หลังจาก กลับจากภาคเหนือได้ประมาณ ๓ เดือน คือราวเดือนสิงหาคม มีเพื่อนคนหนึ่งจะย้ายไปต่างจังหวัดโดยคำสั่งทางราชการ ก่อนจะออกเดินทาง พวกเพื่อน ๆ ก็ได้จัดให้มีการเลี้ยงที่ภัตตาคารห้อยเทียนเหลา (ซึ่งเวลานั้นยังอยู่ที่ตรอกตั้งโต๊ะกัง ภายหลังเพลิงไหม้จึงย้าย) การเลี้ยงคืนนี้มีบรรดาเพื่อนฝูงทั้งข้าราชการ พ่อค้าและคหบดีไปร่วมด้วยหลายท่าน มีการดื่มก่อนอาหารซึ่งก็เป็นของธรรมดา เพื่อนฝูงต่างก็รินเหล้าผสมโซดาแจกจ่ายกันตามแต่จะชอบหนาหรือบาง ส่วนผู้ที่ไม่ใช่คอสุราก็ใช้น้ำหวานหรือโซดาดื่มแทน พอเป็นเพื่อนกันไป สำหรับตัวข้าพเจ้าในเรื่องการดื่มก็ไม่ยอมน้อยหน้าใครเหมือนกัน แต่เผอิญงานเลี้ยงครั้งนี้อยู่ในระหว่างเข้าพรรษา ซึ่งเป็นเวลาที่ข้าพเจ้างดดื่มเป็นเวลา ๓ เดือน ตลอดเวลาเข้าพรรษา จึงได้แต่ดื่มโซดาเปล่า ๆ แทนและนั่งมองเพื่อน ๆ ซึ่งดื่มกันอย่างสนุกสนาน

ระยะของการดื่ม ทุกคนก็ยังรักษามรรยาทตลอดจนการพูดจาก็เรียบร้อย รู้จักผู้ใหญ่และรู้จักสิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร แต่พอดื่มเข้าไปตึง ๆ หน้าหูก็พลอยชักตึงไปด้วยเสียงที่พูดดังกว่าเดิม การพูดมากขึ้น ความเกรงอกเกรงใจและมรรยาทที่ได้รักษาไว้ในตอนแรกก็ค่อย ๆ น้อยลงตามลำดับ จิตใจค่อย ๆ ตกอยู่ภายใต้อำนาจของน้ำเมา ความรู้สึกผิดชอบก็ค่อย ๆ หมดไป ผิดจากคนเดิมเป็นคนละคน แสดงความสนุกสนานอย่างสลึมสลือ ครึ่งหลับครึ่งตื่น สติไม่อยู่กับตัว เปรียบเสมือนคนครึ่งบ้าครึ่งดีนั่นเอง ข้าพเจ้าเห็นเพื่อนคนหนึ่งเดินตัวไม่ตรง ยังอุตส่าห์เที่ยวท้าชนแก้วกับคนโน้นคนนี้ให้ยุ่งไปหมด พูดจาเอะอะเสียงดัง บางครั้งอ้อแอ้เสียงลิ้นคับปาก ใครไม่ยอมชนแก้วดื่มด้วยก็เอ็ดตะโร ว่าด้วยถ้อยคำหยาบคายซึ่งปกติเวลาไม่เมาเป็นคนที่เรียบร้อยสุภาพเป็นคนละคนกันกับเวลาเมา ข้าพเจ้าได้เห็นแล้วหวนกลับมาคิดถึงตัวเองก็รู้สึกเกิดความละอายใจ คิดว่าถ้าข้าพเจ้าเมาแล้วก็คงมีท่าทางไม่น้อยไปกว่าเพื่อนคนนี้ หรืออาจจะยิ่งกว่าด้วยซ้ำ ข้าพเจ้ายิ่งคิดก็ยิ่งอึดอัดไม่สบายใจจึงลุกขึ้นจากโต๊ะ ตั้งใจจะหาที่สงบ ๆ ที่สามารถจะไประบายความอึดอัดนี้ออกเสียบ้าง แต่พอลุกขึ้นเดินไปได้ไม่กี่ก้าว ก็มีเพื่อนคนหนึ่งท่าทางเมาไม่ใช่น้อย เดินตุปัดตุเป๋เข้ามาขวางทางไว้แล้วถามว่าจะไปไหน ข้าพเจ้าบอกว่าจะไปห้องน้ำ แล้วก็จะเลี่ยงไปให้พ้น แต่เพื่อนผู้นั้นไม่ยอมพยายามชวนพูดชวนคุยด้วยเสียงอ้อแอ้ลิ้นไก่ลั้นเสียงดังบ้างค่อยบ้าง เพราะฤทธิ์สุราจนแทบฟังไม่รู้เรื่อง เมื่อเห็นข้าพเจ้าทำท่ากระสับกระส่ายด้วยความรำคาญพยายามเลี่ยงไปไม่ฟังแกพูด แกก็ใช้

มือตะปบอกเสื้อเอาไว้ยื่นหน้ามาใกล้ข้าพเจ้า คำพูดที่แกพูดออกมาผสมกับลมหายใจที่คละไปด้วยกลิ่นเหล้าพ่นใส่หน้าข้าพเจ้า จนหายใจแทบไม่ออก แกถามว่า

"ทำไมวันนี้ลื้อไม่กินเหล้า ?"

อั๊วจะผสมให้ ข้าพเจ้าตอบว่า "หยุดดื่มเพราะเข้าพรรษา"

แกพูดอย่างไม่พอใจว่า "ไม่ได้ ไม่ได้ หยุดทำไมกันวะ ลื้อต้องกิน อั๊วจะผสมให้" พูดแล้วก็ปล่อยมือจากอกเสื้อของข้าพเจ้าหันไปหยิบขวดเหล้าและแก้วจากโต๊ะใกล้ ๆ ทำท่าจะผสม ข้าพเจ้าถือโอกาสนั้นรีบหลบออกมาที่เฉลียง เพื่อรับลมเย็นและระบายความอึดอัด ทั้งขอให้ได้ห่างจากกลิ่นเหล้าควันบุหรี่และเสียงเอะอะของคนเมาสักครู่ อดคิดถึงตัวเองเวลาเมาไม่ได้ คนอื่นเขาคงรำคาญเช่นกัน ขณะที่กำลังมองดูยวดยานที่สัญจรไปมาอยู่เบื้องล่าง ก็มีมือมาโอบหลังข้าพเจ้าไว้ เมื่อหันไปดูก็เห็นเพื่อนคนหนึ่งซึ่งอยู่ในจำพวกไม่ยอมเมา ปากคาบซิการ์ยืนยิ้มอยู่เขาสัพยอกว่า

"เป็นไง คืนนี้ไม่เมากับเขาหรือ"

ข้าพเจ้าจึงตอบว่า "งดดื่มเวลาเข้าพรรษา" เขาถามอีกว่า

"มีเหตุผลอะไร เวลาเข้าพรรษาจึงไม่ดื่ม"

ข้าพเจ้าจึงตอบว่า "ก็ไม่มีเหตุผลอะไรมากนัก เพียงแต่อยากจะตรวจสอบดูว่าจิตใจเรายังเข้มแข็งดีหรือว่าตกเป็นทาสน้ำเมาไปแล้ว"

"ไอ้การตกเป็นทาสน้ำเมาเป็นยังไง ?" เขาถามต่อไปอีก

"การตกเป็นทาสน้ำเมานั้น คือหยุดดื่มไม่ได้ เพียงแต่เห็นขวดเหล้าก็มีความกระหายอยากดื่มจนมือไม้สั่นรินเหล้าแทบไม่ทัน อวัยวะต่างๆ ในตัวก็เคลื่อนไหวผิดปกติไปแต่พอได้ดื่มแล้ว อาการที่ผิดปกติเหล่านั้นก็หายไป แต่ถ้าไม่ได้ดื่มก็ทุรนทุรายไม่มีความสุข นี่คืออาการของคนที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจน้ำเมา เหตุผลอีกข้อหนึ่งของผมที่ไม่ดื่มเหล้าเวลาเข้าพรรษาก็เห็นจะเป็นเหตุผลทางศาสนา ถึงแม้ว่าตามปกติเราจะไม่ใช่คนที่ดีนัก แต่เพียงเวลา ๓ เดือน ก็ขอให้มีโอกาสเป็นคนดีกับเขาบ้างโดยละเว้นความชั่ว ประพฤติตามศีล ๕ ข้อ คิดว่าเราควรจะถือศีล ๕ ในระยะ ๓ เดือน ก็ยังดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเลยนอกจากดื่มตลอดปี นอกจากนั้นเข้าพรรษาเป็นหน้าฝน เราส่วนมากก็อยู่ตามตรอกตามซอย ฝนตกถนนก็เลยเป็นโคลนตมและลื่น (สมัยก่อนนั้นหน้าฝนตามตรอกซอยเต็มไปด้วยโคลนตม) ขนาดคนดี ๆ เดินระวัง ๆ ก็ยังเดินลำบากแค่ไหน ซ้ำถ้าฝนตกเปียกดึก ๆ ดื่น ๆ พอดีพอร้ายเลยเป็นปอดบวม อย่างน้อยก็เป็นหวัด" เพื่อนผู้นั้นพอได้ฟังเหตุผลของข้าพเจ้าแล้วก็ยิ้มอย่างพอใจแล้วพูดว่า

"เข้าทีดีนี่ เหตุผลของคุณ" ข้าพเจ้ายิ้ม แต่แล้วก็ต้องสะดุ้งเมื่อได้ยินเขาพูดต่อไปว่า

"ไอ้พวกขี้เมาคืนนี้ นิวแซนด์ฉิบหายเลย ผมรู้สึกว่าคุณเป็นคนดีหน่อยที่ไม่เมาด้วย ไม่งั้นคงได้เห็นคุณเอาขันใส่น้ำแข็งครอบหัวเต้นระบำเหมือนคราวก่อนอีก"

ข้าพเจ้าได้แต่ยิ้มแห้ง ๆ ไม่รู้จะตอบว่ายังไง นึกละอายใจที่ยังมีผู้อุตส่าห์จำความระยำเอาไว้ คืนนี้ข้าพเจ้าต้องคิดมากว่า ทำไมหนอเพื่อนคนนี้จึงเรียกเพื่อน ๆ ว่า "ไอ้พวกขี้เมา นิวแซนต์ฉิบหาย" มันเป็นคำที่ออกจะรุนแรงสำหรับเพื่อนฝูงกัน ถ้าเป็นคนอื่นที่ไม่รู้จักกันใช้คำนี้ก็คงรู้สึกชังหน้ากันมาก แล้วข้าพเจ้าก็นึกออกว่า ก่อนที่เขาจะออกมาคุยกับข้าพเจ้านั้น เพื่อนคนหนึ่งซึ่งเมาและเที่ยวท้าชนแก้วกับเขาว่าใครจะดื่มหมดก่อนกัน เพื่อนผู้นี้เป็นผู้ที่ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทโดยไม่ยอมเมาและไม่ขอสู้ในการดื่มเพราะมันจะเด่นในทางชั่ว คนที่ท้าชนแก้วก็ไม่พอใจยื่นถือแก้วเหล้าเก้ ๆ กัง ๆ และจะเป็นด้วยเจตนาแกล้งหรือบังเอิญก็ไม่ทราบ เหล้าที่เขาถือได้หกราดกางเกงเพื่อนผู้นี้ไปแถบหนึ่ง เขาจึงหลบมาระบายอารมณ์อันขุ่นมัวข้างนอกเช่นเดียวกับข้าพเจ้า และเมื่อไม่มีใครก็ระบายออกให้ข้าพเจ้าฟัง อย่างไรก็ตามคำที่เขาว่าพวกขี้เมา เขาจะหมายถึงคนขี้เมาที่อยู่ในกลุ่มนั้นคือเพื่อน ๆ แต่ข้าพเจ้าก็อดที่จะสะเทือนใจไม่ได้ ถึงแม้ว่าในเวลานี้ ข้าพเจ้าจะไม่เมา และคำพูดก็มิได้หมายถึง ข้าพเจ้าไปด้วย แต่ข้าพเจ้าก็เคยเป็นคนขี้เมา คนที่กำลังสนุกสนานด้วยฤทธิ์น้ำเมาคงไม่มีใครทราบว่า มีใครเขาพูดถึงตนว่าอย่างไร คนเราเวลาไม่เมาก็น่านับถือเพราะสติอยู่กับตัว รู้จักควบคุม คนก็ยกย่องเรียกท่านนั่นคุณนี่ แต่พอเมาไร้สติเอะอะเอ็ดตะโร ก่อความรำคาญแก่คนอื่น เขาก็เรียกรวมเป็นพวกว่า "ไอ้พวกขี้เมา" ยิ่งถ้าไปทำความเดือดร้อนให้เขาไม่พอใจหน่อย ก็ไม่พ้นที่จะถูกด่าและดูถูกลับหลัง ข้าพเจ้าบอกไม่ถูกว่าสะเทือนใจ

เพียงใดที่ได้ฟังคำนี้ รู้สึกว่าผู้พูดออกมานั้นแสดงการหมดความเคารพนับถือและดูหมิ่นรังเกียจไปในตัวด้วย ข้าพเจ้าเองก็คงจะเคยโดนมาแล้วระหว่างที่เมาและก็คงไม่รู้เรื่องรู้ราวว่าใครว่าเราด่าแช่งเรา เพราะไม่มีใครบอก เช่นเดียวกับเพื่อนที่เมาเวลานี้ ข้าพเจ้าก็ไม่บอกเพราะมันจะมากเรื่อง

เมื่อกลับมาถึงบ้านในคืนนั้น ข้าพเจ้านอนไม่หลับนึกถึงท่าทางของคนเมา และก็หวนกลับมาคิดถึงตัวเอง เวลาที่ข้าพเจ้าเมากลับมาบ้านมักจะอาเจียรออกมาทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ทานอาหารเข้าไปกี่มากน้อย ร้อนถึงแม่ต้องลุกขึ้นมาต้มน้ำร้อนเช็ดตัวให้ เพราะข้าพเจ้าเองนั้นลุกไม่ไหวได้แต่นอนคายอาหารเก่า ถ้าแม่เอากระโถนมารับไม่ทันก็เลอะเทอะไปหมดทุกที ทำให้แม่ต้องลำบากอดตาหลับขับตานอน ทรมานกายเพราะความเมาของข้าพเจ้า แต่แม่ก็ไม่ว่าอะไร นอกจากเตือนว่าอย่าดื่มให้มากนัก ดื่มแต่พอสมควร ยิ่งคิดก็ยิ่งเห็นโทษของน้ำเมา ข้าพเจ้านอนกระสับกระส่ายอยู่จนดึก เสียงกังวานของพระพุทธรูปที่ลพบุรียังติดแน่นอยู่กับโสตประสาทมิรู้ลืมนึกไปนึกมาก็ยิ่งเห็นเด่นชัดขึ้นทุกที อา ! ข้าพเจ้านึกได้แล้วความชั่วที่ท่านบอกนั้นก็คือน้ำเมานั่นเอง ข้าพเจ้าได้ค้นพบความชั่วในตัวข้าพเจ้าแล้ว ความชั่วที่ผิดศีลข้อ ๕ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อนึกถึงเช่นนั้นข้าพเจ้าตั้งใจเด็ดขาดแล้วว่าเลิกดื่มเหล้า เมื่อคิดได้เช่นนี้จิตใจก็ค่อยสบายขึ้น อุปมาเหมือนคนที่ตกอยู่ในความมืด เมื่อพบแสงสว่างก็มีแต่ความยินดีและชุ่มชื่นใจ และในไม่ช้าข้าพเจ้าก็หลับอย่างเป็นสุข

ต่อมาในปลายเดือนตุลาคมปีเดียวกัน ซึ่งเลยวันออกพรรษามาแล้ว ข้าพเจ้าได้รับบัตรเชิญในงานขึ้นบ้านใหม่ พร้อมกับทำบุญวันเกิดของเพื่อนสนิทคนหนึ่ง และซ้ำยังเป็นคอเหล้าด้วย ครั้งแรกข้าพเจ้ายังตัดสินใจไม่ถูกว่าควรจะไปร่วมงานหรือไม่ เพราะได้ตั้งใจแล้วว่าจะเลิกดื่มเหล้าอย่างเด็ดขาด แต่ยังไม่ได้บอกเพื่อนฝูงให้รู้ ข้าพเจ้าไม่แน่ใจตนเองว่าจะใจแข็งปฏิเสธคำคะยั้นคะยอของเพื่อนได้หรือไม่ ถ้าจะไปงานคราวนี้ เพราะบรรดาพวกเพื่อน ๆ ต่างก็มั่นหมายไว้ว่า ออกพรรษาแล้วจะดื่มกับข้าพเจ้าให้เต็มที่สักที เวลาข้าพเจ้าเมาเหล้าทุกครั้งทุกคราวก็กลายเป็นคนตลกคะนองไม่ค่อยมีความละอาย ไม่เป็นตัวของตัวเอง ซึ่งในเวลาไม่เมาทำไม่ได้จึงเป็นที่พอใจของเพื่อน ๆ ขี้เมาด้วยกัน ตอนเข้าพรรษาพวกเขาก็พากันบ่นว่าขาดคนดื่ม คือขาดข้าพเจ้าไปเสียคนหนึ่งหมดสนุกไปเป็นกอง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเป็นการลำบากใจสำหรับที่จะบอกกับเขาเหล่านั้นว่า

"บัดนี้อั๊วเลิกดื่มอย่างเด็ดขาดแล้ว" เขาคง จะไม่ ยอม ฟังเสียงข้าพเจ้าแน่ ยิ่งเวลาเมาแล้ว ยิ่งพูดกัน ไม่รู้เรื่อง จะอธิบาย เท่าใดก็คงไม่มีประโยชน์ ข้าพเจ้าจึงคิดว่างานนี้จะไม่ไป เพียงแต่จะส่งของขวัญ ไปให้แล้วค่อย เขียนจดหมาย บอกเหตุ แห่งการ ตัดสินใจ เลิกดื่ม ไปให้เพื่อนทราบภายหลัง แต่อีกใจหนึ่งก็ค้านว่ามันจะเป็นการหักโหมจนเกินไป ถ้าอยู่ดี ๆ ก็หายไปไม่ยอมพบหน้าเพื่อนฝูง ซึ่งเสียแรงคบกันมาเป็นปี ๆ เคยร่วมทุกข์ ร่วมสนุก กอดคอดื่มกันมานับครั้งไม่ถ้วน เลยคิดว่าควรจะไปดีกว่า

และได้บอกกล่าวเพื่อนฝูงที่อยู่พร้อมหน้าเสียทีเดียวให้ทราบว่าข้าพเจ้าขออำลาออกจากสมาชิกเครื่องดองของเมาแล้วอย่างเด็ดขาด เพราะมันเป็นอบายมุขหรือทางแห่งความชั่วที่ร้ายแรงอย่างหนึ่ง ที่ใครดื่มอ้างว่าเพื่อโน่นเพื่อนี่ ก็เป็นเพียงเข้าข้างตัวผู้ที่อยากดื่มเท่านั้น คิดดูแล้วเห็นว่าไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย ดีใจก็ดื่มเหล้า เสียใจก็ดื่มเหล้า ดื่มได้ทุกเวลาและทุกงาน นอกจากจะทำให้เสียทั้งเงินเสียเวลาและเสียเกียรติ แล้วยังพลอยทำให้ร่างกายทรุดโทรมไปอีกด้วย ในที่สุดข้าพเจ้าก็ตัดสินใจแน่นอนว่าจะไป เพื่อจะได้ประกาศความตั้งใจและเหตุผลไปในตัวด้วย และควรจะพยายามชี้แจงโทษของน้ำเมาเพื่อให้เพื่อน ๆ ทราบ

ครั้นถึงกำหนด เมื่อไปถึงบ้านงานก็ได้พบเพื่อนผู้เป็นเจ้าภาพออกมายืนรับแขกที่หน้าประตูใหญ่ เมื่อเขาเห็นข้าพเจ้าและแสดงอาการดีใจตรงเข้ามาตบไหล่อย่างสนิทสนมหัวเราะและพูดว่า

"วันนี้ขอให้เต็มที่หน่อยนะออกพรรษาแล้วนี่ โน่นพวกเราอยู่ทางเรือนต้นไม้แน่ะ, วันนี้จัดไว้เป็นพิเศษ"

ข้าพเจ้าได้แต่ยิ้มแห้ง ๆ หลุดปากออกมาว่า "ไม่..... อ๊วไม่"
เจ้าภาพมองหน้าข้าพเจ้าอย่างสงสัย พอดีมีแขกคนอื่นเดินมา เขาจึงละความสนใจจากข้าพเจ้าหันไปต้อนรับแขกต่อไป เมื่อเข้าไปในสนามก็เห็นแขกอื่น ๆ ทยอยกันเข้ามาอยู่ก่อนแล้ว เมื่อข้าพเจ้าตรงไปเคารพบิดาของเพื่อนพร้อมของขวัญ ท่านก็ให้ศีลให้พร แล้วข้าพเจ้าเดินออกไปร่วมนั่งกับแขกที่ได้รับเชิญ นึกในใจว่าเป็นการถูกต้องที่ตัดสินใจมาในงานนี้

หากว่าจะไม่ดื่มเหล้าแต่สนุกไปกับพวกดื่มเหล้าก็ได้ ไม่เห็นจำเป็นจะต้องพลอยดื่มไปด้วยเช่นเวลาเข้าพรรษายังพลอยสนุกโดยไม่ได้ดื่ม การที่จะออกปากบอกเลิกดื่มทันทีมันก็ค่อนข้างลำบาก และพูดไม่ค่อยออกเพราะยังกระดาก แม้ข้าพเจ้าจะยังไม่ได้ตกเป็นทาสน้ำเมาก็จริง แต่มันก็เป็นสิ่งที่เคยชอบ และข้าพเจ้าก็เป็นคนขี้เกรงใจเพื่อนฝูงมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ขณะที่กำลังเดินคิดหาวิธีอยู่นั้น ก็ได้ยินเสียงใครคนหนึ่งเรียกชื่อข้าพเจ้า เมื่อหันไปดูก็เห็นเพื่อนรุ่นพี่ซึ่งรู้จักสนิทสนมกันมาก อายุแก่กว่าข้าพเจ้าและเรารู้จักรักใคร่มาแต่เด็ก ๆ ข้าพเจ้านับถือเสมือนพี่ชายแท้ ๆ กำลังกวักมือเรียก พี่คนนี้เป็นคนดีน่านับถือมาก อันคนดีนั้นแม้ว่าเราจะไม่รู้จักตัวไม่เคยคบหาสมาคมด้วย แต่เพียงได้ยินชื่อ หรือกิตติศัพท์ความดีของเขาเราก็รู้สึกยกย่องนับถือเป็นทุนอยู่แล้ว ตรงข้ามถ้าเราทราบว่าใครเป็นคนที่มีจิตใจชั่วช้าเลวทราม ถึงเราจะไม่รู้จักเพียงแต่ได้ยินชื่อเสียงก็รู้สึกเกลียดชังอยากจะออกห่าง ไม่อยากจะคบหาสมาคมเสียแล้วฉันใดก็ฉันนั้น พี่ผู้นี้เป็นคนดีอยู่ในศีลธรรม ข้าพเจ้ามีความดีใจที่พบ จึงตรงเข้าไปทำความเคารพ คุณพี่ก็ทักว่า

"เป็นไง หมู่นี้เมาเหมือนเดิมหรือเปล่า ?"

ข้าพเจ้าตอบอย่างอาย ๆ ว่า "หมู่นี้ไม่เมาหรอกครับ เพราะเข้าพรรษา" คุณพี่ยิ้มอย่างพอใจ เมื่อทราบเหตุผลของข้าพเจ้า

"นี่ก็ออกพรรษาแล้วนี่ เพื่อนฝูงมารวมกันพร้อมหน้าคงสนุกใหญ่ละซีนะ"

ข้าพเจ้ารีบตอบอย่างภูมิใจว่า "ไม่ละครับคุณพี่ผมตั้งใจแล้วว่าจะไม่ดื่มอีกต่อไป" คุณพี่มองหน้าข้าพเจ้าอย่างประหลาดใจ และไม่เชื่อหูตนเองจึงย้อนถามข้าพเจ้าอีกว่า

"ไหนพูดว่าอย่างไรนะ พูดอีกทีซิ"

ข้าพเจ้าอดขำไม่ได้ แต่ก็พูดทวนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้ยินถนัดคุณพี่ก็หัวเราะอย่างอารมณ์ดี แล้วจึงว่า

"เลิกดื่มได้ก็วิเศษน่ะซีน้องชาย ถ้าทำได้อย่างพูดก็ขอแสดงความยินดีด้วย แล้วนี่เพื่อนฝูงเขารู้หรือยัง"

ข้าพเจ้าตอบว่ายังไม่ได้บอกใคร คุณพี่บอกว่า

"ขอให้พี่แสดงความยินเป็นคนแรกนะ พี่ก็เคยเห็นมาแล้วว่าเหล้าไม่เคยให้คุณใครมีแต่โทษเสียเงินทองเสียสุขภาพ มิหนำซ้ำใครมาเห็นเข้าเวลาเมาเขาก็หมดความนับถือ เสื่อมศรัทธา เหล้าทำให้ขาดสติยั้งคิดมีแต่ความประมาทและเป็นบ่อเกิดแห่งการวิวาท การฆาตกรรม เพราะเมาไปแล้วทำได้ทุกอย่างไม่ว่าผิดหรือถูก"

ข้าพเจ้านั่งฟังอย่างสงบและเห็นจริงด้วยทุกประการ นี่ถ้าหากเป็นเมื่อก่อนที่ข้าพเจ้ายังชอบดื่มอยู่ละก็ข้าพเจ้าคงจะไม่ยอมฟัง และคงต้องเถียงว่าไม่จริงเป็นแน่ แต่บัดนี้ข้าพเจ้ากลับชอบคำพูดเช่นนี้ คุณพี่กล่าวต่อไปอย่างช้า ๆ ว่า

"มีสมัยหนึ่งออกจะโบราณสักหน่อย ทางยุโรปเขามีการแข่งดื่มเหล้ากัน ดื่มกันเป็นแกลลอน ๆ ทีเดียว ผลที่สุดก็คือคนชนะที่ ๑ ตาย

ในเวลา ๑๘ ชั่วโมงต่อมาคนที่ชนะที่ ๒ ตายในเวลา ๒๔ ชั่วโมงต่อมา และ ๓ – ๕ ก็ตายตามเป็นลำดับ พี่เคยอ่านพบในหนังสือฝรั่ง แต่จำไม่ได้แน่นักว่า เข้าแข่งขันกันกี่คนและตายไปกี่คนเพราะมันนานมากจำได้แต่ตายกันเป็นลำดับ จนนายแพทย์ไม่สามารถช่วยเหลือได้ จากนั้นก็ไม่ได้ข่าวว่ามีการแข่งขันชนิดนี้ที่ไหนอีก ทั้งในยุโรป และ อเมริกา รัฐบาลอเมริกันก็เห็นโทษของการดื่มสุราถึงกับเคย ออกกฎหมายห้ามดื่มอยู่พักหนึ่งและถือว่าเหล้าเป็นของต้องห้ามไม่ยอมให้เข้าประเทศ ชาวอเมริกันที่เดินทางเข้ามาในเมืองไทย พากันดื่มแต่น้ำหวานและโซดา พวกนี้เขาถือกันเคร่งครัด และซื่อสัตย์ต่อรัฐบาลของเขาและตัวเอง แม้จะออกนอกประเทศแล้วก็ยังไม่ยอมดื่ม"

ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังนั่งฟังอยู่อย่างสนใจ ทันใดนั้นก็มีมือของใครคนหนึ่งมาฉุดข้าพเจ้าให้ลุกขึ้นแล้วพูดว่า

"เฮ้ย ลื้อนั่งผิดที่เสียแล้ว ที่นั่งของลื้ออยู่ทางโน้น เจ้าภาพเขาจัดชุดไว้ให้เสร็จแล้ว ว่าแล้วเพื่อนคนนั้นก็หันไปขอโทษคุณพี่ในการที่เขาเข้ามาขัดจังหวะสนทนา ข้าพเจ้าเห็นคุณพี่ยิ้มเศร้า ๆ พยักหน้าและพูดว่า

"ไม่เป็นไร เชิญตามสบายเถิด"

สายตาของคุณพี่จ้องมายังข้าพเจ้า เต็มไปด้วย ความ สงสาร เห็นอกเห็นใจที่ข้าพเจ้าซึ่งตั้งใจจะกลับตัวเป็นคนดีแต่ก็คงนึกว่าไม่สำเร็จ ข้าพเจ้าจำต้องเดินตามเพื่อนมาด้วยใจคอไม่เป็นปกติ เมื่อมาถึงโต๊ะซึ่งเต็มไปด้วยสุรากับแกล้ม มีเพื่อน ๆ นั่งกันอยู่ประมาณสี่ห้าคน ในจำนวนนั้นมีสอง

สามคนที่ดื่มเข้าไปจนหน้าตึงแล้ว แต่พวกที่เหลือยังดูเฉย ๆ และพูดจากัน พอรู้เรื่อง คงจะเพิ่งมาถึงไม่นานนัก ข้าพเจ้าชักวิตกกังวลกลัวจะพูดกันไม่รู้เรื่อง จะกลายเป็นข้าพเจ้าเล่นตัวไม่ยอมดื่ม อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าต้องบอกให้ได้แม้จะท้อใจอยู่บ้างที่เพื่อน ๆ ซึ่งตั้งใจสนุกสนานกันเต็มที่ต้องผิดหวัง แข็งใจพูดออกไปว่า

"วันนี้อั๊วต้องขอโทษที่จะไม่ดื่ม เพราะได้ตั้งใจว่าจะเลิกดื่มอย่างเด็ดขาด ขอโทษด้วยนะ" แล้วข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงตะโกนขึ้นว่า

"พูดอะไรโว้ย พูดใหม่อีกทีซีวะ ?" ข้าพเจ้าต้องกลืนน้ำลายแล้วจึงพูดทวนซ้ำอีกครั้งหนึ่งแล้วก็ได้ยินเสียงตะโกนขึ้นว่า

"เฮ้ย นี่มันจะตัดญาติขาดมิตรกันอย่างไม่มองดูหน้ากันเลย นี่โว้ย หรือว่าลื้อเกิดไม่ชอบหน้าใครในหมู่พวกเรา" ข้าพเจ้าสั่นศีรษะตอบว่า "เปล่าเลย เพื่อนทุกคนในที่นี้เป็นเพื่อนที่ดีของอั๊ว แต่อั๊วมาคิดได้ว่าการดื่มไม่เคยให้คุณ..." ข้าพเจ้ายังไม่ทันจะพูดให้จบก็มีเสียงตะโกนจากเพื่อนที่กำลังเมาว่า "เฮ้ยหยุดโว้ย พอที ไอ้การดื่มเหล้านะมันมีมาแต่โบราณแล้ว ทวดอั๊ว ปู่อั๊ว พ่ออั๊ว ท่านก็ดื่มกันมานานแล้ว เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน ลื้อลองถามเพื่อน ๆ ดูทีว่า มีใครเขาอยากให้ลื้อเลิกดื่มเหล้าบ้าง เอ้า พวกเราใครเห็นดีจะให้พวกเราเลิกดื่มบ้างวะ ?"

เสียงพวกที่นั่งอยู่จำนวนครึ่งตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า "ไม่ยอมให้เลิกโว้ย" เพื่อนคนนั้นพูดต่อไปว่า "เห็นไหม ไม่มีใครยอมให้ลื้อเลิก

ลื้อจะทิ้งเพื่อนไปได้อย่างไงวะ ถ้าลื้อเลิก รัฐบาลก็ขาดภาษีรายได้ซีวะ ช่วยอุดหนุนรัฐบาลหน่อยซิโว้ย"

ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะตอบว่าอย่างไร มันเป็นความผิดของข้าพเจ้าเองที่มาพูดผิดเวลา คือพูดในขณะที่พวกเพื่อน ๆ กำลังตกอยู่ในอำนาจน้ำเมา หันไปดูเพื่อนอีกสามสี่คนซึ่งยังมีอยู่บ้าง เขาก็ได้แต่แสดงความเห็นอกเห็นใจออกมาทางสายตาเท่านั้น แต่จะมีประโยชน์อะไร ในเมื่อไม่ช้าเขาก็จะเมาแล้ว พวกแรกเมื่อกล่าวเช่นนั้นแล้วก็ช่วยกันผสมเหล้าโซดายื่นส่งให้ข้าพเจ้าถึงปาก ข้าพเจ้าพยายามขอตัวคิดว่าถ้าเผื่อไม่มีใครเห็นใจ เห็นชอบกับความคิดหรือเห็นอกเห็นใจที่จะให้ข้าพเจ้าเลิกดื่ม ก็คิดว่าจะปลีกตัวออกไปจากโต๊ะเฉย ๆ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่เด็ดขาดไม่ควรทำและมันออกจะรุนแรงเกินไป จนทำให้เพื่อน ๆ โกรธหาว่าอวดดีก็ตาม แต่เมื่อหวลคิดว่าเราเคยดื่มกันมาเป็นปี ๆ ไม่ว่าวันเสาร์หรืออาทิตย์มักจะพบพวกเราเสมอที่ ช่วนหลี บาร์ไก่ขาว สยามโฮเต็ล ความสัมพันธ์ถึงขั้นนี้เป็นการลำบากที่จะยืนกรานปฏิเสธ และทำสิ่งที่กระเทือนใจเพื่อน ควรจะหาทางออกอย่างบัวไม่ให้ช้ำน้ำไม่ให้ขุ่นดีกว่า แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ต้องหาทางออกนานนัก พอดีเพื่อนคนหนึ่งคงจะเห็นใจข้าพเจ้าจึงพูดขึ้นเป็นกลาง ๆ ว่า

"นี่ขอให้อั๊วพูดหน่อยนะ แล้วก็ขอให้พูดจบเสียก่อนอย่าเพิ่งขัด อั๊วจะพยายามพูดให้ยุติธรรมที่สุด ฟังนะ ไอ้การที่เพื่อนเราจะเลิกดื่มเหล้ามันก็เป็นความดีอย่างหนึ่งของมัน ถ้าเราจะขัดขวางไม่ยอมให้มันเลิก

มันก็จะเป็นการเห็นแก่ตัวจนเกินไป การดื่มเหล้ามันเป็นความชั่วจริง ๆ เรารู้ แต่เราก็ชอบ มันอยากเป็นคนดี เราก็ควรจะส่งเสริม ใครอยากเลิกก็เลิกไป ใครอยากดื่มก็ดื่มไป แต่ว่าจู่ ๆ จะมาบอกเลิกกระทันหันอย่างนี้ เพื่อนฝูงก็จะเสียน้ำใจกัน ไหน ๆ ก็จะเลิกดื่มแล้วขอให้ฉลองกันเป็นครั้งสุดท้ายสักวันหนึ่ง พวกเราเห็นเป็นอย่างไร ?" แล้วเพื่อนผู้นั้นก็หันมาพูดกับข้าพเจ้าว่า

"ลื้ออย่าเพิ่งหนีเพื่อนฝูงไปเร็วนักซิ" แล้วก็หันไปพูดกับเพื่อนๆ อีกว่า "ที่อั๊วพูดมานี่ใครเห็นดีด้วยบ้าง ?" ทุกคนในโต๊ะเห็นพ้องต้องกันหมด ข้าพเจ้าเองก็ไม่รู้จะรับหรือปฏิเสธดี ถ้าปฏิเสธก็ดูจะเป็นการเล่นตัวเกินไป เพียงครั้งเดียวเท่านั้นคือครั้งนี้และเป็นครั้งสุดท้าย จึงตกลงตามใจเพื่อนฝูงแต่ขอเปลี่ยนเป็นเบียร์แทน เพราะคิดว่าถ้าระวังตัวคงทำให้เมาน้อยกว่าเหล้าหน่อย เพื่อนคนนั้นก็เรียกคนรับใช้เข้ามากระซิบสั่งอะไรสองสามคำ สักครู่คนรับใช้ก็เอาเบียร์มาให้ข้าพเจ้าแก้วหนึ่ง เพื่อนๆ คะยั้นคะยอให้ดื่ม ข้าพเจ้าจึงดื่มพอแก้วเบียร์จรดริมฝีปากขนลุกซู่ขึ้นมาทันที เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าทำลายความตั้งใจเดิมนั่นเอง เบียร์แก้วนั้นรู้สึกว่าจะฉุนแรงกว่าธรรมดาจึงชักสงสัย แต่ก็ไม่ได้ถามและตั้งใจจะดื่มเพียงแก้วเดียวเท่านั้น แต่เพื่อน ๆ ก็ไม่ยอมบอกว่าวันนี้เป็นวันสุดท้าย ต่อไปก็จะไม่ได้ร่วมวงดื่มกันอีกแล้วต้องเอาให้เต็มที่หน่อย จากนั้นก็ช่วยกันผสมวิสกี้กับโซดามาให้ ข้าพเจ้าร้องขอเพียงเบียร์ เพื่อนจึงหัวเราะและบอกว่าแก้วแรกที่ข้าพเจ้าดื่มคือเหล้าผสมเบียร์ เพราะเขากระซิบบอกให้คนใช้เอา

เหล้าเติมลงไปในเบียร์ มิน่าเล่าข้าพเจ้าจึงสงสัยตั้งแต่ต้นว่ามันผิดกว่าเบียร์ธรรมดา และยิ่งเมามากกว่าเหล้าผสมโซดา ข้าพเจ้าเลยตกกระไดพลอยโจน ไหน ๆ ก็เสียรู้แล้วเลยฉลองเป็นครั้งสุดท้ายเลยดื่มกันใหญ่ ในคืนนั้นข้าพเจ้าเมามากจนครองสติไม่อยู่ เพราะเมื่อออกจากบ้านงานแล้วเพื่อน ๆ ยังจับตัวพาตระเวนด้วยรถยนต์ไปตามบ้านเพื่อน พอไปถึงบ้านเพื่อนคนหนึ่ง จำได้ราง ๆ ว่าเขาเข้าไปปลุกภรรยาให้ลุกขึ้นมาหากับแกล้ม แล้วก็ค้นเหล้าที่เก็บไว้ มาเปิดบาร์ดื่มฉลอง ข้าพเจ้ากันอย่างสนุกสนาน จากนั้นก็เปะปะกลับบ้านกันทีละคนสองคนรวมทั้งข้าพเจ้า เราตะโกนร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานในกลางดึกตามประสาคนขี้เมา ขณะนั้นก็มีเสียงเคาะประตูบ้านแม่บ้านของเพื่อน ไปเปิดประตูก็พบหญิงผู้หนึ่งเข้ามาในบ้านหน้าตาตื่นและขอร้องว่า

"คุณคะ ดิฉันต้องขอโทษด้วยที่เข้ามาขัดความสำราญของพวกคุณขอความกรุณาเถิดค่ะ บุตรของดิฉันแกป่วยนอนไม่ค่อยหลับ ยิ่งได้ยินเสียงเพลงของพวกคุณแกยิ่งสะดุ้งผวาร้องกวนใหญ่ นี่ก็เกือบตีสามแล้วโปรดเห็นแก่ดิฉันเถิดค่ะ ขอโทษด้วยนะคะ"

ภรรยาของเพื่อนซึ่งเป็นเจ้าของบ้านก็รับรองว่าจะกำชับไม่ให้ทำเสียงดังให้เด็กตกใจอีก พร้อมทั้งกล่าวคำขอโทษที่ทำเสียงรบกวน ต่อจากนั้นข้าพเจ้าก็จำไม่ได้ว่ากลับบ้านเวลาใด และกลับมาได้อย่างไร รู้แต่ว่าดื่มเข้าไปมากโดยอาหารเย็นไม่ได้ตกถึงท้องเลย จะมีก็เพียงกับแกล้มเล็กน้อยเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่เจ้าภาพได้จัดโต๊ะจีนเลี้ยงเป็นงานใหญ่

พออย่ำรุ่งค่อยสร่างเมา รู้สึกเป็นไข้เมื่อยไปหมดทั้งตัว อ่อนเพลีย ไม่มีแรงจนแทบกระดิกตัวไม่ไหว ปวดเมื่อยตามตัวเป็นกำลัง บิดาของข้าพเจ้าจึงไปตามหมอนวดที่มีชื่อเสียงมานวดให้ในเช้าวันนั้น เป็นครั้งแรกในชีวิตที่ข้าพเจ้ารู้จักการนวด เพราะตามปกติถ้ามีใครมานวดแขนขาข้าพเจ้ารู้สึกจั๊กกระจี้จนทนไม่ได้ แต่ขณะนี้มันเมื่อยมากจนไม่รู้สึกจั๊กกระจี้เลย การนวดไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าดีขึ้น หมอนวดเห็นเช่นนั้นจึงบอกว่า

"ถ้าลุงนวดไม่หายละก็อย่านอนใจ รีบไปหาหมอรักษาเสียโดยเร็ว"

เมื่อได้ยินเช่นนั้น ความอ่อนเพลียที่เป็นอยู่แล้วก็มากขึ้นอีก กำลังก็พลอยถอยลง คืนนั้นข้าพเจ้านอนไม่หลับตลอดคืน รุ่งเช้ามารดาข้าพเจ้าเห็นอาการทรุดลงจึงไปตามแพทย์แผนโบราณมารักษา ผ่านมาสองสามวันแต่อาการก็ยิ่งทรุดหนักลงอีก มีทั้งอาการหายใจถี่หอบ หัวใจเต้นเร็วจนเห็นได้ชัด ซ้ำยังหลับไม่ได้เลยตลอดวันตลอดคืน ถึงกับปัสสาวะออกมาเป็นเลือดสด ๆ ข้าพเจ้าจึงขอร้องให้เพื่อนที่มาเยี่ยมไปรับนายแพทย์ประวัติ ฯ ซึ่งขณะนั้นเป็นแพทย์ประจำอยู่ที่โรงพยาบาลกลาง และเป็นเพื่อนที่ข้าพเจ้านับถือผู้หนึ่ง นายแพทย์ประวัติ ฯ เมื่อทราบว่าข้าพเจ้าป่วยมากก็รีบมาดูอาการทันที หลังจากตรวจอาการแล้วรีบฉีดยาและให้ไว้รับประทาน หมอมีสีหน้าวิตกและแสดงทีท่าว่าหนักใจมากรีบกลับไปมอบเวรที่โรงพยาบาล ในไม่ช้าก็กลับมาอีกเพื่อดูอาการไข้ตลอดคืน ข้าพเจ้าเห็นใจหมอมาก เพราะงานทางโรงพยาบาลก็ล้นอยู่แล้ว ยังอุตส่าห์อดหลับอดนอนมาเฝ้าไข้ตลอดรุ่ง คืนนั้นข้าพเจ้าหอบมากจนไม่สามารถนอนราบตามธรรมดาได้

ต้องเอาหมอนหนุนหลังให้สูงขึ้น มิฉะนั้น จะรู้สึกแน่นหน้าอกจนหายใจไม่ออก หมอฉีดยาให้หลายเข็มแต่ก็สงบไปได้เป็นพัก ๆ เท่านั้น บัดนี้ข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่าอาการหนัก เพราะรู้สึกภายในร่างกายมีเสียงกระเทือนมาก และไม่เป็นจังหวะคล้ายว่าส่วนใดส่วนหนึ่งจะพังออกมา คิดว่าก่อนที่ร่างกายจะแตกดับลงไปก็ขอทำจิตใจให้เข้มแข็งอยู่ในความสงบ ตัดความกลัวตัดความ กังวล และตัด ความห่วงใยเสีย ทั้งสิ้น คิดว่า ความตาย เป็นของธรรมดาของโลก ความกลัว ความกังวลห่วงใยเป็นทุกข์ที่ทรมานใจไม่สงบ ความตายนั้นไม่มีใครหนีพ้น แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นยอดบุรุษของโลกก็ต้องเสด็จดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพาน เราซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาหรือจะหนีความตายพ้น ผิดกันก็แต่ใครจะตายเร็วตายช้าเท่านั้น แต่ลงท้ายก็ต้องตายด้วยกันทุกคน เมื่อคิดได้เช่นนั้นพยายามทำจิตใจให้สงบ โดยไม่มีความกังวลห่วงใยสังขารที่กำลังทรมานรอเวลาจะถึงที่สุด ไม่ช้าก็รู้สึกว่าจิตใจกับร่างกายได้แยกออกเป็นคนละส่วน แม้สังขารกำลังไข้หนักจะแตกดับแต่จิตใจนั้นปกติมิได้พลอยป่วยไปด้วย ฉะนั้นความรู้สึกยังคงจำทุกสิ่งทุกอย่างได้ เพราะจิตใจอยู่เหนือความเจ็บป่วย

เช้าวันรุ่งขึ้น หมอลากลับ เพราะจะต้องไปอยู่เวรที่โรงพยาบาลกลาง ซึ่งเวลานั้นเรือนคนไข้ของโรงพยาบาลยังเป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวใต้ถุนนั้นสูงโปร่งปลูกเป็นแถวสี่ด้านล้อมรอบสนามหญ้า คนไข้ส่วนมากเป็นพวกอนาถา ส่งมาจากต่างจังหวัดที่เกี่ยวกับถูกยิง แทง และต้องได้รับการผ่าตัด หมอมีงานมากจนข้าพเจ้าเกรงใจที่จะรบกวนมากกว่านี้ เพื่อน

ผู้หนึ่งจึงแนะนำว่าควรไปเชิญนายแพทย์ พันตรี หลวง ประกิตเวชศักดิ์ (ขณะนี้เป็นพันเอก) โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ข้าพเจ้าก็เห็นด้วย เพราะคุณหลวงผู้นี้เป็นอีกผู้หนึ่งที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือ เมื่อเพื่อนคนนั้นไปเชิญท่านมาโดยบอกว่าข้าพเจ้าป่วย ท่านรีบขับรถส่วนตัวของท่านมาทันที เมื่อได้ลงมือตรวจอาการอย่างละเอียดแล้วท่านมีท่าทางตกใจ บอกให้เอาส่งโรงพยาบาลโดยเร็วที่สุด เพราะ จำเป็น ต้อง อยู่ ใกล้ หมอ ท่าน บอก ให้ข้าพเจ้านอนนิ่ง ๆ อย่าพยายามพลิกตัวหรือกระดุกกระดิก เพื่อนอีกผู้หนึ่งซึ่งอยู่ในที่นั้นด้วยมีร่างกายล่ำสันแข็งแรง จึงอาสาว่าเขาจะเป็นผู้อุ้มตัวข้าพเจ้าขึ้นรถเอง

คุณหลวงรีบร้องบอกว่า "ไม่ได้ ไม่ได้ ห้ามอุ้ม ห้ามเคลื่อนที่ อันตรายมาก" ท่านบอกว่าท่านจะรีบส่งรถพยาบาลพร้อมด้วยเปลมารับ และให้พนักงานพยาบาลจัดการเองแล้วท่านก็รีบกลับโรงพยาบาลทันที

เวลานั้น ข้าพเจ้ารู้สึกว่าทาง บ้านโกลาหล กัน ที่สุด ใน การที่ข้าพเจ้าจะต้องไปอยู่ โรงพยาบาล เพราะเป็นครั้งแรกที่คนในครอบครัวไปรักษาในโรงพยาบาล แม่ ได้เข้ามาลูบหน้าลูบผมข้าพเจ้าอย่างปลอบโยน แล้วก็แอบหัน ไปเช็ดน้ำตาโดยไม่ต้องการให้ข้าพเจ้าเห็นทุกคน ในที่นั้นซึ่งได้ทราบข่าวแล้วมีสีหน้าเศร้าไปตาม ๆ กัน บิดาของข้าพเจ้าหลบเข้าไปในห้องและอยู่คนเดียวเงียบ ๆ เพื่อ ระงับใจ เห็น จะ เป็น เพราะ ว่าข้าพเจ้าเป็นลูกชายคนเดียวของพ่อแม่นี่เองจึงทำให้ท่านรักและเป็นห่วงมาก และจะต้องห่างจากบ้านไปอยู่โรงพยาบาล

ในไม่ช้ารถพยาบาลก็มาถึง บุรุษพยาบาลได้นำเปลลงจากรถขึ้นไปถึงห้องข้าพเจ้าชั้นบน เขาช่วยกันค่อย ๆ เคลื่อนร่างของข้าพเจ้าจากที่นอนบนเตียงอย่างระมัดระวังลงสู่เปลโดยละมุนละม่อม ตามวิธีการของเขา แล้วหามข้าพเจ้าลงมาจากบ้านขึ้นมาใส่รถ ไม่ช้ารถก็มาถึงโรงพยาบาล ติดตามมาด้วยญาติพี่น้อง เมื่อจัดการลงชื่อตามระเบียบแล้ว เขาเอาเปลใส่รถเข็นผ่านห้องและตึกต่าง ๆ จนในที่สุดก็มาหยุดในชั้นบนของตึกวชิราวุธ ด้วยความกรุณาของคุณหลวงประกิต ฯ ท่านได้สั่งเตรียมห้องชั้น ๑ อยู่ชั้นบนของตึกไว้เรียบร้อยแล้ว ห้องนั้นเป็นห้องใหญ่มีเตียงคนไข้อยู่เตียงเดียว เมื่อเคลื่อนข้าพเจ้าลงบนเตียงแล้ว นางพยาบาลซึ่งคอยท่าอยู่ก่อนจัดแจงฉีดยาและให้น้ำเกลือทันที คุณหลวงยังได้สั่งให้ระมัดระวังเอาใจใส่ข้าพเจ้าให้นอนนิ่ง ๆ ในตอนบ่ายวันนั้น บรรดาญาติมิตรที่รู้ข่าวต่างพากันไปเยี่ยมมากมาย

นางพยาบาลได้เขียนป้ายไว้ว่า "ห้ามผู้มาเยี่ยมทำเสียงรบกวนคนไข้" ฉะนั้นในห้องนั้นแม้จะมีผู้คนมากหน้าหลายตา แต่ก็เงียบคล้ายไม่มีคนอยู่ เพราะได้แต่นั่งมองดู บางคนเช็ดน้ำตาเห็นจะเป็นเพราะสงสารข้าพเจ้า

ในวันนั้นเองแม่ได้ให้คนไปบอกนายพลบ ซึ่งบ้านอยู่ในสวนตำบลวัดดอกไม้ คลองภูมิ (ขณะนี้เป็นนายแพทย์แผนโบราณและยังอยู่ที่เดิม) นายพลบเป็นคนที่ข้าพเจ้าคุ้นเคยรักใคร่นับถือ และเรียกว่าพี่ เมื่อพี่พลบได้ทราบข่าวก็รีบมาอยู่เฝ้าไข้ด้วยความห่วงใยและอย่างเต็มใจ

เป็นอันว่าคืนนั้นข้าพเจ้ามีพี่พลบอยู่ดูแลนอนเป็นเพื่อน ทางโรงพยาบาลได้จัดสำหรับผู้อยู่เฝ้าไข้ไว้ต่างหากทั้ง ๓ เวลา นอกจากนั้นก็มีเตียงผ้าใบ มุ้ง ผ้าห่ม หมอนให้ด้วย การป่วยเพียงไม่กี่วัน ทำให้ร่างกายข้าพเจ้าทรุดลงอย่างรวดเร็วจนแทบจะเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก ข้าพเจ้ายังรู้สึกอ่อนเพลียจนแทบจะกระดิกตัวไม่ไหว แม้แต่แมลงวันบินจากกองขยะที่กำลังถมสวนลุมพินีมาเกาะที่หน้า ก็ไม่มีแรงจะยกมือขึ้นปัด พี่พลบต้องคอยช่วยปัดอยู่ใกล้ ๆ แต่ตลอดเวลาข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่าจิตใจเข้มแข็งไม่หวาดกลัว มีสติดีจะอยู่หรือตายก็รู้สึกเฉย ๆ อยู่เสมอ แม้แต่นางพยาบาลพูดอะไรกับคนเฝ้าไข้หรือใครพูดกันก็รู้ จากคำพูดของนางพยาบาลที่คุยกับพี่พลบ ข้าพเจ้าได้ทราบว่าวันนั้นได้มีคนไข้อาการหนักมาอีกรายหนึ่ง คือ เรืออากาศโท..... จับคำพูดพอได้ความว่า ถูกไฟลวกขณะปฏิบัติการบินอยู่กลางอากาศ ข้าพเจ้าได้ยินเสียงร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวดดังมาจากฟากตึกด้านตรงข้ามอันเป็นห้องของนายทหารอากาศผู้นี้ แม้ข้าพเจ้าเองจะป่วยแต่ก็ยังอดสงสารและเห็นใจไม่ได้ คืนนั้นนอกจากจะมีพี่พลบอยู่เป็นเพื่อนแล้ว ยังมีนางพยาบาลคอยฉีดยาและให้ยาเป็นระยะ ๆ นอกจากข้าพเจ้าหลับ ข้าพเจ้าหลับ ๆ ตื่น ๆ พี่พลบคอยเอาใจใส่ดูแลตลอดเวลา คืนวันนั้นข้าพเจ้านอนหลับนิ่งไปแกก็เอาสำลีมารอที่จมูก และจับชีพจร แกรู้ว่าชีพจรเต้นอ่อนเต็มที ตกใจรีบไปตามนางพยาบาล ๆ ก็ไปตามนายแพทย์เวรมา ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้ารู้สึกตัวไม่ได้เป็นอะไรมาก นายแพทย์เวรเอารายงานประจำมาดูแล้วรีบสั่งให้ฉีดยาทันที

รุ่งเช้าคุณหลวงประกิตฯ มาตรวจอาการแต่เช้าหลังจากได้ดูรายงานการวัดปรอท จับชีพจรและการถ่ายอะไรต่ออะไรแล้วบอกว่า เมื่อคืนที่ผ่านไปไข้ยังสูงชีพจรอ่อนลงมาก อาการไม่ดีขึ้นเลย ท่านมีสีหน้ากังวลและหนักใจไม่น้อย ท่านได้สั่งเพิ่มยาและให้อาหารทางก้น เพราะข้าพเจ้าทานอะไรไม่ได้เลยนอกจากน้ำ วันนั้นเห็นจะเป็นวันอาทิตย์ตกตอนสายผู้มาเยี่ยมทยอยกันเข้ามา มีทั้งแม่และเพื่อนของแม่พร้อมทั้งญาติมิตรสหายเพื่อนบางคนอยู่ต่างจังหวัดแต่พอทราบว่า ข้าพเจ้าป่วยก็รีบมาเยี่ยม ทุกคนนั่งอยู่ด้วยอาการสงบไม่มีเสียงสนทนากัน นอกจากจะแอบซุบซิบถามกันค่อยๆ หลังจากที่ได้เห็นป้ายที่นางพยาบาลติดไว้หน้าห้อง แม้จะมาอยู่โรงพยาบาลแล้ว อาการของข้าพเจ้าก็ยังไม่ดีขึ้น หมอสั่งให้นอนนิ่งๆ ให้พยายามอย่าพูดอย่าออกเสียง กระนั้นข้าพเจ้ายังมองเห็นว่าใบหน้าของทุกคนเศร้า และแสดงความวิตก ข้าพเจ้ามาทราบภายหลังว่าวันนั้นนางพยาบาลได้แอบเรียกแม่ออกไปนอกห้องแล้วกระซิบว่า

"คนไข้อาการหนักมาก มีหวังน้อย มาบอกให้คุณป้าทราบล่วงหน้า ถ้าเกิดอะไรขึ้นคุณป้าจะได้ไม่เสียใจมาก" แล้วนางพยาบาลนั้นก็รีบจากไป เธอคงไม่อยากเห็นสภาพอันน่าสลดในห้อง

แม่ได้กระซิบให้ผู้ที่นั่งอยู่ในห้องทราบทั่วๆ กัน แล้วท่านเองก็นั่งเช็ดน้ำตา อยู่ๆ มีเพื่อนและญาติหลายคนที่สงสารข้าพเจ้าถึงกับหลั่งน้ำตาออกมา ข้าพเจ้ายังจำได้แม่นยำ คุณป้าเล็ก วิสุทธิพงศ์ ได้ลุกขึ้นมากระซิบที่หูข้าพเจ้าด้วยน้ำตาคลอว่า

"นึกถึงพระอรหันต์ไว้นะพ่อคุณของบ๋า นึกถึงบุญกุศลที่เราเคยสร้างสมไว้นะลูกนะ" เสียงของท่านสั่นเครือเพราะสะอื้นอยู่ในอก ข้าพเจ้าพยักหน้ารับนึกในใจว่าพระอรหันต์ไม่เคยนึกมาก่อนเลย เสียงแม่ร้องไห้สะอื้นค่อย ๆ พอได้ยินเสียงว่า

"โถ ตั้งแต่เกิดมาเป็นแม่เป็นลูกไม่เคยทำให้พ่อแม่เจ็บช้ำน้ำใจหรือทำให้พ่อแม่น้ำตาตก เหมือนลูกคนอื่นบางคนเลย ยังไม่ทันไรก็จะจากไปแล้ว" พูดแล้วก็ร้องไห้สะอึกสะอื้น ข้าพเจ้าได้ยินคุณบ๋านางนรากรอนุรักษ์ (แตงกวย) กระซิบกับแม่ว่า

"แกคงไม่อายุสั้นอย่างนั้นหรอกน่ะ แม่บุญทำใจดี ๆ ไว้เถิด บางทีบุญกุศลคงช่วยให้หายก็ได้ อย่าเพิ่งตีตนไปก่อนเลย"

แต่กระแสเสียงของคุณบ๋าก็ปนสะอื้นไปด้วย ข้าพเจ้าทราบภายหลังว่า คุณบ๋าแตงกวยจับยามดูก่อนจะออกจากบ้าน ยามบอกว่ายังไม่ถึงที่สิ้นอายุ ครั้นมาเห็นสภาพของข้าพเจ้าเหมือนกำลังจะหมดลมอยู่แล้วก็ใจหาย ยามของท่านไม่เคยผิดพลาดมาก่อน ท่านบอกว่าถ้ายามของท่านพลาดคราวนี้ท่านจะไม่ดูต่อไป เพื่อนของแม่ทุกคนรักใคร่เอ็นดูข้าพเจ้าอย่างลูกหลานและหวังดีโดยแท้จริง

บัดนี้ข้าพเจ้ารู้ตัวดีว่า มรณภัยกำลังใกล้เข้ามาแต่ใจนั้นสงบอย่างเดิมมิได้เปลี่ยนแปลงหวาดหวั่น ตอนบ่ายมีมิตรสหายมาเยี่ยมมากมายจนทำให้ห้องอันกว้างขวางนั้นแคบลงถนัดตาล้นออกมานอกห้อง เพราะทุกคนได้ทราบข่าวว่าข้าพเจ้าป่วยหนักคิดว่าคงไม่มีทางรอดแน่ จึงหวัง

จะมาเห็นหน้าข้าพเจ้าเป็นครั้งสุดท้าย ในเวลาที่มีคนมาเยี่ยมมากมายในห้อง ความรู้สึกของข้าพเจ้าว่า มีพระองค์หนึ่งมาเยี่ยมขณะที่ข้าพเจ้ามองไปทางปลายเตียง เห็นพระครองผ้าเหลืองผ่านแวบขึ้นมาทางหัวเตียง แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นองค์ท่านถนัดนัก ข้าพเจ้าจึงถามแม่ว่า

"พระที่วัดไหนท่านมาเยี่ยม ท่านเดินผ่านไปทางหัวเตียง"

ทุกคนที่อยู่ในห้องได้ยินข้าพเจ้าถาม ต่างมองดูตากันเลิกลั่ก เพราะไม่มีใครเห็นพระที่ไหนมา ไม่มีแม้แต่ใครที่ใส่เสื้อเหลือง ไม่มีใครตอบคำถามของข้าพเจ้า คงนึกว่าข้าพเจ้าเพ้อด้วยพิษไข้สูง แต่ข้าพเจ้ารู้ตัวดีว่า ไม่ได้เพ้อ ไม่ได้ฝัน สติข้าพเจ้ายังดี จิตใจก็เป็นปกติ ข้าพเจ้าเห็นพระห่มจีวรเดินผ่านไปทางหัวเตียงจริง ๆ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ใจและประทับใจข้าพเจ้าอย่างไม่มีวันเลือน เพราะต่อมาภายหลังข้าพเจ้าจึงได้ทราบว่า แม่รู้ว่าการป่วยของข้าพเจ้าคราวนี้หมดหวังหาย จึงได้หาธูป ๓ ดอกแอบไปจุดทางมุมห้อง ระลึกถึงหลวงพ่อองค์หนึ่งที่อยู่ทางแปดริ้ว ซึ่งแม่เคยเคารพนับถือมานานแล้ว ว่าท่านศักดิ์สิทธิ์ขอให้ท่านช่วยการป่วยไข้ของข้าพเจ้าครั้งนี้ให้หายเป็นปกติ เมื่อหายแล้วก็บนตัวข้าพเจ้าบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ เห็นจะเป็นอำนาจของหลวงพ่อ ข้าพเจ้าจึงได้เห็นผ้าเหลืองดังที่ข้าพเจ้าได้เรียนมาแล้ว

ค่ำวันนั้น คุณหลุย ครูวิเชียร เป็นหัวหน้าตึกนางพยาบาลอีกตึกหนึ่ง ซึ่งเคยรู้จักกับข้าพเจ้ามาตั้งแต่เด็ก ได้ทราบข่าวป่วยก็มาเยี่ยม และเมื่อมีเวลาว่างก็มาถามข่าวอาการป่วยอยู่เสมอ ข้าพเจ้าอดที่จะขอบคุณ

น้ำใจอันงามของเธอมิได้ คืนนั้นข้าพเจ้าทราบว่ามีบุรุษพยาบาลอยู่เวรเพิ่มขึ้นมากกว่าปกติ เพราะมีคนไข้อาการหนัก ข้าพเจ้าหลับ ๆ ตื่น ๆ เกือบตลอดคืน และแล้วเหตุการณ์แปลกประหลาดก็เกิดขึ้นกับข้าพเจ้าเวลานั้นประมาณ ๕ นาฬิกาของวันใหม่ ข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่าลุกขึ้นนั่งได้ทั้ง ๆ ที่ตามปกติแม้แต่ยกมือขึ้นก็ไม่ไหว แขนขาก็ไม่มีกำลังที่จะยกขึ้นได้แต่ขณะนี้ข้าพเจ้าลุกขึ้นได้โดยไม่รู้สึกเจ็บปวดอะไรเลย และมีกำลังแข็งแรงราวกับว่าไม่เคยเจ็บป่วยมาก่อน ข้าพเจ้าค่อย ๆ แหวกมุ้งซึ่งนางพยาบาลเหน็บไว้อย่างเรียบร้อยแล้ว เคลื่อนตัวมานั่งห้อยเท้าแต่เท้าไม่ถึงพื้นเพราะเตียงสูง และไขไว้เป็นครึ่งนั่งครึ่งนอน ข้าพเจ้าจึงใช้มือยันที่นอนแล้วพยุงตัวโดดลงจากเตียง ไฟในห้องยังสว่างไสวเพราะเปิดไว้ไม่ยอมปิด จึงเห็นทุกสิ่งทุกอย่างภายในห้องได้อย่างชัดเจน รู้สึกตัวเบาเท้าเพียงแตะพื้นไว้เฉย ๆ ราวกับว่าตัวเองเป็นลูกโป่งที่เป่าจากฟองสบู่ ข้าพเจ้าค่อย ๆ เดินออกไปจากห้อง แต่ก่อนจะออกไป ข้าพเจ้าหันมาดูภายในห้องอีกครั้งหนึ่ง เมื่อมองไปในมุ้งของพี่พลบก็เห็นแกลุกขึ้นนั่งตาจ้องไปในมุ้งที่ข้าพเจ้านอน ครั้นแล้วแกก็เปิดมุ้งออกมาลุกขึ้นเดินตรงไปเปิดมุ้งเข้าไปดูเตียงที่ข้าพเจ้านอน คงจะเอาสำลีไปรอที่จมูก หรือไม่ก็จับชีพจรตามที่แกเคยทำมาแล้ว ข้าพเจ้านึกขันอยากจะทำให้พี่พลบประหลาดใจที่แกเปิดมุ้งแล้วไม่พบ ข้าพเจ้าจึงรีบเดินออกจากห้องไปทันที เมื่อออกไปถึงประตูห้องข้าพเจ้าจึงพบคนจำนวนมากออกันอยู่หน้าห้อง สังเกตดูรู้สึกว่าเป็นชาติต่าง ๆ เพราะเครื่องแต่งกายและหน้าตาผิดแปลกต่างกันไป ทุก

คนถือขวดยาอยู่ในมือต่างก็ยื่นขวดยาให้ข้าพเจ้า ทั้งอวดสรรพคุณกันอย่างเซ็งแซ่ ชักชวนให้ดื่ม ข้าพเจ้าก้มตัวแสดงความขอบใจโดยมิได้แตะต้องของผู้ใดเลย แต่พวกนี้ก็ไม่ยอมหลีกทางให้ผ่าน คงรุมล้อมรอบตัวอยู่เช่นนั้นให้รับขวดยาของผู้ใดผู้หนึ่งก่อน ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังคิดหาทางออกว่าจะทำอย่างไรดี เพราะพวกนั้นมาจุกช่อง ถ้าไม่ยอมรับขวดยาของใครคนหนึ่งคงไม่ยอมให้ออกไปจากห้องแน่ ก็พอดีเห็นพวกที่ล้อมรอบตัวข้าพเจ้าแยกออกไปคนละทาง เหมือนมีคน มาไล่ครู่เดียวก็หายไปหมด ข้าพเจ้าจึงเดินออกมาได้โดยไม่มีใครรบกวน แต่แล้วข้าพเจ้าก็เห็นชายสี่คนยืนเรียงอยู่หน้าประตูแทน ชายทั้งสี่นี้รูปร่างล่ำสันใหญ่กว่าคนธรรมดา ผมหยิก ผิวเนื้อเป็นสีทองแดงค่อนข้างคล้ำ นุ่งผ้าแดงไม่สวมเสื้อ ทั้งสี่ยืนนิ่งเหมือนรูปปั้น ไม่เอาใจใส่ว่าข้าพเจ้าจะเข้าหรือออกอย่างไร ที่ระเบียงก็เปิดไฟไว้พอสว่างมองเห็นนางพยาบาลเข้าเวรนั่งอยู่ที่โต๊ะกลาง ๒ คน อีกคนเป็นบุรุษพยาบาล กำลังก้มหน้าก้มตาเขียนอะไรอยู่ อีกคนหนึ่งกำลังนั่งอ่านหนังสือ อย่างเพลิดเพลิน จนไม่รู้ว่า ข้าพเจ้า ได้เดินออกมา จากห้องแล้ว ข้าพเจ้ายัง ได้ยินเสียงคนไข้ตามห้องร้องครางด้วยความเจ็บป่วยเป็นระยะ ๆ เสียงคนไข้ละเมอร้องโวยวาย เสียงไอ เสียงจามนาน ๆ ครั้ง เสียงเด็กที่เจ็บป่วยร้องหาแม่ ดังแว่ว ๆ มาจากตึกอื่น

ข้าพเจ้ากำลังคิดว่าออกจากห้องแล้วจะไปไหนดี แต่เมื่อมองไปริมระเบียงก็ต้องประหลาดใจ ข้าพเจ้าจำได้แม่นยำว่าเราเคยพบผู้ชายคนนี้มาแล้วในความฝันที่ลพบุรี ข้าพเจ้าจึงอุทานออกไปด้วยความดีใจ " ท่าน

ลุง" และเมื่อหันไปดูทางหน้าห้องชายสี่คนที่ยืนอยู่ได้หายไป ข้าพเจ้ารู้สึกตื่นเต้นจนพูดอะไรไม่ถูกที่ได้พบท่านลุงอีกครั้งหนึ่ง ท่านลุงยิ้มอย่างอ่อนโยน และชี้ทางให้กระโดดไปทางระเบียงแล้วเลี้ยวไปทางขวามือ ซึ่งข้าพเจ้าจำได้ว่า เวลานั้น ถนนแถวนั้น สองข้างทาง เต็มไปด้วยกอไผ่เป็นระยะจนสุดถนน การกระโดดลงไปจากระเบียงตึกชั้นบน ไปชั้นล่างนับว่าสูง พอใช้ แต่ คิดว่า คงไม่มี อันตราย เป็นแน่ เพราะ รู้สึกว่า ตัวเบาเวลากระโดด ลงไป คงเหมือน ขนนกที่ค่อย ๆ ลอยหล่นลงไปโดยไม่ชอกช้ำ และถ้าหากเป็นอันตรายแล้วท่านลุงคงจะไม่ให้กระโดดแน่ เพราะท่านลุงผู้ มีความกรุณาข้าพเจ้าเหมือนลูกหลาน คงไม่ต้องการ ให้ ได้รับอันตราย คิดแล้วก็ปีนขึ้นไปบนราวลูกกรงและกระโดดลงไปทันที แต่...แทนที่จะลอยล่องลงมาข้างล่าง ตามธรรมดา ของสูงย่อมตกลงยังที่ต่ำคือพื้นเบื้องล่าง กลับเหมือนว่ามีลมอะไรมาหอบเอาตัวข้าพเจ้าลอยละลิ่วออกมาจากตึกในท่าตัวตรงไปเบื้องหน้าในลักษณะนอนคว่ำ พุ่งไปคล้ายลูกศรออกไปจากแหล่งผ่านอากาศรอบตัวออกไปด้วยความเร็ว สังเกตดูระยะความสูงระหว่างตัวข้าพเจ้ากับพื้นดินก็สูงไม่เกินกว่าระดับยอดไม้มากนัก ความรู้สึกบอกตัวเองว่า มีอำนาจลึกลับอะไรสักอย่างหนึ่งมามีอิทธิพลอยู่เหนือตัวข้าพเจ้า เพราะตัวเองไม่มีความสามารถบังคับตัวเองให้ลอยต่ำหรือทำอะไรตามชอบได้ ข้าพเจ้าได้แต่ก้มมองดูเบื้องล่าง เห็นทิวไม้ข้างถนนซึ่งกำลังจะผ่านไปถึงเท่านั้น ส่วนข้าง ๆ ตัวก็เหลียวไปมาได้พอสมควร มองไปข้างล่างจากสิ่งที่ผ่านไป ๆ ปรากฏว่าบางตอนก็มีหมอกขาวจับอยู่

หนาบ้าง บางบ้าง สลับด้วยควันดำ ๆ คล้ายหมอกดำอยู่เป็นระยะ ๆ ไป บรรยากาศรอบตัวไม่สว่าง แต่ก็ไม่มืดพอจะเห็นสิ่งที่อยู่เบื้องล่างได้ชัดเจน ต่อจากกลุ่มหมอกไปก็เห็น สอง ข้าง เป็น ทางขาว คล้ายหิมะ เป็น ทางยาวไป ขณะนั้นข้าพเจ้าไม่รู้ว่าตัวเองอยู่ที่ไหน และกำลังจะไปไหน เพราะภูมิประเทศไม่เหมือนกับที่ข้าพเจ้าเคยรู้จักเคยพบเห็น เป็นถิ่นที่ออกจะแปลกประหลาด ผ่านมาสักครู่หนึ่ง เมื่อข้าพเจ้าก้มลงมองเบื้องล่างอีกครั้งหนึ่ง ก็เห็นร่างตะคุ่ม ๆ คล้ายคนเดินกันเป็นแถวยาวเหยียด พวกนั้นบ่ายหน้าไปทางเดียวกับข้าพเจ้า การเดินทางของพวกนี้เต็มไปด้วยความอิดโรยดูเชื่องช้าล้มลุกคลุกคลานคล้ายไม่มีกำลัง และจะหมดแรง ข้าพเจ้าพยายามเพ่งดูตลอดทางที่ผ่านไป ก็ไม่อาจทราบได้ว่าเป็นสัตว์อะไรเห็นแต่ตัวดำเป็นตอตะโก คล้ายกับว่าจับเอาคนชุบลงไปในบ่อน้ำมันดินแล้วก็ยกขึ้นมาปล่อยให้เดินไป เห็นแต่ส่วนใหญ่ เช่น หัว แขน ขา เป็นต้น ส่วนนิ้วมือ จมูก ปาก ตา ไม่เห็น เพราะดำไปหมดไม่รู้ว่าเป็นเพศไหนผู้หรือเมีย มองไปข้างหน้าพวกตัวดำ ๆ นี่ช่างมากมาย เดินกันเป็นแถวสุดสายตา และรู้สึกว่าตัวเองได้ลอยเร็วขึ้นและสูงขึ้น จนมองไม่เห็นอะไร เมื่อเงยหน้าขึ้นก็เห็นภูเขาใหญ่อยู่ตรงหน้าพอดี ไม่มีทางหลีกพ้นแน่แล้วตัวเองคล้ายรูปหุ่นความเคลื่อนไหวแล้วแต่อำนาจลึกลับ ไม่สามารถจะยับยั้งให้หยุดได้ ศีรษะจะต้องพุ่งเข้าชนภูเขามหึมานี้อย่างไม่ต้องสงสัย แล้วแต่บุญแต่กรรม ข้าพเจ้าคิดหลับตานิ่งรอวาระสุดท้ายที่กำลังจะมาถึง เหมือนวิ่งเอาหัวเข้าชนภูเขากำลังแรง หัวคงแหลกเป็นแน่ ในใจคิดว่าท่านลุงไม่ปล่อยให้

ข้าพเจ้าต้องรับกรรมเช่นนี้ ข้าพเจ้าหลับตาอยู่เป็นนานก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น จนกระทั่งได้ยินเสียงพูดว่า

"ลืมตาขึ้นเถิดหลานชาย"

ท่านลุงนั่นเอง ข้าพเจ้าคิด และเมื่อลืมตาขึ้นก็เห็นว่าท่านยืนยิ้มอยู่หน้าผานั้น และบัดนี้ข้าพเจ้าก็ได้มายืนคู่กับท่านลุง หน้าผานั้นยื่นออกมาราวกับว่ามีใครมาสร้างไว้ คล้าย ๆ กับที่ยืนรับการตรวจพลสวนสนาม บรรยากาศขณะนี้ก็ยังเหมือนเดิม ไม่มืดไม่สว่าง เบื้องหน้าไกลออกไปเป็นหมอกสีดำมากั้นไว้ครึ่งท้องฟ้า ท่านลุงหันมาถามว่า

"เป็นอย่างไรหลานชาย การเดินทางมานี่สะดวกไหม"

ข้าพเจ้าจึงตอบว่า "การเดินทางครั้งนี้ประหลาดมากไม่เคยได้พบเห็นมาก่อนเลย ผมรู้สึกว่ามันตื่นเต้นและโลดโผนดี"

ท่านลุงหัวเราะ "นี่เราอยู่คนละโลกกับมนุษย์แล้ว มันก็ย่อมแตกต่างกันไปไม่เหมือนธรรมดา" พูดแล้วท่านก็ยิ้ม พูดต่อไปว่า

"มีอะไรที่หลานชายสงสัยก็ถามลุงเถิด ลุงจะให้ความสว่างแก่หลานชายในทุกอย่างเท่าที่ลุงรู้"

บัดนี้เองข้าพเจ้าจึงได้สังเกตว่า คำโต้ตอบระหว่างท่านลุงกับข้าพเจ้า เราไม่ได้พูดกันด้วยปาก แต่เราพูดกันทางใจ ทุกสิ่งทุกอย่างเรารู้ และเข้าใจดีด้วยใจ มันเป็นเรื่องแปลกประหลาดมากในความรู้สึกของข้าพเจ้า คิดว่าการพูดทางใจนี้ คงจะกำจัดอุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ต้อง

กลัวว่าจะไม่ได้ยิน หรือเสียงดังค่อยไป แม้จะอยู่ในที่มีเสียงดังรบกวน ความแตกต่างทางภาษาก็คงหมดไป ไม่ว่าชาติใดภาษาใดคงจะเข้าใจกันดี ข้าพเจ้าจึงถามท่านลุงว่า

"ท่านลุงที่เคารพ ในระหว่างทางหลานได้เห็นตัวดำ ๆ เดินอย่างเชื่องช้า อิดโรยเป็นจำนวนมากมาย นั่นคืออะไร และกำลังจะไปไหนกัน? ท่านลุงยิ้มแล้วตอบทางใจว่า"

"นั่นคือวิญญาณบาปของผู้ที่มีใจชั่วหยาบช้า กำลังเดินทางไปใช้กรรมที่ตนเองสร้างไว้เมื่อยังมีชีวิตบนโลกมนุษย์ สีดำนั่นเป็นสีแห่งความทุกข์ เป็นเครื่องหมายแห่งความทรมาน ได้ห่อหุ้มวิญญาณเหล่านั้นไว้ พวกนี้บางคนเมื่อยังมีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์เป็นคนที่มีอำนาจวาสนา บางคนมีทรัพย์สินมหาศาล เพราะบุญเก่าที่เคยสร้างสมไว้ปางก่อน แต่กลับไม่คิดที่จะสร้างกุศลเพิ่มเติม กลับมีใจหยาบช้าสามานย์ไม่อิ่มในอำนาจวาสนา ไม่จุใจในทรัพย์สินที่ตนมีอยู่ มีแต่ความโลภ ไม่มีที่สิ้นสุด อาศัยอำนาจวาสนาและอำนาจเงินตราสร้างแต่ความชั่ว ทำความเดือดร้อนและเจ็บแค้นให้กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ขาดความกตัญญูต่อผู้มีคุณ ทำให้พ่อแม่น้ำตาตก ครั้นดวงจิตดับวิญญาณก็ไปสู่ทุคติภาพ เพื่อใช้กรรมชั่วที่ตนสร้างไว้ ผู้สร้างกรรมชั่วไม่ว่าจะเป็นไพร่ ผู้ดี มหาเศรษฐี ยาจกเข็ญใจ ต่างก็ร่วมกันไปใช้กรรมดังที่หลานชายได้เห็นมาแล้วทั้งนั้น" ข้าพเจ้าฟังด้วยความสนใจ และถามท่านลุงต่อไปว่า

"แล้วผู้ที่สร้างแต่กรรมดี และสร้างกุศลถือศีลโดยบริสุทธิ์ใจ และจิตดับแล้วท่านเหล่านี้ไปอยู่ที่ไหน" ท่านลุงยิ้ม

"อันผู้ที่สร้างกรรมดีมีจิตใจใฝ่กุศล แม้เมื่ออยู่ในโลกมนุษย์เขาเหล่านั้นจะมีความยากจนค่นแค้นเป็นกระยาจกเข็ญใจเพียงใด แต่เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์กตัญญูต่อผู้มีคุณ อยู่ในศีลธรรมอันดี ย่อมมีจิตใจละเอียดอ่อน เมื่อจิตจวนจะดับก็มีนิมิตทางดีให้รู้ว่า จะย้ายจากที่ต่ำไปอยู่ที่สูงซึ่งมีความสุขกว่าโลกมนุษย์นั้นมากมาย เมื่อจิตดับแล้ววิญญาณนั้นก็ขาวสะอาดจนโปร่งใส เราไม่สามารถจะมองเห็นได้ นอกจากเจ้าของวิญญาณจะต้องการปรากฏตนให้เห็นเท่านั้น วิญญาณของท่านเหล่านี้ จะล่องลอยทางอากาศ เข้าสู่สุคติภพ หรือดินแดนแห่งความสุขเช่นเดียวกัน วิญญาณเหล่านี้มีทั้งวิญญาณของผู้มีอำนาจวาสนา ขุนนาง เศรษฐี ยาจกเข็ญใจที่ได้สร้างกรรมดีแล้วย่อมไปสู่สุคติภพ อันเป็นดินแดนที่มีแต่สุขไม่มีทุกข์"

ข้าพเจ้าถามต่อไปว่า

"อากาศที่เห็นนี้ทำไมจึงแปลกประหลาด คือจะมืดก็ไม่มืด จะสว่างก็ไม่สว่าง ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ หลานเห็นมานานก็ไม่สว่างขึ้นและก็ไม่ค่ำลง ?"

ท่านลุงตอบว่า "ที่เรายืนอยู่นี่ เป็นภพกลางไม่สว่าง และไม่มืด อยู่ตรงกลางระหว่างสุคติภาพ ซึ่งเป็นภพที่มีแต่แสงสว่างไม่มีความมืด ควรเรียกว่า "**ภพขาว**" กับ ทุคติภพ ซึ่งมีแต่ความมืด ไม่มีแสงสว่าง ควรเรียกว่า "**ภพดำ**" สำหรับภพกลาง เป็นที่รวบรวมของวิญญาณทั้งดี

และชั่ว และทั้งไม่ดี และทั้งไม่ชั่ว เหมือนกับเอาความมืดของกลางคืนมาบวกกับแสงสว่างของกลางวัน หรือเอาย่ำรุ่งกับย่ำค่ำมาชนกัน จึงไม่เคลื่อนที่ ไม่สว่างและไม่มืดดังที่เห็นเช่นนี้ตลอดไปชั่วกัลป์ ความเป็นอยู่ของภาพกลางนี้คล้ายคลึงกับโลกมนุษย์ มีวิญญาณที่ยังมีความ โลภ โกรธ หลง ปะปนอยู่ วิญญาณเหล่านี้ยังไม่ถึงเวลาที่จะเข้าสู่ทั้งสุคติภพ และทุคติภพ ส่วนมากวิญญาณเหล่านี้จิตดับลงโดยไม่ทันรู้ตัว คือ จิตดับอย่างกระทันหันยังไม่ถึงกำหนดจิตดับ เมื่อจิตดับก็ไม่มีแสงดำเข้าหุ้มห่อ หรือโปร่งแสงลอยไปทางอากาศ พวกนี้มีโอกาสกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก บางวิญญาณจิตดับอย่างธรรมดา แต่ก็ยังวนเวียนในภพกลางเป็นพันปีก็มี บางวิญญาณก็เกิดอีกหลาย ๆ ครั้ง จนกว่าจะถึงเวลาที่ทำชั่วหรือทำความดีมากพอที่จะนำไปสู่ทุคติหรือสุคติภพ บางวิญญาณยังท่องเที่ยวไปในภพกลาง เพราะหาโอกาสมาเกิดเป็นทุคติ หรือสุคติภพ บางวิญญาณยังท่องเที่ยวไปในภพกลาง เพราะหาโอกาสมาเกิดเป็นมนุษย์ไม่ได้ แต่บางวิญญาณเมื่อจิตดับก็ไปเกิดใหม่ทันที บางครั้งวิญญบางดวงเกิดเพื่อแก้แค้นด้วยจิตที่ผูกเวรจองเวรก่อเวร หลานจงมองดูทางโน้น" พลางพูดท่านลุงก็ชี้มือ ให้ข้าพเจ้า มอง ไปยังเบื้องล่าง ข้าพเจ้ามองตามท่านลุงไปก็เห็นวิญญาณแห่งความทุกข์เหล่านั้นซึ่งก็คือตัวดำ ๆ ซึ่งข้าพเจ้าเห็นเมื่อผ่านมากำลังเดินผ่านหุบเขาเข้าสู่ดินแดนที่ดำมืด ท่านลุงบอกว่านั่นคือทางเข้าสู่ทุคติภพ ข้าพเจ้าเพ่งดู เมื่อพวกตัวดำเข้าไป จะถึงทางเข้าลับเหลี่ยมหุบผาไปสู่ความมืดต่างก็พากันกระโดดโลดเต้นโยนตัวขึ้นสูง ยกแขนยกขา

ราวกับว่ามันเหยียบเข้าไปกลางมดแดงหรือมดคันไฟแล้วก็กระโดดเช่นนั้น จนลับหายเข้าไปในช่องเขาเข้าสู่ดินแดนดำมืดน่าสะพึงกลัว พวกที่ตามมาข้างหลังก็แสดงกิริยาเช่นเดียวกันเมื่อถึงระยะที่ต้องเต้น

ข้าพเจ้าจึงหันมาถามท่านลุงว่า "เหตุใดพวกนี้ต้องแสดงกิริยาเช่นนั้น เมื่อเข้าไปใกล้หุบเขา"

ท่านลุงบอกว่า "วิญญาณเหล่านั้นเมื่อเข้าใกล้เขตทุคติภพ เป็นดินแดนเชื่อมต่อระหว่างภพกลางกับทุคติภพ พื้นที่บริเวณนั้นจะร้อนอย่างมนุษย์ธรรมดาไม่สามารถจะทนได้ จะถูกเผาไหม้เป็นผุยผงลงทันทีแต่วิญญาณเหล่านั้นล้วนแต่มีจิตหยาบช้าสร้างความชั่วไว้มากมาย จึงมีความอดทนเป็นพิเศษ เพื่อรับกรรมบาปทรมานใช้หนี้กรรมชั่วที่ตัวได้สร้างไว้ต่อไปจนกว่าจะสิ้นเวรกรรม บริเวณนั้นนอกจากจะร้อนอย่างแรงกล้าที่จะเผาทุกสิ่งเป็นผงไปได้แล้ว ยังมีกลิ่นเหม็นอย่างร้ายแรง เมื่อมนุษย์ธรรมดาได้กลิ่นแล้วจะสำลักตายทันที แต่พวกเหล่านี้ต้องทนได้เพราะกรรมบาปหนุนนำ จากนั้นยังต้องผ่านเชื้อโรคที่ร้ายแรงที่สุดอย่างน่าสะพึงกลัว เมื่อเข้าเขตทุคติภพแล้ว ร่างที่หุ้มห่อไว้ตลอดเดินทางมาค่อย ๆ คลายออกจากสีดำ เหมือนหลุดจากจองจำจางออกไปคงในสภาพเดิม เป็นร่างที่เน่าเฟะไปด้วยน้ำเหลืองต้อง รับทุกข์ ทรมาน อย่าง แสน สาหัสทนทาน ไม่ รู้จักตาย ภายในภพนี้จะไม่มีแสงสว่างแม้แต่น้อย นอกจากแสงเพลิงนรกที่ร้อนแรงคอยเผาผลาญตลอดไปจนกว่าจะพ้นกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ในโลกมนุษย์

ข้าพเจ้าถามท่านลุงว่า วิญญาณเหล่านี้บางคนก็มีความฉลาด ทำความผิดแต่ไม่มีหลักฐานที่ทางโลกมนุษย์จะเอาโทษผิดได้ จึงไม่ได้รับโทษ เมื่อชีวิตพวกนี้ดับแล้วสามารถหลีกเลี่ยงความผิด ไม่ต้องใช้หนี้กรรมบาปเหมือนอยู่บนโลกมนุษย์ ได้หรือไม่ ?"

ท่านลุงหัวเราะแล้วตอบว่า "วิญญาณใดก็ตาม เมื่อได้ทำกรรมชั่วกรรมบาป ซึ่งทางโลกมนุษย์ไม่สามารถจะหาหลักฐานมาลงโทษได้ก็ดี แต่เมื่อจิตดับมาแล้วก็ไม่สามารถหลีกพ้นไปได้ เพราะที่นี่เป็นสถานที่เที่ยงตรง ยุติธรรม ใครสร้างกรรมดีก็ไปทางดี ใครสร้างกรรมชั่วก็ไปรับโทษของตนตามความชั่วมากน้อย"

ข้าพเจ้าจึงถามต่อไปว่า "จะทราบได้อย่างไรว่าวิญญาณใดสร้างกรรมชั่ว"

ท่านลุงตอบว่า "ผู้ใดที่ยังอยู่ในโลกมนุษย์ ได้สร้างแต่กรรมชั่วด้วยประการใด ๆ ก็ดี กรรมชั่วเหล่านั้นก็จะบันทึกอยู่ในตัวผู้สร้างกรรมนั้นเอง ไม่มีใครคอยจดจำไว้ให้ การบันทึกนี้เป็นบันทึกที่เที่ยงตรง แม้แต่ตัวเองก็ไม่รู้หรือลืมไปก็มี จำไม่ได้ก็ดี แต่มีสิ่งที่บันทึกอยู่ในตัวนั้นไม่ลืม เมื่อจวนจะหมดลม การบันทึกก็จะฟ้องออกมาเป็นนิมิตให้เห็นให้รู้ตัวได้เคยทำความชั่วอะไรที่ฉกรรจ์ไว้บ้าง ผู้สร้างบาปเมื่อรู้สึกตัวว่าได้สร้างกรรมไว้มาก ก็ปรากฏเป็นนิมิตให้เห็นเมื่อตัวเองกำลังใกล้จะตาย ก็เกิดกลัวความชั่วที่ตนได้ทำไว้ รู้ตัวว่าจะต้องไปรับทุกข์ทรมาน

เมื่อดับจิต ความชั่วที่สร้างไว้ ก็เริ่มกลายเป็นสีดำ พันธนาการวิญญาณเอาไว้ดังที่ท่านได้เห็นมาแล้ว

ข้าพเจ้าถามท่านลุงต่อไปว่า "อันภพกลางซึ่งมีบรรยากาศที่ ไม่สว่าง และไม่มืดก็ดี หรือทุคติภพที่มีแต่ความมืดไม่มีสว่างก็ดี หรือสุคติภพซึ่งมีแต่ความสว่างไม่มีความมืดก็ดี ทั้งสามภพนี้ ตั้งอยู่แห่งใดห่างจากโลกมนุษย์เพียงไร ขอให้ท่านลุงให้ความสว่างแก่หลานด้วย"

ท่านลุงยิ้มอย่างใจเย็น และอธิบายว่า "อาณาจักรแห่งภพทั้งสามนี้กว้างใหญ่ไพศาลไม่มีขอบเขตสิ้นสุดสำหรับภพกลาง นั้น ซ้อน อยู่ กับโลกมนุษย์ ฉะนั้นวิญญาณที่อยู่ในภพนี้ จึงมีความ รู้สึกคล้ายคลึงกับมนุษย์ยังมีความ โลภ หลง รัก โกรธ อยู่เหมือนเดิม ผิดแต่ไม่มีร่างเป็นตัวตนเหมือนมนุษย์เท่านั้น

ท่านลุงหันมาถามข้าพเจ้าว่า "หลานยังมีอะไรที่จะถามลุงที่ยังข้องใจสงสัยบ้าง"

ข้าพเจ้าขอบคุณท่านลุงที่ ได้กรุณาให้ถาม ข้าพเจ้าจึงถามว่า

"อันมนุษย์เราที่เกิด มาในโลก นั้น มี หลาย ชนิด หลาย ภาษา และมีศาสนาที่นับถือต่างกัน และนอกจากนั้นยังมีชาวป่าชาวเขาที่ยังไม่มีศาสนาอีกมากมาย หลานอยากทราบว่าท่านพวกเหล่านั้นเมื่อจิตดับแล้วจะไปสู่แห่งเดียวกันทุกรูปทุกนาม ทุกศาสนา หรือว่าต่างคนต่างอยู่ แยกกัน

ตามที่ตนนับถือ และคนป่าคนดอยเหล่านั้นจะไปอยู่แห่งใดเมื่อจิตดับไป แล้ว เพราะไม่มีศาสนา ขอท่านลุงแจ้งให้หลานทราบด้วย

ท่านลุงตอบว่า "ดูก่อนหลาน อันมนุษย์ในโลกนี้มีหลายชาติ หลายภาษา ทั้งศาสนาก็แตกต่างกัน หรือชาวป่าชาวเขาที่ไม่มีศาสนาก็ดี ทุกคนเมื่อยังมีชีวิตอยู่นั้น ทุกคนทุกรูปทุกนามย่อมมีอาณาจักรแห่งความ ฝันของตนเอง ซึ่งมีขอบเขต ความตายหรือจิตดับไปนั้น ก็เป็นความฝัน เหมือนกัน แต่เป็นความฝันที่แจ่มแจ้งกว่านอนหลับฝัน และผิดกันที่ เป็น ความฝันไม่รู้จักตื่น เป็นความฝันที่ไม่มีสังขารร่างกายที่จะตื่นได้ แต่ ความฝันติดต่อกันเมื่อยังมีลมหายใจอยู่ หากผู้ใดสร้างกรรมดี ผู้นั้นก็มี จิตใจสดใสแช่มชื่นเป็นสุข ความฝันก็ย่อมฝันในทางสุขความดีงาม หรือ สุคติภพ ใครสร้างกรรมชั่วก็ย่อมทุกข์ ฝันในทางทุกข์ คือทุคติภพ และ ก็มีทั้งภพกลาง สุคติทุคติภพเหมือนกันทุกชาติทุกภาษา ที่ลุงอธิบายนี้ หลานฟังแล้วจะเข้าใจดี ไม่ว่าชาติใดภาษาใดย่อมมีความฝันด้วยกันเรา ฝันอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าหลับหรือตื่นไม่ว่าเราตายหรือไม่ตาย ไม่ว่ามี สังขารหรือไม่มี ถ้าหลานพิจารณาแล้วจะเห็นจะได้เราฝันอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าหลับหรือตื่นไม่ว่าเราตายหรือไม่ตาย ไม่มีสังขารหรือมี ถ้าหลาน พิจารณาแล้วจะเห็นได้"

"บัดนี้ ลุงอยากจะให้หลานเห็นสุคติภพ หลานจงหลับตา"

ข้าพเจ้าหลับตาอย่างว่าง่าย พอท่านลุงบอกให้ลืมตาขึ้น เมื่อ ข้าพเจ้าลืมตาขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ก็รู้ได้ว่ามายืนอยู่อีกโลกหนึ่งแล้ว ทุกสิ่ง

ทุกอย่างในภพนี้สวยสดงดงามไปหมด บรรยากาศที่สว่างไสว ต้นไม้ใบใหญ่ ดอกไม้และผูผาใหญ่สูงตระหง่านเรียงรายออกไปเป็นชั้น ๆ มีสีต่าง ๆ กัน เรายืนอยู่บนหญ้าที่อ่อนนิ่มราวกับเส้นไหมหรือกำมะหยี่ สิ่งที่ออกจะแปลกกว่าธรรมดาก็คือต้นไม้ เพราะลำต้นตรงพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าไม่หงิกงอ และไม่มีกิ่งก้านสาขายื่นออกไป มีแต่ใบและดอกซึ่งออกมาเป็นพุ่มกลมบ้าง เป็นพุ่มยอดแหลมบ้าง แต่ละต้นมีสีงามอย่างประหลาดผิดแปลกกันไป พอเห็นก็รู้สึกว่าจิตใจเกิดมีความสุขอย่างประหลาด ความทุกข์วิตกกังวลในเมืองมนุษย์หายไปสิ้น ข้าพเจ้ารู้สึกตื่นตาตื่นใจ และมีใจเบิกบานอย่างบอกไม่ถูก เห็นจะเป็นเพราะสิ่งแวดล้อมที่สวยสดงดงามที่สุดที่เคยพบมาเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข เมื่อรู้สึกตัวหันไปเห็นท่านลุงยืนยิ้มอยู่อย่างพอใจ ที่เห็นข้าพเจ้ามีความสุขและตื่นเต้น ข้าพเจ้าจึงถามว่า "ดินแดนแห่งนี้คงจะเป็นสุคติภพใช่หรือไม่"

ท่านลุงบอกว่า "นี่เป็นดินแดนแห่งความสุขปราศจากแห่งความทุกข์หรือสิ่งเศร้าหมองทั้งหลาย เป็นดินแดนที่มีแต่ความสว่างไม่มีความมืดมาแอบแฝงแม้แต่น้อย ฉะนั้นใครที่เข้ามาสู่ภพนี้ จิตใจก็เป็นสุขมีความปีติยินดีขึ้นมาเอง ที่ได้พบได้เห็นสิ่งที่สวยงามเหล่านี้เป็นดินแดนของผู้ที่มีจิตใจบริสุทธิ์ ภพนี้จะไม่มีความมืดแอบแฝงอยู่เลย ไม่ว่าตามซอกตามมุมตามถ้ำ แม้จะลึกล้ำเพียงไร แสงสว่างก็แผ่เข้าไปทั่วถึงหมด ไม่มีแม้แต่เงามืด แม้แต่ใบไม้ซ้อนกันบนต้น แสงสว่างสาดไปทั่วถึงหมด"

ข้าพเจ้าสังเกตเห็นแสงสว่างขาวนวลปกคลุมไปทุกหนทุกแห่ง แต่มิใช่ว่ามีบ่อเกิดของแสง เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ หรือดวงดาว หรือดวงไฟก็หาไม่ มันสว่างได้เช่นนี้ด้วยอะไรก็ไม่สามารถทราบได้ แต่ถ้าจะบรรยายถึงความสว่างให้ใกล้ความเป็นจริงแล้วก็เปรียบได้กับเอาแสงของดวงจันทร์ในวันเพ็ญสัก ๑๐๐ ดวง มารวมแสงสว่างกระจายออกส่องแสงแผ่ออกไปทุกหนทุกแห่งไม่ว่าตามซอกหรือในที่ลับ สว่างทั่วไปหมด จึงดูนวลเย็นตาไปทั่ว ข้าพเจ้าชี้ไปยังภูเขาที่เห็นอยู่ไกลลิบ ๆ เห็นเป็นสีต่าง ๆ ทอแสงประกายซึ่งเรียงรายเป็นทิวแถว บอกกับท่านลุงว่า "ภูเขาเหล่านี้สวยงามมากเหลือเกิน ไม่เคยเห็นมาก่อนเลย ข้าพเจ้าอยากจะไปให้ถึง แต่คงจะต้องเดินไปอีกนานกว่าจะถึงภูเขาที่เห็น"

ท่านลุงยิ้มแล้วพูดว่า "ภูเขางามที่อยู่ลิบ ๆ นั้น ภูเขาลูกแรกที่เห็นเป็นสีขาวทอแสงสวยสดงดงามนั้น ถ้าจะพูดทางโลกมนุษย์แล้วเรียกว่า "ภูเขาเงิน" และภูเขาลูกถัดต่อไปสูงตระหง่านสีเหลืองดังขมิ้น นั้นเรียกว่า "ภูเขาทองคำ" ต่อจากนั้นที่เห็นเป็นสีชมพูเป็น "ภูเขาพลอย" และ ถัดไปลูกที่ ๔ เห็นเป็นสีขาวใสสะอาด และส่งแสงประกายแวววับ เป็นสายรุ้งสวยยิ่งกว่าภูเขาอื่น นั้นคือ "ภูเขาเพชร" และยังมีลูกต่อ ๆ ไปมี "ภูเขาทับทิม" สีแดงงดงามสดใส โน่น "ภูเขามรกต" สีเขียวเจริญตาแก่ผู้พบเห็น และมีอีกมากมายเรียงรายสวยงาม ล้วนแต่มีค่าสำหรับมนุษย์ทั้งสิ้น ไม่สามารถจะจดจำให้หมดอีก ดินแดนแห่งนี้กว้างใหญ่ไพศาลมากจนไม่มีขอบเขต ภูเขาที่เห็นมันใหญ่โตมาก เราจึงเห็นได้ในระยะไกล

แต่ถ้าเราจะเดินอย่างธรรมดาของโลกมนุษย์แล้ว ก็ต้องใช้เวลาเป็นวัน ๆ กว่าจะถึง แต่เราไปโดยใช้ทางจิต นึกถึงสถานที่นั้น และในชั่วพริบตาเดียวเราก็จะไปถึงที่แห่งนั้นทันที เมื่อหลานชายอยากจะไปภูเขาลูกแรกก็จงหลับตาแล้วใช้จิตมุ่งไป

ข้าพเจ้าทำตาม คือหลับตา รู้สึกแปลกใจมากที่แม้จะไม่เห็นการเคลื่อนไหวภายนอกก็ดี แต่ตาที่ปิดนั้นก็ยังเป็น และสว่างนวลที่ม่านตาผิดธรรมดา แทนที่จะมืดมองไม่เห็นแสงสว่าง พอลืมตาดูก็เห็นมายืนอยู่ที่เชิงเขาเงินโดยมีท่านลุงยืนยิ้มอยู่ใกล้ ๆ ภูเขานี้สูงมากจนแม้จะแหงนคอตั้งบ่าก็มองไม่เห็นยอด นอกจากนั้นยังสวยงามมาก ประกอบด้วยแร่เงินที่บริสุทธิ์แท้ทั้งก้อนเล็กก้อนใหญ่ แทนที่จะเป็นหินเป็นกรวดเช่นภูเขาธรรมดา และไม่ใช่แร่เงินที่ต้องไปหลอมมันเป็น เนื้อแท้ ของเงิน บริสุทธิ์ที่โลกมนุษย์ต้องการ เมื่อมองไปอีกด้านหนึ่ง ก็มองเห็นภูเขาทองคำ ก็เช่นเดียวกันเป็นทองคำก้อนเล็กก้อนใหญ่เนื้อบริสุทธิ์ไม่มีสิ่งเจือปน เหลืองอร่ามงดงาม ภูเขาแต่ ละลูก สูงใหญ่ ไม่ แพ้ดอย สุเทพ ที่เคย เห็นมา แล้ว ข้าพเจ้าบอกเป็นเชิงขออนุญาตท่านลุงว่า อยากขึ้นไปยอดภูเขาเพชรแล้วก็หลับตาเมื่อลืมตาขึ้นพบตัวเองอยู่บนยอดเขาเพชร ข้าพเจ้าเคยทราบว่าตามธรรมดาเพชรนั้นอยู่ในหินต้องขุดหาแล้วนำมาเจียระไน จึงจะได้เพชรน้ำหนึ่ง แต่ ณ ที่นี้ บนยอดเขาเพชรซึ่งภูผาอันมหึมานี้ประกอบขึ้นด้วยเพชรที่ไม่ต้องกระเทาะจากหิน เป็นก้อนเพชรที่บริสุทธิ์ใสโปร่งเพียงแต่ตัดออกจากก้อนใหญ่ ๆ เจียระไนเป็นเหลี่ยมเท่านั้น ส่องประกายแวววับ

อยู่ตลอดเวลา มีตั้งแต่ก้อนเล็กก้อนใหญ่ ทุกขนาดเกลื่อนกลาดไปทั่วทั้ง ๆ ภูเขาไม่มีสิ่งอื่นปะปนอยู่เลย แม้ข้าพเจ้าจะไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ก็ดี แต่เข้าใจว่าเป็นเพชรน้ำหนึ่งที่หายากที่สุดในเรื่องมนุษย์ นอกจากยังมีภูเขาที่เป็นหินมีค่าสีต่าง ๆ เช่น สีชมพู สีเขียว และสีน้ำเงิน ซึ่งข้าพเจ้าไม่มีความรู้จึงไม่ได้สนใจฟังแต่ท่านลุงอธิบายว่า ทุกอย่างมีค่าที่สุดในเมืองมนุษย์ทั้งสิ้น ข้าพเจ้าหันไปถามท่านลุงว่า "วิญญาณที่มาอยู่ในภพนี้ตลอดไป แล้วนาน ๆ เข้าไม่เบื่อหรือ เพราะตามนิสัยสันดานของมนุษย์ไม่ชอบอะไรที่ซ้ำ ๆ ซาก ๆ จำเจ เมื่อชินแล้วก็เบื่อ"

ท่านลุงหัวเราะชอบใจ แล้วบอกว่า "จิตของวิญญาณในภพนี้ไม่เหนือจิตใจของโลกมนุษย์ ท่านเหล่านั้นได้ชนะแล้วซึ่ง โลภะ โทสะ โมหะ แต่ยังไม่นิพพานตามศาสนาพุทธเท่านั้น ฉะนั้นจึงไม่มีการ เจ็บ แก่ ตาย แต่ยัง มีการจุติเพื่อไปเกิดในโลกมนุษย์ เมื่อหมดบุญกุศลที่ได้สร้างมา ก็ไปสร้างบารมีในโลกมนุษย์ต่อไป ณ ที่นี้ไม่มีสร้างบุญสร้างกุศล ไม่มีคนตกทุกข์ได้ยากที่จะช่วยเหลือ ไม่มีคนที่อดอยากยากแค้นจะให้สร้างทานบารมี ไม่มีพ่อแม่ที่จะต้องกตัญญูต่อ มันเป็นแต่ที่เสวยสุขไม่ใช่ที่สร้างบุญบารมี ที่สร้างบุญกุศลความดีหรือความร้ายมีอยู่แห่งเดียว คือโลกมนุษย์ การเสวยสุขในภพนี้ไม่มีเบื่อไม่มีสิ้นสุด เวลาจะไปไหนเพียงแต่จิตนึกเท่านั้น ก็สามารถไปถึงได้ ไปโน่น หลานจงดู"

ท่านลุงชี้มือไปเบื้องบน ข้าพเจ้าเห็นลูกกลมมีแสงรุ้งดงามมาก ลอยอยู่ไกลลิบ ๆ มากมาย "ที่นั่นก็เป็นที่เสวยสุขเหมือนกันทุก ๆ แห่ง มีแต่สีแปลก ๆ ไม่ซ้ำกัน ถ้าจะเทียบระยะทางจากนี้ วิมานแก้วนั้นก็เหมือนดวงดาวที่อยู่ห่างจากโลกมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถจะเดินทางไปดวงดาวได้ แต่วิญญาณแห่งภพนี้ไปถึงได้ชั่วพริบตาเดียว เมื่อไปถึงแล้วก็จะเห็นวิมานแก้วนั้นอีกมากมายต่อ ๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุด ต่อ ๆ กันไปแปลก ๆ ไม่มีในโลกมนุษย์"

"ท่านลุงที่เคารพ เหตุใดดินแดนแห่งความสุขนี้จึงไม่มีวิญญาณของผู้ที่มาเสวยสุขแม้แต่วิมานที่อยู่อาศัย ซึ่งหลานได้เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ครั้งโบราณ"

ท่านลุงผู้ใจดี จึงอธิบายทางใจในความรู้สึกว่า "หลานชายนั้นยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์ ฉะนั้นท่านผู้เสวยสุขแล้วสถานที่ซึ่งเนรมิตรของท่านจึงไม่แสดงตนให้เห็น แต่เท่าที่หลานได้เป็นมาแล้วก็คงพอที่จะนำไปคิดไว้ว่า ผู้ที่ประกอบกรรมดี และผู้ประกอบกรรมชั่วได้รับผลตอบแทนอย่างไร ต่างกันอย่างไร อ้อเวลาที่หลานได้มาชมภพทั้งสาม ก็สิ้นสุดลงแล้ว แต่ลุงอยากจะให้หลานสัญญากับลุงว่าจะไม่นำเรื่องราวที่หลานได้พบเห็นนี้ไปเล่าให้ใครฟัง จนกว่าจะถึงเวลาอันสมควร เพราะเวลานี้อายุของหลานยังน้อยเกินไปที่จะไปเปิดเผยเรื่องราวเหล่านี้"

ข้าพเจ้าจึงตอบว่า "หลานยินดีจะสัญญาให้ท่านลุงทุกอย่าง ท่านลุงมีพระคุณกับหลาน ได้กรุณาพาหลานพาพบสิ่งที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ ซึ่งมีคนน้อยนัก ที่จะได้ประสบกับเรื่องเช่นนี้ จนกว่าจะถึงเวลาที่ท่านลุงอนุญาต"

ท่านลุงยิ้มอย่างใจดีแล้วว่า "ถ้าหลานคิดได้เช่นนี้ มันก็เป็นมงคลแก่ตัวเอง เรื่องนี้จะเปิดเผยได้ก็ต่อเมื่อบุตรของหลานมีบุตรตั้งสามคนขึ้นไป จะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ ลุงคิดว่าเมื่อถึงเวลานั้น หลานคงจะรู้เรื่องราวเหล่านี้ได้ดี"

ข้าพเจ้าตกลงรับปากสัญญาทันที

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้ไปประสบมาแล้ว ผู้สร้างกรรมชั่ว ผู้มีใจบาปหยาบช้าเหล่านั้นวิญญาณจะไปสู่ "ภพมืด" ไม่มีแสงสว่างใด ๆ จะสามารถส่องเข้าไปถึงได้ ฉะนั้นจึงมีแต่ความมืดที่น่าสพึงกลัว ความดำมืดคือเครื่องหมายแห่งกรรมชั่วที่ผู้มีใจบาปได้เข้าสู่รับกรรม "ภพสว่าง" ซึ่ง ณ ที่แห่งนั้นเต็มไปด้วยแสงสว่างสดใส แสงสีขาวสว่าง เป็นเครื่องหมายของผู้ที่มีใจบริสุทธิ์ ปราศจากมลทิน เต็มไปด้วยจิตกุศลละเอียดอ่อน ฉะนั้นวิญญาณจึงขาวใสบริสุทธิ์ ส่วนภพกลาง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับโลกมนุษย์ ทั้งวิญญาณดีและชั่วมีความเป็นอยู่ก็คล้ายกับโลกเรา นอกจากจะไม่มีเลือดเนื้อ เป็นตัวเป็นตนเท่านั้นทุก ๆ สิ่ง ซึ่งได้เข้ามาบันทึกอยู่ในจิตใจของข้าพเจ้าเป็นความทรงจำที่ไม่มีวันลบเลือน

ท่านลุงเตือนข้าพเจ้าว่า "ถึงเวลาแล้วที่หลานจะต้องกลับไปยังโลกมนุษย์ สำหรับเรื่องสัญญา อย่าลืม และลุงขอบใจหลานมากที่ให้คำมั่นสัญญากับลุงเอาไว้ และ หลับตาเสีย"

ข้าพเจ้าหลับตาอย่างว่าง่าย แต่ก็มีความอาลัยท่านลุงอยู่ไม่น้อย และพอหลับตา ความรู้สึกก็หมดลงเหมือนหลับ ข้าพเจ้าได้หมดสติไปนานเท่าใดไม่ทราบ มารู้สึกตัวลืมตาขึ้นอีกที ก็พบตัวเองกำลังนอนอยู่บนเตียงในห้องเดิมที่โรงพยาบาลนั่นเอง ภายในห้องไม่มีใคร พี่พลบก็ไม่ได้อยู่ในห้องนั้น ไม่ทราบว่าไปไหน สักครู่นางพยาบาลผู้หนึ่งเข้ามาทำความสะอาด ข้าพเจ้ารู้สึกคอแห้ง อยากจะดื่มน้ำโซดาใจจะขาด จึงพยายามรวบรวมกำลังเรียกนางพยาบาลและบอกกับเธอว่า

"ผมอยากดื่มน้ำโซดา"

นางพยาบาลผู้นั้นเป็นผู้มีจิตใจงดงามน่าสรรเสริญ ข้าพเจ้าอดที่จะขอบคุณเธอเสียไม่ได้ เธอรับปากข้าพเจ้าทันที และบอกให้ข้าพเจ้ารอสักครู่ แล้วเธอก็ออกจากห้องไป ข้าพเจ้ามาทราบภายหลังว่า ในโรงพยาบาลไม่มีโซดา เธอคงจะต้องออกไปซื้อเอง หรือไม่ก็วานคนอื่นออกไปซื้อนอกโรงพยาบาล โดยเธอเป็นผู้ออกทุนทรัพย์เอง แม้ว่าโซดาจะเป็นของมีค่าเพียงเล็กน้อยก็จริง แต่เวลานั้นสำหรับข้าพเจ้ามีค่ายิ่งกว่าทองคำและเพชร เพราะมันอยากจนบอกไม่ถูก เธอได้แสดงให้เห็นถึงน้ำใจอันเปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณาเห็นอกเห็นใจผู้ป่วย สำหรับข้าพเจ้าเวลา

นั้น สำหรับโชดาเหมือนน้ำทิพย์ เมื่อเธอนำมาให้ข้าพเจ้าดื่มเข้าไปแล้ว รู้สึกว่าสดชื่นกระปรี้กระเปร่าขึ้น ในไม่ช้าข้าพเจ้าก็หลับไป

เมื่อลืมตาขึ้นอีกครั้ง ก็เห็นแม่และญาติ ๆ พร้อมทั้งพี่พลบมานั่งอยู่แล้ว ข้าพเจ้ามองดูก็รู้ว่าทุกคนผ่านการร้องไห้มาแล้ว แต่พอเห็นข้าพเจ้าลืมตาขึ้นดู ก็ดีอกดีใจยิ้มได้ ข้าพเจ้าทราบภายหลังอีกว่า ตอนตี ๕ วันนั้นพี่พลบ ได้ย่อง เข้าไปดู ข้าพเจ้า ที่เตียง ได้จับชีพจร ดูปรากฏว่าชีพจรหยุด ! เอาสำลีมารอที่จมูกก็ไม่มีลมหายใจ ! พี่พลบตกใจมาก แทนที่จะไปบอกนางพยาบาลหรือนายแพทย์ แกกลับตะลีตะลานออกไปจากโรงพยาบาล ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ใส่เสื้อชั้นใน ฉวยได้ผ้าขาวม้าผืนเดียว ตรงไปยังบ้านเพื่อบอกพ่อแม่และญาติ ๆ ทันที แกทำอะไรไม่ถูกเลยด้วยความตกใจนอกจากบอกว่าข้าพเจ้าหมดลมเสียแล้ว

พ่อแม่เมื่อทราบข่าวก็เศร้าโศกมาก เมื่อข้าพเจ้าตายแล้ว ครั้นมาถึงโรงพยาบาลเมื่อเห็นข้าพเจ้ายังไม่ตายก็ดีใจ จากนั้นข้าพเจ้าก็หายวันหายคืน อาการดีขึ้นเป็นลำดับร่างกายซึ่งเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกก็ค่อย ๆ มีเนื้อมีหนังขึ้น มีกำลังขึ้นเพราะอาหารค่อย ๆ ทานได้ ต่อมาข้าพเจ้าก็เริ่มหัดเดินเหมือนเด็ก ๆ เกาะข้างเตียง ค่อย ๆ ก้าวเดิน ทีละก้าว ๆ เป็น เวลานานกว่าจะแข็งแรงเหมือนเดิม เมื่อเดินได้คล่องแล้ว ก็อยากกลับบ้านคิดถึงบ้านเพราะข้าพเจ้าต้องมานอนแรมเดือน คุณหลวงประกิตเวชศักดิ์ ก็กำหนดวันกลับบ้านได้ วันนั้นข้าพเจ้าได้ให้ช่างมาตัดผมที่โรงพยาบาล เพราะมันยาวจนเกือบจะเป็นผมบ๊อบในสมัยนั้น คุณหลวงประกิต ฯ ได้เข้ามาเยี่ยม

และบอกว่า "ข้าพเจ้าเป็นคนโชคดีมากที่หายจากโรคเช่นนี้ได้โดยเรียบร้อย เพราะความจริงมีโอกาสหายเพียงหนึ่งในร้อยเท่านั้น และเป็นคนที่สองที่รอดได้เมื่ออาการอยู่ในขั้นนี้แล้ว คนแรกที่ท่านรักษาหายเป็นนายทหารม้า คนที่สองคือข้าพเจ้า เมื่อแรกที่ท่านเห็นข้าพเจ้าป่วยที่บ้านและให้รีบส่งโรงพยาบาล ก็นึกว่าหมดหวังแล้ว ข้อสำคัญอย่างหนึ่งคือเป็นด้วยกำลังใจเข้มแข็งดีมาก ซึ่งเป็นการช่วยรักษาได้ดี" ข้าพเจ้าอยากจะพูดว่า ความเอาใจใส่ดูแลอย่างที่สุด และความสามารถ ของคุณหลวง ฯ เป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งที่ได้ช่วยข้าพเจ้าให้มีโอกาสได้ชมโลกอีกครั้งหนึ่ง พระคุณครั้งนี้ข้าพเจ้าจะไม่มีวันลืมเลย ภายหลังข้าพเจ้าได้ระลึกถึงนางพยาบาลผู้มีใจกรุณาให้น้ำโซดา ข้าพเจ้าดื่มเมื่อยามกระหายทันที ถามหาก็ไม่มีใครทราบ เพราะเปลี่ยนเวรกันบ่อย ข้าพเจ้าก็ได้แต่นึกถึงพระคุณไม่รู้ลืม

เมื่อหายเป็นปกติแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาตามที่แม่ได้บนเอาไว้ โดยมีท่านเจ้าคุณ ฯ เจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒาราม (ท่านได้มรณภาพไปแล้ว) เป็นอุปัชฌายาจารย์ พระครูกัลยาณวิสิทธิ์ เจ้าอาวาสวัดดอนเป็นพระกรรมวาจาจารย์ เจ้าอาวาสวัดสุทธิวราราม (อธิการ แส) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ (ท่านได้มรณภาพไปแล้ว) ข้าพเจ้าอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดดอน เมื่อได้ครองเพศสมณะแล้ว ก็ได้แผ่กุศลให้แก่ท่านที่ได้ช่วยชีวิตข้าพเจ้า ข้าพเจ้าอยู่ในร่มผ้า

กาสาวพัสตร์เพียง ๗ วัน ก็ลาสิกขาออกดำเนินชีวิตฆราวาสต่อไป และยังระลึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมาครั้งหนึ่งในชีวิตอย่างไม่รู้ลืม ครั้นจะเล่าสู่กันฟังก็ยังไม่ถึงเวลา

ครั้นเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๔ นี้เอง ข้าพเจ้าก็ได้ทราบทางโทรศัพท์ว่า ลูกสาวได้คลอดบุตรออกมาเป็นชายที่โรงพยาบาลจุฬาฯ เวลา ๐๗.๐๗ น. ข้าพเจ้ายินดีเพราะหลานชายคนนี้เป็นหลานคนที่สามของข้าพเจ้า แม้จะไม่คลอดในบุตรคนเดียวกันก็ดีฉะนั้น คำมั่นสัญญาที่ข้าพเจ้าได้สัญญาไว้กับท่านลุงก็เป็นอันถูกต้องและสิ้นสุดลง ข้าพเจ้าจึงได้เขียนเรื่องนี้โดยได้จุดธูปเทียนบูชา และบอกกล่าวขออนุญาตท่านอีกครั้งหนึ่งเป็นการเคารพ ข้าพเจ้ามิได้มีความประสงค์ที่จะให้ท่านเชื่ออย่างงมงายในเรื่องฝันที่หาเหตุผลไม่ได้ แต่เหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นกับตัวข้าพเจ้าเอง แต่ถ้าท่าน ผู้ใด อ่านแล้ว เห็นเป็นเรื่อง ตลกขบขันไม่น่าเชื่อ ก็ขอให้ ผ่านไปและคิดว่าเป็นเพียงนิทานที่ผู้เล่าโดยที่เพ้อฝันไปตามอำนาจพิษไข้สูงในเวลาสลบไปเท่านั้นเอง

เพียงเท่านี้ก็เป็นที่พอใจและยินดีของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ายังเชื่อเสมอว่า คงจะมีบางท่านที่ได้ประสบเหตุการณ์คล้ายคลึงกับที่ข้าพเจ้าได้พบ

มาแล้ว แต่ท่านเหล่านั้นคงไม่กล้าเขียนหรือเล่าให้ใครฟัง เพราะสมัยนี้เป็นสมัยวิทยาศาสตร์ เกรงว่าจะไม่มีใครเชื่อ หรือไม่ก็โดนหัวเราะเยาะเป็นแน่

หากเรื่องนี้มีความดีและเป็นประโยชน์ในทางกุศลแล้ว ข้าพเจ้าขอแผ่ส่วนบุญให้ท่านเจ้ากรรมนายเวรและท่านที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ตลอดจนสัตว์โลกที่ต้องทนทุกข์ทรมาน และได้รับกรรมอยู่ในทุกคติภพได้ทั่วถึงกันด้วย.

๏

ทำอย่างไรจึงจะ "อายุวฒฺโก"

และ

ความสัมพันธ์ของโรคกระดูกกับผู้สูงอายุ

โดย

นายแพทย์ ประเสริฐ นุตกุล

ทำอย่างไรจึงจะ "อายุวฒฺโก"

นายแพทย์ประเสริฐ นุตกุล

ปัจจุบันนี้การแพทย์เจริญขึ้น การวินิจฉัยโรคต่าง ๆ เมื่อก่อนกับปัจจุบันต่างกัน รู้จักโรคมากขึ้น เมื่อรู้จักโรคมากการป้องกันก็ทำได้เข้มแข็ง

เดี๋ยวนี้คนทั่วไปรู้จักคำว่า คอเลสเตอรอล (ไขมันในเลือด) คำว่า โคโรนารี่อุดตันติดอยู่กับผีปาก เพราะพวกกินดี (กินของมัน ๆ) อยู่ดี (นอนหลังยาว) ไม่ยอมออกกำลังกายเพราะโคโรนารี่อุดตันมากขึ้น ไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าจะไม่แก่ คำว่าแก่เดี๋ยวนี้เขาใช้คำว่าผู้สูงอายุ เราควรจะมีแนวทางปฏิบัติตนอย่างไร

อย่าหลงอยู่ว่าเรายังหนุ่ม สามสิบปีก็แล้ว สี่สิบ ห้าสิบ ก็ยังนึกว่าเวลามันผ่านไปเร็วจริง ยังพอได้แต่ยืด ๆ กว่าเมื่อหนุ่ม ๆ ไปหน่อย บางคนฝืนกำลัง เหนื่อยแล้วมิพักหยุด หัวใจวายไปหลายคนแล้ว จึงเป็นเรื่องนี้เกิดขึ้น

ผู้เขียนทำงานกับโรคและอุบัติเหตุที่เกี่ยวกับกระดูก จึงขอแนะไปทางที่ถนัดเท่านั้น

อาหาร : ควรจะรับประทานอะไรดี เมื่อมีอายุมากขึ้นก็อยาก จะรับประทานอาหารดีๆ เช่น หูฉลาม ไก่ตอนมันๆ (เพราะตอนหนุ่ม เงินไม่ค่อยมี) เหล่านั้นเป็นความอยากที่ปราศจากความยั้งคิด

คุณภาพอาหารที่สดและสะอาดทั่วๆไปมี ผักสด ผักต้ม หรือ ผัด กับอาหารเนื้อสัตว์ชนิดที่หาง่ายๆไม่จำเป็นจะต้องเป็น ตีนห่าน ปูจากต่างประเทศ เมื่อรับประทานเข้าไปในกระเพาะแล้วได้โปรตีน ไวตามินต่างๆ คาโบไฮเดรต เหมือนกัน บางคนสรรหาอาหารแปลกๆ เนื้อเสือ เนื้อจรเข้ ฯลฯ. ไม่จำเป็นที่จะวอนเสียเงิน คุณภาพก็เท่ากัน ถ้าร่างกายท่านสมบูรณ์ อาหารอะไรก็ทานได้ประโยชน์ อย่ามัวเมาใน รสอาหาร

จำนวนอาหารที่เข้าในร่างกายแต่ละมื้อนั้นควรจะจำกัด คนมักจะ เสียนิสัยตั้งแต่เด็ก กินเป็นงูหลาม แน่นเดินไม่ไหว จำนวนอาหารควร จะพอดีกับกระเพาะ เสียงเรอเป็นเสียงเตือนว่าลมที่ขังอยู่ในกระเพาะถูก อาหารเข้าไปแทนที่พอดีแล้ว ควรจะวางช้อนซ่อมได้ อยู่ที่การฝึก เพียง ๗ วัน เท่านั้น ท่านจะไม่ทานอาหารจุ สามารถประหยัดได้อย่างดี บางคนทานข้าวครั้งละ ๒ จานพูนๆไม่มีประโยชน์เลย ร่างกายคนเรา ต้องการเพียง ๒,๐๐๐ แคลลอรี่ ปากมันอยากทานไปๆสัก ๔,๐๐๐ แคล- ลอรี่ต่อวัน ก็กลายเป็นไขมันจับตามพุงหัวใจ ฉะนั้นควรจะฝึกนิสัยใหม่ ความเคยชินจะเกิดขึ้นอายุจะยืนด้วยความสบาย

วันหนึ่งจะทานอาหารกี่มื้อดี ? คนธรรมดา ๓ มื้อ มื้อสุดท้าย คือ หลังจากดูภาพยนตร์รอบสุดท้ายเสร็จ จะนอนแล้วไม่ควรกินจะดีกว่า เพราะมันไม่ย่อยหรือย่อยไม่ทัน ถ้าหิวควรจะเป็นเครื่องดื่มเบา ๆ จะเหมาะกว่า ความตะกละของแต่ละบุคคลเท่านั้นจะทำให้ระบบการย่อยเสีย ความอ้วนฉุจะตามมา ยิ่งคนมีอายุแล้ว จำนวนครั้งจะลดและห่างไป ร่างกายไม่ต้องการการสร้างสรรค์เหมือนวัยเด็ก ยั้งไว้เสียบ้างก็ดี

บางคนถามว่ารสอาหารจัด ๆ จะให้โทษอะไรบ้าง ? รสเปรี้ยว รสเค็ม รสหวาน ทุกรสให้พอดี คำว่าพอดีนี้เป็นคำยั้ง เช่น รสเปรี้ยวจัด จะทำให้ทางเดินอาหารเป็นกรดท้องเสียบ่อย ๆ หรือรสเต้าเจี้ยวหมักไว้ราขึ้น บางคนทานแล้วท้องเดิน อย่าหวังหรือมั่นหมายรสอาหารนักเลย นึกอยู่เสมอว่า "ทานเพื่ออยู่สบายดีกว่า อยู่เพื่อรับประทาน" ผู้สูงอายุควรจะเลือกรสให้พอดี พอสมควร

สำหรับอาหารผู้สูงอายุนั้น เป็นเพียงแต่ได้อาหารธรรมดาทั่ว ๆ ไป ก็เพียงพอกับความแข็งแรงของร่างกายตามธรรมดาแล้ว เรื่องอื่นยังสำคัญกว่า ชนิดของอาหารไม่ได้ทำให้ร่างกายแข็งแรง แต่จำนวนอาหารที่พอดีนั้นแหละจะเลี้ยงร่างกายได้พอเพียง ที่พูดมาเช่นนี้เพราะมีนักชวนชิมหลายท่านที่ไม่ใช่หมอลือว่า กินดีงู เนื้องู น้ำผึ้งกับกล้วยจะมีกำลังมหาศาล กรุณาใช้เหตุผลพิจารณาเอาเอง

เรื่องน้ำหนักตัวอีกเรื่องหนึ่ง มีปัญหาตามมาเสมอ จีนโบราณกล่าวว่า ถ้ายิ่งแก่ยิ่งอ้วนยิ่งเจริญ หน้าตาเถ้าเก๋ ต้องอ้วน คอสั้น พุงปลิ้น

แต่ความรู้ ของข้าพเจ้า จากการ สังเกต ลักษณะ ของคนที่ เป็นโรค หัวใจวาย มักมีรูปร่างอ้วน คอสั้น ตามลักษณะของผู้ทำการค้าเจริญแบบจีน

ยิ่งมีอายุ ยิ่งอ้วน เป็นการเพิ่มเซลล์ในร่างกายให้มากขึ้น หัวใจจะต้องทำงานมากขึ้น และขณะเดียวกันไขมันจะจับหุ้มหัวใจ ไขมันจะวิ่งเข้าไปทำให้เส้นเลือดหัวใจแข็งและเกิดการอุดตันได้ง่าย นับว่าอันตรายกว่าคนผอม

การมี สติพิจารณา ควบคุม อาหารให้ได้ไม่เกิน ๒,๐๐๐ แคลลอรี่ เป็นการเพียงพอที่ร่างกายจะใช้ได้ใน ๑ วัน

บางคนชี้แจงว่า รับประทานน้อยไม่ได้ เพราะจะเป็นหน้ามืด ต้องรับประทานให้เต็มที่ น้ำหนักก็ไม่ต้องลด มีแต่เพิ่มไป ๆ บางคนกลับไปโทษเรื่องคลอดบุตร ออกมาทีอ้วนที เป็นการเข้าใจผิดทั้งนั้น

ถ้าท่านหัดรับประทานอาหารน้อย เพียงระยะ ๑ – ๒ อาทิตย์ จะเกิดความเคยชิน ลองควบคุมตัวของเรา อย่าเอาความตะกละไปโทษร่างกายเลย

น้ำหนักตัวนั้น ถ้าเราควบคุมอาหารได้ ควรจะให้ลดลงทุก ๆ ปี ประมาณ $\frac{๑}{๔}$ – $\frac{๑}{๒}$ กิโลกรัมต่อปี อายุเพิ่มขึ้น ๓๐ ปี ควรจะลดน้ำหนักได้ ๖ – ๑๐ กิโลกรัม หัวใจ ร่างกาย ทุกส่วนจะทำงานได้ดี

การออกกำลังกายของผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ได้มีคนไข้และผู้สูงอายุตั้งคำถามว่า ผมมีโรคความดันเลือดสูงจะออกกำลังได้ไหม ? หรือผมมีอายุแล้วจะออกกำลังอะไรดี ?

ในผู้สูงอายุอย่านึกว่าตัวเองไม่จำเป็นที่จะออกกำลัง เพราะทำงานประจำวันเหน็ดเหนื่อยมาแล้ว นั่นเป็นการเข้าใจผิด

ตั้งแต่เด็กมา เราเล่นกีฬาทุกชนิดตามวัย เหงื่อออกท่วมตัว แต่เมื่อมาถึงวัยทำงานมีอาชีพ ล่วงไปทุกวัน ๆ การสังคมต่าง ๆ การงานประจำวันจะทำให้ห่างการออกกำลังกายไปเรื่อย ๆ ยิ่งกินมากอาหารดีเกินไป ไขมันล้นเกินไปนั้นจะไปเกาะตามใต้ผิวหนัง หัวใจ ฯลฯ อาการแทรกต่าง ๆ ที่จะทำให้เป็นลม หน้ามืดช้อคตาย จะเลือกมาเยี่ยมแต่ละบุคคลที่ชอบและมัวเมากับอาหาร

การออกกำลังโดยใช้มือเปล่า หรือถ้าพูดง่าย ๆ คือกายกรรม ท่ามือเปล่า ที่เคยหัด สมัยเป็นนักเรียนมัธยม นั่นแหละจะช่วยทำให้เหงื่อออกได้มาก และไม่มีอันตรายแก่หัวใจของท่านเลย

ขอให้ออกกำลังกายเป็นประจำทุกวัน

ในหนังสือรีดเดอร์ไดเยสต์ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๗๐ หน้า ๓๗ นายแพทย์โดแนลล์อีริกสัน แห่งเมโยคลีนิค ผู้ทำงานอยู่กับการออกกำลัง มีความเห็นตรงกับผู้เขียนว่า ควรจะออกกำลังจนเริ่มรู้สึกเหนื่อย เริ่มจะหอบ สำหรับคนปกติจะต้องออกกำลังเป็นประจำทุกวัน เช่น จะเต้น จะเดิน จะว่ายน้ำ หัวใจ ประสาท กำลัง จะอยู่ตัวโดยการออกกำลังดังกล่าว

การออกกำลังกายที่ขอแนะนำแก่ผู้สูงอายุตั้งแต่ ๓๐–๔๐ ปี ขึ้นไป

ทุกเวลาเช้าตื่นนอน บนเตียงนอนของท่าน ยกเท้าทั้ง ๒ ขึ้นพร้อมกัน เข่าเหยียดและยกขึ้นสูงให้มากที่สุดที่จะทำได้ ยกขึ้นลง ๒๐ ครั้ง ถ้าอายุมากหรือไม่เคยออกกำลังให้ยกประมาณ ๑๒ ครั้ง แล้วเพิ่มขึ้นทุก ๆ อาทิตย์ ตะโพกและเนื้อสันหลังของท่านจะแข็งแรงขึ้น ท่านจะรู้สึกหอบเล็กน้อย

จากนั้นให้ลงจากเตียงนอน ออกมาที่มุมโต๊ะ นั่งยอง ๆ บนปลายเท้าที่เขย่งไว้ทั้ง ๒ เท้า ลุกขึ้น นั่งยอง ๆ ลง ทำซ้ำ ๒๐ ครั้ง อาจจะเอามือแตะโต๊ะกันล้ม ทุกเวลาเช้าตื่นนอน ผลที่ได้รับ ข้อเข่า ข้อเท้า ข้อตะโพก จะไม่มีอาการปวดในข้อต่าง ๆ ดังกล่าวตลอดชีวิตของท่าน

สำหรับหัวไหล่ เพียงแต่หมุนแขนไปข้างหลังและข้างหน้า ๒๐ ครั้ง ทั้ง ๒ แขน ก็จะกันไหล่ยึด ปวดไหล่

คอของท่านนั้นหมุนไปทางซ้าย ๓ ครั้ง ไปทางขวา ๓ ครั้ง จะทำให้ กล้ามเนื้อ ของคอ คล่องตัวขึ้น ข้อต่าง ๆ ของกระดูกคอจะลื่น อาการเจ็บร้าวในบริเวณสบักและร้าวมาตามแขนจะไม่เกิดขึ้น หรือเมื่อเกิดขึ้นก็จะหายไปได้ ถ้าไม่มีสาเหตุจากพยาธิอื่น ๆ

เพียงแต่การออกกำลังดังกล่าวจะใช้เวลาเพียง ๕ ถึง ๘ นาที ขอให้ทำทุก ๆ วันไม่มีการยกเว้น เพียงเวลา ๑ เดือนเต็ม ท่านลองสังเกตดูจะเห็นความกระปรี้กระเปร่าของท่านเอง และจะรู้สึกว่าอายุท่านลดจากเดิมมาอย่างน้อย ๑๐ ปี

หมอไลนแบคแห่งเซนตปีเตอร์เบอรก ฟลอริดา เคยมาเมืองไทย ได้พบกับผู้เขียน เราสนทนากันและลงความเห็นว่า คนภาคพื้นเอเชีย ไม่ค่อยมีโรคข้อกระดูกตะโพกอักเสบที่มีปูนเกาะรอบ ๆ ข้อ ปวดมาก ๆ ไม่เกิด เพราะอะไรท่านทราบไหม ? เพราะคนไทยคนเอเชียส่วนมาก ตอนเช้า ๆ นั่งยอง ๆ ถ่ายอุจจาระเป็นการออกกำลังของข้อตะโพกอย่างดี

ท่านควรจะหัดจิตใจของท่าน ให้ออกจากความโกรธโมโห ให้อารมณ์เย็น ไม่โกรธ มองคนด้วยเหตุผลและในแง่ดี ความดันเลือดของท่านจะไม่ขึ้นสูงไปด้วยอารมณ์ฉุนเฉียว คนทุกคนมีเหตุผล เช่น เห็นคนขับแท้กซี่วิ่งแซงขึ้นไปอย่างเสี่ยงอันตราย คนขับรถคันนั้นอาจจะมีเหตุผลว่า ทราบข่าวบิดาของเขาตายต้องรีบไปเราก็ควรจะให้อภัยเขาเพียงแต่ท่องคาถา "เราไม่โกรธ เราไม่โกรธ" จิตใจของท่านยังชนะใจของท่านได้อย่างดี

จิตใจเป็นเรื่องลึกซึ้ง และการมองคนในแงดีนั้นก็จะเป็นยาขนานเอกของผู้สูงอายุ ใครจะโกง ใครจะชอบเก็บเปอร์เซ็นต์ก็ตามเป็นกรรมของผู้นั้น แต่ถ้าเป็นตัวของเราเองเมื่อมีโอกาสจะประกอบกรรมชั่วเช่นนั้น จะหลีกเลี่ยงจากเงินร้อน ๆ ใจของท่านจะคิดเสมอว่า วันหนึ่งจะต้องมีคนมาสอบสวน การนอนจะไม่หลับสนิท ผวาหลับ ๆ ตื่น ๆ ดังมีตัวอย่างทราบอยู่แล้ว ถ้าใจของท่านตั้งปณิธานว่าจะช่วยความทุกข์ของส่วนรวมแล้ว และเขาเหล่านั้นพ้นทุกข์ความปีติในใจจะเกิดขึ้น โดยเป็นที่บำบัดอย่างหนึ่งในวัยสูงอายุท่านจะนอนหลับสนิท อายุยืน

สำหรับพุทธศาสนิกชน ธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปราศจากโลภะ โทสะ และโมหะ จะเป็นยารักษาจิตใจในวัยสูงอายุที่ใครจะปฏิเสธไม่ได้

หมอแฮกเกดอนได้กล่าวไว้ว่า ในคนไข้ที่เกี่ยวกับโรคทางประสาทนั้น มิใช่แต่เพียงคิดในศีรษะ จะเป็นต้นเหตุที่แท้จริง ที่จะทำให้เกิดอาการหัวใจหยุด

การตรวจร่างกายประจำปี จะช่วยผู้สูงอายุให้ทราบความเจ็บป่วยของแต่ละท่าน คนสูงอายุบางท่านพูดออกมาด้วยความภูมิใจต่อหน้าผู้เขียนว่า "ผมตั้งแต่เกิดมาไม่เคยเจ็บหนักไม่เคยหาหมอกินยาเลย" หลังจากที่พบกันเพียง ๖ เดือน ก็ได้ทราบข่าวว่าถึงแก่กรรมด้วยเส้นเลือดในสมองแตก ท่านที่มีรถยนต์เมื่อครบ ๓ เดือน ต้องเอารถไปอัดฉีด ครบหมื่นไมล์ต้องไปให้ช่างตรวจสอบเครื่อง ก็ควรจะเป็นตัวอย่างว่าในสมัยปัจจุบันนี้ เราควรจะนำตัวไปให้แพทย์ที่ใกล้เคียงกันตรวจโรค เจาะเลือดเอ๊กซ์เรย์กันอย่างจริงจังเมื่อทราบผลการตรวจแล้ว ควรจะเก็บไว้เปรียบเทียบทุกปี ยิ่งอายุมากร่างกายควรจะได้รับการบำรุง ปรับปรุงบางระบบที่เสื่อมไปสมกับพุทธภาษิตว่า **"ปมาโท มจฺจุโน ปทํ" ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย** ตายเสียเลยไม่เป็นไร กลัวว่าจะเป็นเพียงแต่อัมพาต ได้แต่อ้อ ๆ แอ้ ๆ ทรมานไปอีกหลายปีกว่าจะใช้กรรมหมด

การตรวจที่จำเป็น

๑. ระบบทางเดินเลือด ความดันเลือด ตรวจกล้ามเนื้อหัวใจ

ด้วยกระแสไฟฟ้า เมื่อออกกำลังหัวใจทำงานแตกต่างอย่างไร

๒. ควรเอ๊กซเรย์หน้าอก ท้อง ในเมื่ออายุเกิน ๔๐ ปี อาจมีนิ่วในถุงน้ำดี หรือไต การติดเชื้อในปอด อาจมีก้อนมะเร็ง ที่ทราบในระยะแรก การรักษาจะได้ผลดีกว่าเมื่อปล่อยทิ้งไว้นาน ๆ

๓. ควรจะเจาะเลือดทุกปี เพื่อดูหน้าที่ของไต ตับอ่อน ไขมันในเส้นเลือด น้ำตาลในเลือด ฯลฯ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง แร่ธาตุในร่างกายอาจขาดหรือเกิน

๔. คนไข้ที่สูงอายุควรจะตรวจโครงร่างของกระดูกที่อาจจะมีการผุกร่อน งอกตามข้อและกระดูกละลายตัว อาจจะมีกระดูกสันหลังยุบตัว ทำให้หลังโกง ปวดหลัง เป็นการป้องกันตั้งแต่ในระยะแรก

๕. การตรวจในระบบทางเดินปัสสาวะ เป็นเรื่องสำคัญของผู้สูงอายุ เช่น ต่อมลูกหมากอาจจะโตได้ เป็นผลให้ถ่ายปัสสาวะออกไม่หมดหรือถ่ายไม่ออก เกิดกระเพาะปัสสาวะไตอักเสบ ควรจะทราบอาการว่ากลางคืนถ่ายปัสสาวะบ่อยกว่าปกติ เช่น ทุก ๒ – ๓ ชั่วโมง กระเพาะปัสสาวะอาจอักเสบเรื้อรัง ควรจะแก้ไขตั้งแต่ต้นมือ อย่าลืมว่ามะเร็งมักจะเกิดในบั้นปลายของอายุ สำหรับการตรวจละเอียดในระบบอื่น ๆ แพทย์ก็มักจะนึกถึงอาการและการเปลี่ยนแปลงของคนไข้ตามความจำเป็น

การระมัดระวังตัวในการเคลื่อนไหว เมื่ออายุเพิ่มขึ้น ความว่องไว ปราดเปรียวจะลดน้อยลง ความเปราะของกระดูกจะเพิ่มขึ้น

สายตาจะเสื่อม เห็นภาพชัดแต่ระยะไกล ๆ ระบบที่ร่างกายเคลื่อนไหวไปได้ ก็มีกระดูกขาทั้งสองข้าง กำลังเข่าที่จะใช้ก้าวเคลื่อนไหวจะอ่อนลง ขึ้นบันไดไม่ค่อยไหว สิ่งที่ช่วยดีที่สุดคือ ไม้เท้าถือติดมือ เมื่อลื่นจะล้มหรือเข่าอ่อนกำลัง ไม้เท้าที่ถือจะช่วยยั้งไว้ ตะโพกจะไม่หักด้วยการกระแทกกับพื้น คนที่มีอายุมักจะไม่นิยมถือไม้เท้า เพราะอายที่จะถือในกรณีเช่นนี้ อาจเปลี่ยนเป็นถือร่มแบบผู้ดีอังกฤษก็ยังได้

เมื่อพลาดพลั้งถึงกระดูกหัก ขออย่าได้ไปหลงผิดที่ได้ไปรักษากับผู้ที่มิได้เรียนแพทย์ ขอให้เข้าใจว่า กระดูกติดได้เอง ตาม ธรรมชาติ แพทย์เพียงแต่จับให้กระดูกอยู่ในท่าเดิม ระดับปกติ เท่านั้น ควรรีบเข้าโรงพยาบาลโดยด่วน การรักษาในระยะแรก ๆ จะ ง่าย กว่า ทิ้ง เอาไว้นาน ๆ

อย่าเสี่ยง อย่าเอาตัวไปทดลอง เมื่อพิการแล้วจะเสียใจ

อีกประการ หนึ่ง เมื่อ อายุ มากเข้า ความ ว่องไว จะกลาย เป็นเชื่องช้าไม่ทันต่อสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นจะได้ข่าวบ่อย ๆ ว่ารถยนต์ รถจักรยานยนต์ ชนคนแก่มากกว่า จะข้ามถนน หรือลงเรือข้ามฟาก หรือจะทำสิ่งใดที่แข่งกับเวลา จะต้องคำนึงถึงว่าความไวกลายเป็นเชื่องช้าอันตรายจะมาถึง

บุหรี่เป็นยาเสพติดที่ไม่มีประโยชน์แน่ คนไข้ที่เป็นโรคหัวใจอุดตันนั้นได้แจ้งว่า ถ้าสูบบุหรี่แล้วจะมีอาการเกิดขึ้นทันที แสดงว่าสิ่งที่มีพิษคือ นิโคติน เป็นต้นเหตุให้เส้นเลือดหัวใจตีบ เส้นเลือดไป

ปลายเท้า ปลายมือตีบ ทำให้เส้นเลือดทั่ว ๆ ไปแข็ง มีปูนจับตามเส้นเลือดต่าง ๆ ทั่ว ๆ ไป ผลของการทดลองให้คนไข้ที่มีอาการของเส้นเลือดตีบแล้วเริ่มจะมีอาการเน่า ให้หยุดสูบบุหรี่ทันที ปรากฏว่าคนไข้ครึ่งหนึ่งนั้นไม่ต้องถูกตัดขา ส่วนคนไข้อีกครึ่งหนึ่งที่ไม่ยอมหยุดสูบถูกตัดขาเพราะเส้นเลือดตีบทั้งสิ้น จึงเป็นปัญหาให้ถามตัวท่านเองว่าท่านจะรักการสูบบุหรี่หรือจะยอมให้เส้นเลือดตีบมาเกิดแก่ตัวท่าน บางคนสูบบุหรี่มิใช่ด้วยความอยาก ท่านควรจะชนะใจของท่าน ห่างวันละเล็กละน้อย ความสำเร็จจะมาหาท่านเอง

สุรา เมรัย ถ้าเพียงก่อนอาหารเย็นจำนวนเพียง ๑ แก้ว จะให้ประโยชน์ ทำให้เส้นเลือดขยายตัว ได้ทดลองในผู้สูงอายุที่มีอาการชาเหน็บ และเส้นเลือดตีบในฤดูหนาวหรืออากาศหนาว โดยผสมสุรากับยางบางชนิด ไม่ให้ผู้สูงอายุนั้นทราบ ก็ได้รับผลคืออาการต่าง ๆ นั้นหายเป็นปกติ สุราจำนวนน้อยจะเป็นยา ฉะนั้นจะเห็นว่ายาบางชนิดที่ใช้เป็นยากระตุ้นจะมีส่วนผสมเข้าสุรา หรือภาษาของเภสัชกรคือ เป็นทิงเจอร์ต่าง ๆ (อย่าเข้าใจว่าทิงเจอร์ไอโอดีนสำหรับทำแผลฆ่าเชื้อโรค)

คนส่วนมากเมื่อดื่มเหล้า ควรจะมีภาษิตในใจว่า "เรากินเหล้ามิใช่เหล้ากินเรา" ในผู้สูงอายุ การดื่มเหล้าเพียง ๑ แก้ว จะมีประโยชน์

ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่ดื่มจนเมามายจะเกิดผลเสียอย่างมากมายต่อระบบการไหลวนของเลือด เป็นพิษต่อตับ เพียงเหล้า ๒ – ๓ แก้ว

ต่อวัน จำนวนแคลลอรี่จะเพิ่มมาขึ้นประมาณ ๖๐๐ ถึง ๘๐๐ แคลลอรี่ ผู้ใดรู้สึกตัวว่าดื่มเหล้ามากทุกวันเป็นนิสัย ควร จะ พิจารณา หา ทางงด ๓ เดือน ๖ เดือน ถ้ายังทำไม่ได้สำเร็จควรจะตั้งใจบวชสัก ๑ พรรษา การอยู่ในระเบียบเช่นนั้น อาจทำให้มีกำลังใจที่จะหยุดได้อย่างดี ท่านดื่มเหล้า ๑ กั๊กในทุกวันนี้ ปีหน้าจะดื่มมากไปอีก ตับของท่านจะรับพิษจากแอลกอฮอล์ทุกวัน จะค่อย ๆ กลายเป็นไขมันเต็มอยู่ในเซลล์ของเนื้อตับที่จะนำไปสู่การเป็นตับแข็ง โปรดนึกถึงด้วยว่า เมื่อถึงขั้นตับแข็งแล้วก็ยังไม่มีการเจ็บปวดอะไรในท้อง นอก จาก อาการ ท้อง มานและ การทรมานด้วยโรคนี้

สิ่งสุดท้ายที่ควรจะนึกถึงคือ การพักผ่อนประจำอาทิตย์และหยุดประจำปี หลังจากการเคร่งเครียดจากงานประจำวัน ความล้าของร่างกายและสมองจะเกิดขึ้นโดยไม่รู้สึกตัว นักธุรกิจบางท่านจะปฏิเสธการหยุดงาน พักผ่อน "ผมไม่มีเวลาว่าง เวลาของผมเป็นเงินเป็นทอง" เหล่านี้แหละเป็นความเข้าใจผิด ถ้าท่านได้พักผ่อนแล้วสมองของท่านจะมีประสิทธิภาพสูงขึ้น การพักผ่อนนั้นควรจะให้ห่างจากงานประจำวัน ไปเพลิดเพลินกับการเล่น กีฬา นั่ง เรือ เร็ว ชม ความ งาม ของ เกาะ หรือธรรมชาติที่สวยงาม เมื่อท่านกลับมาถึงสำนักงานของท่านในต้นอาทิตย์แล้วจะสดชื่นทั้งสมองและร่างกาย ความเบื่อหน่ายในงานประจำวันก็ไม่เกิดขึ้น แต่เมื่อเราไม่สามารถจะปลีกตัวได้จริง จงอย่าเคร่งครียดและกังวลต่องานประจำวันมากเกินไป

พยายามหางานอดิเรกง่าย ๆ เช่น ถ่ายรูป พยายามหามุมถ่ายสวย ๆ ประกวดให้งามขึ้นทุก ๆ ครั้ง เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ดูดอกงาม ๆ ให้รู้จักการผสมเปลี่ยนสีสันของดอก มีสวนผลไม้ให้ดู ออกงาม รสอร่อยเกิดเพลิดเพลินในงานอดิเรก ลืมงานประจำไปได้ชั่วขณะ อารมณ์ของท่านจะสดชื่นเสมอ

ยิ่งถ้าท่านหาทางช่วยเหลือคนที่อยู่ในความทุกข์ ให้พ้นทุกข์ แผ่เมตตาจิตแก่ผู้ตกทุกข์ แลเห็นกับตาของท่านเอง ความปีติสุขจะเป็นยาอายุวัฒนะของท่านทุกคน.

ขอให้ท่านโชคดี

ความสัมพันธ์ของโรคกระดูก กับผู้สูงอายุ

โดย **นายแพทย์ประเสริฐ นุตกุล**
แพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเทศบาลนครหลวง

บรรยายในวันชุมนุมผู้สูงอายุ ๑๕ กันยายน ๒๕๑๕

เวลา ๑๔.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมศาลาพำนัก (ตึก ๒๑)

ศูนย์พระราชทาน "วิจัยประสาท"

บางท่านมักจะกล่าวว่าไม่เคยไปหาหมอเลย อายุตั้ง ๖๐,๗๐ แล้ว ผมไม่เคยทานยาสักเม็ด เกือบจะไม่เห็นความจำเป็นของหมอ ผมขอเรียนให้ทราบว่า นับว่าเป็นโชคดีของท่านผู้นั้น จนถึงวันที่กล่าวคำพูดนั้นออกมา (ไม่แน่ว่าท่านจะโชคร้ายเข้าวันใด)

ปัจจุบันนี้การแพทย์เจริญขึ้นมามากกว่าแต่ก่อน สามารถจะตรวจดูสภาพปกติ ด้วยการเจาะเลือดตรวจหาพยาธิสภาพของแต่ละท่านที่ยังมิได้มีอาการอะไรแสดงออกมา ท่านอาจจะไม่ทราบว่าตัวของท่านมีน้ำตาลในเลือดสูง ไขมันในเลือดสูงอันจะค่อย ๆ ไปทำให้เส้นเลือดของหัวใจของสมองมีอาการเปราะ เป็นลมตายเพราะหัวใจวายง่าย ๆ ตายเสียเลยไม่ทรมาน มันจะเป็นอัมพาตครึ่งซีกไปอีกหลาย ๆ เดือนกว่าจะตาย ท่านคงไม่ชอบ

เช่นเดียวกับผู้สูงอายุทุกท่าน กำลังอยู่ในสภาพแห่งความเสื่อม ของอวัยวะต่าง ๆ หูชักจะตึง ๆ ตาต้องใช้แว่นหรือมีต้อต่าง ๆ เกิดขึ้นอันเป็นสัญญลักขณ์แห่งความเสื่อมมาเยี่ยมเยียนท่าน

กระดูกและข้อกระดูกเช่นเดียวกัน ความเปราะของกระดูกจะเกิดขึ้น กระดูกจะหักง่ายเข้าและติดยากตามข้อต่าง ๆ เช่น ตะโพก ข้อเท้า นั้นจะงอกและบวมโต บางท่านยิ่งอ้วนสมบูรณ์มาก มัวเมาในอาหารนึกว่าเกิดมาชาติหนึ่งพอมีอายุก็มีเงินพอที่จะซื้ออาหารดี ๆ บริโภคได้ก็รับประทานเสียเพลิดเพลิน จนน้ำหนักเพิ่มไปอีก ๒๐ – ๒๕ กิโลกรัม นั่งยอง ๆ ไม่ได้ เข่างอไม่ลงหรืออ้วนพุงปลิ้น ยืนตรงแล้วก้มมองไม่เห็นหัวแม่เท้าของตนเอง มีชีวิตอยู่ด้วยความอึดอัด ขอให้ท่านคิดเสมอว่าทานอาหารก็เหมือนทานยา เมื่อท่านรับประทานยา ๒ เม็ด ก็ได้ประโยชน์ แต่ถ้ารับเข้าไป ๑๐ – ๒๐ เม็ด ท่านคงจะต้องตายเพราะทานยาเกินขนาด ทุกมื้อ ทุกวันหรือเป็นนิสัยแล้ว อาหารก็คือยาพิษของท่านนั่นเอง อาหารที่แปลงเป็นกำลังงานที่คิดเป็นแคลอรี่เกินไปนั้น จะทำให้ร่างกายอ้วน เส้นเลือดของอวัยวะต่าง ๆ จะเปราะไปด้วยแคลเซี่ยมไปเกาะ ในปัจจุบันนี้พวกเราคงรู้จักกันดีแล้ว

เมื่อร่างกายอ้วนเพิ่มน้ำหนักขึ้น น้ำหนักของร่างกายนั้นจะเพิ่มไป ๆ ข้อกระดูกที่รับน้ำหนัก คือ

๑. ข้อกระดูกสันหลังและเชิงกราน

๒. ข้อตะโพกทั้ง ๒ ข้าง

๓. ข้อเข่าทั้ง ๒ ข้าง

๔. ข้อเท้า

๕. กระดูกส้นเท้า

กระดูกทั้ง ๕ จุดดังกล่าวจะเป็นต้นเหตุทำให้มีอาการปวด เริ่มตั้งแต่อายุแห่งความเสื่อมคือ ๔๐ ปีเศษขึ้นไป แม้แต่ผู้เขียนเองเมื่ออายุเพียง ๔๐ – ๔๑ ปี นั่งทำงานรู้สึกเมื่อยหน้าแข้ง ปวดรำคาญ ๆ ต่อมาลองฝึกนั่งยอง ๆ ลุกขึ้น ๒๐ ครั้ง เพื่อให้กล้ามเนื้อขาได้ออกกำลังทุกเวลาเช้า เวลาล่วงมา ๑๐ ปีเศษ ผู้เขียนไม่เคยมีอาการปวดเมื่อยอะไรเกิดขึ้น

สำหรับการป้องกันอาการเมื่อยที่จะเกิดขึ้น คือ

๑) อย่ามัวเมารับประทานอาหาหารมากเกินไป ให้รู้จักบังคับใจหัดอดอาหารเอาชนะใจตัวเองเสียบ้าง การวัดน้ำหนักบ่อย ๆ (ควรมีเครื่องวัดไว้ประจำบ้าน) จะเป็นการเตือนสติมิให้หลงระเริงในเรื่องรับประทาน เลือกสภาพอาหารให้เปลี่ยนเป็นอาหารผักมากขึ้น คนไข้บางคนบอกว่าอาหารข้าวปลาดิฉันกินน้อย ทำไมอ้วนได้ ไม่น่าแปลกใจเลย เพราะขณะดูโทรทัศน์เธอนั่งปอกเงาะ ผลไม้อื่น ๆ เข้าปากเป็นกิโล ๆ

๒) หาเวลาออกกำลังให้เป็นนิสัย เวลาเช้าอย่างน้อย ๓๐ นาทีทุกวันควรจะต้องออกกายบริหารท่ามือเปล่า ดังนี้

ก. นั่งยอง ๆ เขย่งแล้วลุกขึ้น ๒๐ ครั้ง ท่านี้ออกกำลังกล้ามเนื้อขาทั้ง ๒ ข้าง มิให้ปวดเข่า ตะโพก ข้อเท้า

ข. นอนหงายบนเตียง แล้วยกขา เข่าเหยียด ๒ ข้าง ขึ้นสูงเลยศีรษะ ๒๐ ครั้ง เป็นท่าออกกำลังกายของกล้ามเนื้อสันในและกระดูกสันหลังส่วนล่าง

ค. นอนหงายมือกอดอก ยกตัวนั่ง ๒๐ ครั้ง ท่านี้จะลดขนาดของพุงไม่ให้โต เป็นการบริหารกล้ามเนื้อหน้าท้อง

๓) ตั้งแต่ตื่นนอนตลอดทั้งวันควรจะดื่มน้ำไม่ต่ำกว่า ๙ – ๑๐ แก้ว ยิ่งมากยิ่งดี ไม่ต้องกลัวอ้วน เพราะน้ำนี้ไม่มีกำลังงานแคลอรี่ ร่างกายจะดูดน้ำเหล่านี้ เข้าไปเป็นพาหะให้ นำของเสีย ที่ร่างกายไม่ ต้องการให้กลั่นออกมาทางปัสสาวะและเหงื่อ ของเหล่านี้ เช่นกรดยูริค เป็นตัวทำให้ร่างกายเมื่อยขัด เมื่อมีกรดนี้สะสมอยู่ในร่างกายมาก หรืออาจจะกลายเป็นนิ่ว เป็นก้อน ๆ ที่อุดตามท่อไต และระบบทางเดินปัสสาวะอื่น ๆ ได้

๔) ในคนที่สูงอายุ ควรจะป้องกันการหกล้ม ในขณะที่เดินด้วยการใช้ไม้เท้าช่วยในการเดิน ถ้าเหยียบของลื่น มือที่ถือไม้เท้าจะช่วยยั้งมิให้ตะโพกกระแทกดิน ทำให้ตะโพกหักได้ ขอให้นึกเสมอว่ากระดูกของผู้สูงอายุจะเปราะง่าย ฉะนั้น การที่กระดูกต่าง ๆ ในร่างกายได้ออกกำลังกายบริหารอยู่ทุกวันแล้ว กระดูกจะแข็งแกร่งอยู่เสมอ ผิดกับกระดูกที่ทอดทิ้งขาดการบริหาร คนมีอายุส่วนมากมักจะไปนึกว่า ตัวเราอายุมากแล้ว "ช่างมันเถิด" นั้นเป็นเป็นความเข้าใจผิด การออกกำลังกายนั้น

ท่านอาจจะนึกอับอายลูกหลาน อย่าไปนึกเช่นนั้นเลย ในประเทศที่เจริญแล้ว ยิ่งมีอายุมาก ๆ ๗๐ – ๘๐ ปีก็ตามเขาจะหาเวลา เช้า – เย็น ออกกำลังกายด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ว่ายน้ำ กอล์ฟ บริหารท่ามือเปล่า ดังตัวอย่างที่ข้าพเจ้าแลเห็น มีผู้สูงอายุผู้หนึ่งอายุประมาณ ๗๕ ปี ทุก ๆ วัน ท่านออกกำลังกายด้วยการวิดน้ำพื้น ๒๐ – ๓๐ ครั้ง ยกและหมุนแขน ๒๐ ครั้ง นั่งยอง ๆ ลุกขึ้น ๒๐ ครั้ง วันหนึ่งท่านพลาดตกบันไดสูง ๓ ขั้น ไหล่ข้างขวาฟาดกับพื้นมีอาการเจ็บมาก ครั้งแรกข้าพเจ้านึกว่าแขนหักเพราะความที่อายุมากแล้ว แขนข้างนั้นขยับเขยื้อนไม่ได้ แต่ปรากฏผลภายหลังจากเอ๊กซเรย์ในตอนเช้า กระดูกไม่หักและกระดูกมีลักษณะแข็งแรงผิดกับคนรุ่นเดียวกัน

นี่เป็นตัวอย่างที่ดีว่า ผู้ที่บริหารท่ามือเปล่าทุก ๆ วัน จะป้องกันมิให้กระดูกบางผุ เหมือนผู้ที่สูงอายุแล้วปล่อยปละละเลยในตัวเอง

ขอวกมาพูดถึงข้อกระดูกของผู้สูงอายุ ที่พบว่าโรคาพยาธิบ่อย ๆ

หัวไหล่ ไม่ว่าข้างซ้ายหรือข้างขวา ถ้าผู้สูงอายุละทิ้งกายบริหารโดยปราศจากการออกกำลังกาย เช่น ไม่เคยหมุนแขน ยกแขนทุก ๆ วันแล้ว เมื่อเข้าวัยเสื่อมของร่างกาย อาการปวดไหล่ ไหล่ยึด ยกแขนขึ้นไม่เต็มที่ หรือแม้แต่เป็นแผลที่มือหรือเข้าเฝือกไว้นาน ลืมยกแขนในระยะที่รักษาตัวก็จะทำไหล่ข้างนั้นยึดได้ นั่นคือความเสื่อมมาเยี่ยม มาทรมานท่านแล้ว และท่านเชื่อไหม ? ถ้าท่านออกกำลัง “ ทุกเช้า ” ตามที่แนะนำดังกล่าว อาการปวดแขนเช่นนั้นจะไม่เกิดแก่ท่านเลย ถ้าท่านออกกำลังกายแล้วยังเป็น และมีอาการเช่นนั้นอีก ขอให้ท่านคิดไปหาแพทย์ผู้ชำนาญ

ตรวจได้แล้ว ท่านอาจจะมีอาการอื่นแทรก เช่น เนื้องอกหรือเนื้อร้ายของกระดูกที่ชอบเกิดในคนสูงอายุบ่อย ๆ

อาการเมื่อหลัง หรือปวดแถวกระเบนเหน็บบางราย การปวดร้าวมาถึงน่องหรือข้อเท้า พบได้บ่อยในผู้สูงอายุที่ไปยกของหนัก โดยไม่นึกถึงวัยของตน นึกว่าเมื่อหนุ่ม ๆ เคยยกได้ พอยกของหนัก ๆ กระดูกหลังจะดังลั่นดังกลุ๊ป ที่มีเสียงดัง อาจจะเกิดจากเอ็นเหนียวที่รองระหว่างข้อกระดูกสันหลังมันเสื่อม เมื่อไปยกของหนัก ๆ เข้า เอ็นเหนียวนั้นมันจะแตกไปกดเส้นประสาทใหญ่และไขสันหลัง อาการปวดหลังจะเกิดขึ้นทันที นอกจากนั้นการก้มหลังเลือกของหยิบของที่อยู่ต่ำกว่า เช่น ท่าเลือกผลไม้ของผู้หญิง ใช้เวลานาน ๔ – ๕ นาที ก็เป็นท่าที่ทำให้เป็นโรคปวดหลังเรื้อรังได้ ฉะนั้นผู้สูงอายุจะต้องหลีกเลี่ยงจากเหตุดังกล่าว คือไม่ให้ยกของหนักที่ตัวเองไม่ได้ยกมานาน

ไม่ให้ยืนก้มหลังนาน ถ้าจะยืนเช่นนั้น ก็ให้นั่งยอง ๆ หรือนั่งบนเก้าอี้เลือกตามสบาย พยายามอย่าให้ลงพุง หรือเพิ่มน้ำหนักเมื่อมีอายุมากขึ้น เพราะน้ำหนักที่เพิ่มขึ้นเหล่านี้จะไปทำให้กระดูกสันหลังส่วนเอวรับน้ำหนักมากขึ้น

การบริหารร่างกายที่จะทำให้การปวดหลังไม่เกิดขึ้นที่สำคัญ คือ

๑) นอนหงายแล้วยกเท้าทั้ง ๒ ข้างขึ้นสูงสุด ๒๐ ครั้ง

๒) นอนหงายแล้วยกตัวขึ้นจากท่านอนเป็นนั่ง ๒๐ ครั้ง

๓) ลุกขึ้นยืนแล้วก้มหลังให้มือแตะพื้นได้ยิ่งดี แล้วก็แอ่นไปทางหลังมากเท่าที่จะทำได้สัก ๑๐ ครั้ง

การบริหารต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องทำทุกเช้า จนเป็นนิสัย ไม่มีการยกเว้น ท่านจะสมความปรารถนาจนตลอดอายุขัยของท่าน แต่ถ้าท่านบริหารแล้วตามข้อแนะนำเหล่านี้แล้วมีอาการปวดหลังขึ้นมาอีก ขอให้ท่านมาให้แพทย์ตรวจโดยละเอียด เพราะโรคอื่น ๆ ยังอาจจะเกิดขึ้นตามกรรมของแต่ละท่าน เช่น มะเร็งของกระดูก วัณโรคของกระดูกสันหลัง และอื่น ๆ

จำไว้ให้ดีว่า มาหาแพทย์ที่ได้ศึกษาวิชาแพทย์

ขออย่าได้หลงผิด ในการไปใช้น้ำมันมนต์ทาหรือยาจีนพอก ปิดกอเอี๊ยะ จะเป็นเหตุทำให้อาการของโรคร้ายแรงยิ่งขึ้น จงฝากชีวิตไว้กับแพทย์ที่ได้เรียนมาโดยถูกต้อง

ข้อเข่า เข่าทั้ง ๒ ข้าง จะทำงานได้ปกติ คือ พับ (นั่งยอง ๆ) เหยียดให้ตรงเพื่อให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้ตามความต้องการ ในผู้สูงอายุที่ไม่เคยได้ออกกำลังกายเลย และปล่อยให้น้ำหนักตัวเพิ่ม คืออ้วนเอา ๆ เข่าทั้ง ๒ ข้างจะรับน้ำหนักส่วนเกิน อาจจะเพิ่มถึง ๒๐ – ๓๐ กิโลกรัม (ตั้งแต่อายุ ๒๕ ปี เป็นอายุที่ร่างกายหยุดเจริญแล้ว จนถึง ๕๐ ปี ซึ่งอยู่ในวัยเสื่อม) แต่ที่น้ำหนักเพิ่มมาได้เพราะว่า ไขมันที่เกินไปจากการ

รับประทานอาหารมาก เริ่มพอกตามตัวในที่ต่าง ๆ ใต้ผิวหนังทั่ว ๆ ไป ใต้คาง พุง หน้าอก โดยที่ความโตของกระดูกหยุดโตตั้งแต่อายุ ๒๕ ปี ข้อเข่ามันจะสึกหรอไป ๆ แต่เมื่อน้ำหนักมากขึ้น รอบ ๆ เข่า มันจะมีกระดูกงอกออกมาตามเยื่อเหนียวหุ้มข้อเข่า และมีกระดูกอ่อนหุ้ม บางรายอาจจะงอกหนาถึง ๑ – ๑.๕ เซ็นติเมตร

ฉะนั้นในผู้สูงอายุที่อ้วนมาก และปราศจากการออกกำลังกาย จะเริ่มปวดเข่า เมื่อยขาเมื่ออายุเริ่ม ๔๐ – ๕๐ ปี เข่าจะบวมโต และอาจจะมีน้ำที่เกิดจากความระคายเคืองเพิ่มจำนวนขึ้นในข้อ ยิ่งจะทำให้มีอาการปวดมากขึ้น เข่าจะงอเข้าได้น้อยลง คนไข้จะนั่งยอง ๆ ไม่ได้ ยิ่งทิ้งไว้ ๆ เพียง ๒ – ๓ ปี เข่าเกือบจะเหยียดตรง งอไม่ได้เลย และเข่าทั้ง ๒ ข้างจะลึกโค้งออก เวลาเดินจะเห็นเข่าโค้งกระย่องกระแย่ง

อาการเหล่านี้ถ้าท่านได้ควบคุมน้ำหนักไว้ และได้บริหารท่านั่งยอง ๆ และลุกขึ้นอยู่เสมอทุกวัน ตามคำแนะนำของแพทย์แล้วท่านจะไม่มีอาการปวดเข่า ปวดตะโพก อยู่ด้วยความสุขสวัสดี

ภายหลังจากการบรรยายเสร็จสิ้นลงแล้ว มีผู้ไต่ถามปัญหาข้อสงสัยว่า.–

ถาม... ๑) ผู้ที่สูงอายุ รู้ตัวแล้วว่ามีโรคความดันโลหิตสูง จะบริหารตามคำแนะนำดังที่บรรยายมานี้ ผลจะเป็นอันตรายอื่น ๆ เช่นเส้นเลือดจะแตก หัวใจจะวายได้หรือไม่ ?

ตอบ... ความจริงโรคนี้คือความดันโลหิตสูง ทุกคนควรจะมีแพทย์ประจำให้หาต้นเหตุ หรือสมุฏฐานว่า ความดันโลหิตสูงมันเกิดจากสาเหตุอันใด อาจจะเป็นโรคเกิดมาจากร่างกายที่เป็นโรคนี้ อาจจะร่วมมาจากสาเหตุที่ไตมีอาการอักเสบเรื้อรัง อย่างไรก็ตามเมื่อมีความดันเลือดสูง การบริหารท่ามือเปล่า โดยลุกขึ้นนั่งยอง ๆ หรือยกมือยกเท้า ๒๐ ครั้งเช่นนี้ จะไม่เป็นผลเสียเลย อย่างไรก็ดีถ้าผู้ที่มีโรคเกี่ยวกับระบบทางหัวใจและการหมุนเวียนของเลือดแล้ว **ควรที่จะได้ตรวจดูว่า กล้ามเนื้อหัวใจยังอยู่ในสภาพดีหรือไม่**

ข้อสำคัญที่สุด ถ้าขณะบริหารแล้วรู้สึกเหนื่อยขึ้นมาอย่าพยายามฝืนทำ

ถาม... ถ้าคนที่เป็นโรคมีไขมันในเลือดสูง อันจะเป็นต้นเหตุที่จะทำให้เส้นเลือดหัวใจ หรือของสมองมันแข็งตัว และจะเป็นอันตรายต่อร่างกาย จะมีวิธีอื่นที่จะทำให้ไขมันในเลือดมันลด นอกเสียจากระวังเรื่องอาหารมัน ๆ

ตอบ... ความจริงแล้ว คำถามนี้เป็นคำถามที่ดีของผู้ที่มีความรู้ สมัยก่อนผู้ที่มิใช่หมอ หรือมีอาชีพทางด้านนี้จะไม่เข้าใจและสนใจในคำว่า ไขมันในเลือด จากอาหาร เช่น มันสัตว์ต่าง ๆ ไข่แดง หอยนางรม หนังของไก่ เป็ด ห่าน จะมีไขมันมากจริง ๆ เมื่อรับประทานเข้าไปมาก ร่างกายจะดูดเข้าไปในกระแสเลือด ตามที่ทราบกันอยู่แล้ว

วิธีที่สำคัญ คือควรจะระมัดระวังมิให้รับประทานอาหารที่มีไขมันมากเป็นวิธีป้องกันวิธีหนึ่ง อย่าลืมว่าการที่จะไม่ให้มีไขมันมากนั้น การบริหารร่างกายทุก ๆ วัน การเล่นกีฬาเป็นประจำโดยสม่ำเสมอแล้วจะเป็นวิธีป้องกันและขับไล่ไขมันโดยร่างกายใช้ให้เป็นกำลังงานไปเสีย

ข้อที่ควรคิด คือผู้ที่รับประทานอาหารเข้าไปมากแล้วไม่ออกกำลังกายเลย ด้วยความเกลียดคร้านและด้วยความทระนง ใจไม่รักที่จะสนุกสนานกับการบริหาร ผู้นั้นแหละไขมันสูงในเลือดจะทำให้เป็นอันตรายต่อร่างกาย

ถาม... ผู้ที่ไขมันในเลือดต่ำนั้น ความดันของเลือดจะต่ำไหม? เวลาบริหารมันจะเป็นลมได้ไหม ? และเมื่อเป็น เช่นนั้นแล้ว จะหาวิธีบริหารแบบใดที่จะป้องกันการเป็นลม และร่างกายจะแข็งแรงเหมือนคนอื่น ๆ

ตอบ... ผู้ที่เข้าใจว่าไขมันในเลือดต่ำนั้น ขอให้เข้าใจเสียว่าขณะวันเวลาที่เจาะเลือดตรวจนั้น เรารับประทานอาหารจำพวกนี้น้อยก็เจาะได้ผลไขมันในเลือดต่ำ ไม่เกี่ยวกับความดันเลือดต่ำ ซึ่งเป็นโรคอีกชนิดหนึ่ง

ฉะนั้น ถ้าท่านผู้มีความดันเลือดต่ำแล้วผู้สึกหน้ามืด เมื่อนั่งยอง ๆ แล้วลุกทันที อย่านั่งนาน ๆ เพราะเมื่อนั่งนานการเปลี่ยนแปลงของการไหลเวียนของเลือดผิดปกติ กล่าวคือ

เวลานั่งยอง ๆ เลือดจะไหลลงไปขาลำบาก เพราะต้นขาหนีบเลือดจากระดับท้องจะอัดไปขึ้นข้างบนมาก เมื่อลุกขึ้นเลือดจากสมองและส่วนบนที่เหลือมานี้จะไหลลงขามากทำให้สภาพความดันเลือด เปลี่ยน ไปในระยะเวลาสั้น หน้าจะมืด แต่ถ้านั่งยอง ๆ และลุกขึ้นเร็ว ๆ มันจะไม่ทันเปลี่ยน เท่ากับเป็นการบริหารได้อย่างดี และจะป้องกันโรคนี้ได้ ขอให้บริหารสม่ำเสมอไม่ต่ำกว่า ๑ เดือน อาการของโรคนี้จะไม่มีเกิดแก่ท่านอีกแน่นอน.

ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๙

โรงพิมพ์
ข่าวทหารอากาศ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ข่าวทหารอากาศ ดอนเมือง กรุงเทพ ฯ

นาวาอากาศโท เสริม จานประดับ

ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พุทธศักราช ๒๕๑๙